CEZAR PETRESCU

PROZĂ FANTASTICĂ

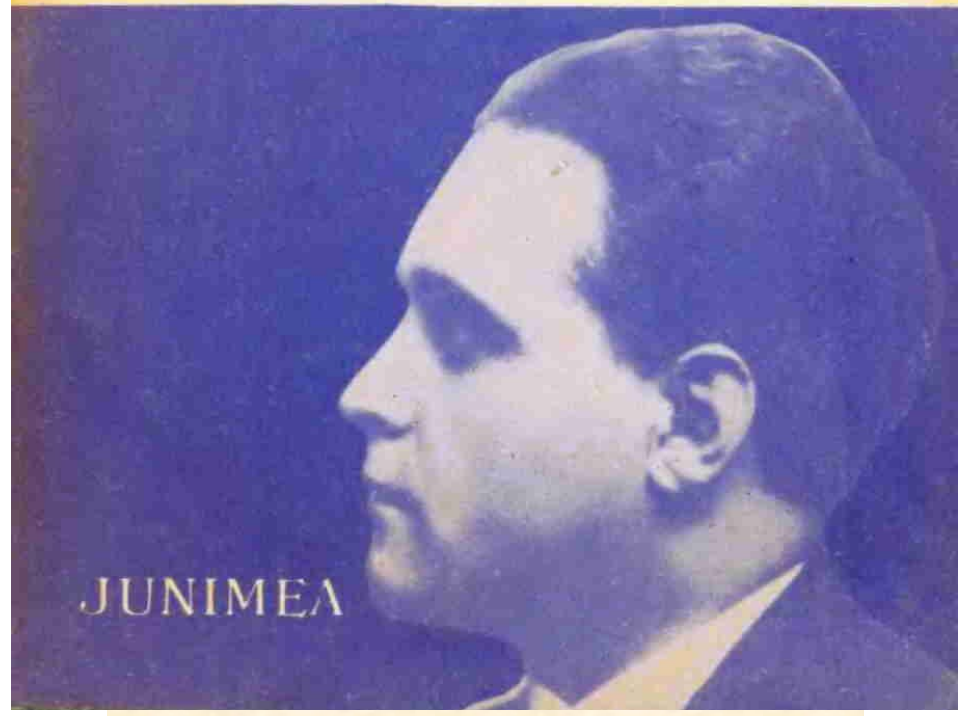

JUNIMEA

CEZAR PETRESCU

•

PROZĂ FANTASTICĂ

Volumul reproduce textul ediției apărute la editura MINERVA, Bucureşti, 1973 (Cezar Petrescu, Aranca, ştima lacurilor, proză fantastică, postfață şi bibliografie de Ion Maxim)

CEZAR PETRESCU

PROZĂ FANTASTICĂ

Posfață de
CONSTANTIN CIOPRAGA

JUNIMEA • 1986

• ADEVĂRATA MOARTE A LUI GUYNEMER/5
• OMUL CARE ŞI-A GĂSIT UMBRA/50
• ARANCA, ŞTIMA LACURILOR/97

Redactor: GHEORGHE DRĂGAN
Tehnoredactor: MARIA-ANA BUJDEI
Coperta de serie: M. BUJDEI

Apărut 1986. Format 54X84/16. Coli tipo: 10
Bun de tipar la 29.V.1986
Editura Junimea, str. Gheorghi Dimitrov 1
IAŞI — ROMÂNIA

Tipărit sub cod 5026.936 în
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ BACĂU
str. Mioriţei Nr. 27

Adevărata moarte a lui Guynemer

Omul nu mă simțise apropiindu-mă.

Era cu toată atenția magnetizată în altă parte. Am ridicat ochii după privirea lui spre cer. Şi l-am înțeles îndată, respectîndu-i lacoma încordare care-i crispase obrazul palid-verzui şi-i aprinsese scînteieri fosforice în pupile.

Acolo, în adîncul înalt al văzduhului, cu albastrul glacial şi calm, se desfăşura o rapidă dramă a singură-tăților. Mută şi îndeobşte fără spectatori.

Un şoim ager şi de nebunească neînfricare se încumetase să atace unul din acei vulturi uriaşi, care au inspirat dintotdeauna muritorilor de rînd un fel de reli-gioasă admirație pentru zborul de superbi monarhi ai altitudinilor. Lupta se anunța deznădăjduită şi inegală. Cu zvîcniri repezi de acrobat aerian, şoimul se înălța căutînd loc vulnerabil de ochire. Cobora glonț. Lovea repetat cu pliscul în creştet. Se clătina o clipă amețit de învăluirea puternică a aripilor adverse, cînd vulturul vîslea spre el înfăşurîndu-l. Luneca din prinsoare, rotea o piruetă şi revenea sprinten, ca un rețiar întărîtînd mînia greoaie şi surprinsă a gladiatorului.

De jos, înțelegeam primejdia, tactica şi de unde nu mai putea veni salvarea.

Atîta vreme cît şoimul se va păstra deasupra, stăpînea el inițiativa luptei. Cînd ostenit, va fi silit să descindă, îi vedeam pierzania. Vulturul căzînd asupra-i cu resortul neîndurat al ghearelor şi cu toată greutatea, potopindu-l stîrv la pămînt. Întru acest sfîrşit, vulturul îl atrăgea încet, tot mai sus, spre domnia atotputerniciei lui, înăl-țîndu-se acolo unde aripile scurte şi respirația nervoasă a şoimului n-aveau cum să reziste îndelung. Şoimul întețea loviturile

de plisc şi încerca să-i taie ascensiunea lentă dar sigură, care însemna pentru el, inevitabil, pieirea.

Cîteodată, în încleştare, făceau un singur ghem zburător şi spasmodic.

Credeam că răpitoarea gigantă l-a capturat şi-l sugru-mă în cângile curbe, sfîşiindu-i pieptul şi deşertîndu-i vinele.

Pe urmă se despărţeau. Însă nu era sfîrşitul.

Din smocul de pene şi fulgi plutind în legănare leneşă, şoimul săgeta scurt, se răsucea într-un drăcesc ***looping-the-loop***[1] lovea din flanc şi se eschiva în zigza-guri; iar vulturul, cu o scuturare abia mai nerăbdătoare de aripi, continua să urce afundul străveziu de cleştar, cu încetineala metodică şi calmă a victoriei dinainte ştiută.

Atunci, cu ochii obosiţi de lumină şi cu vinele gîtului amorţite, mi-am întors privirea îndărăt spre pămînt, la omul care nu mă simţise venind lîngă el.

Şi mi-am mărturisit în acelaşi moment că spectacolul de jos era cel puţin tot atît de pasionant ca acel din văzduhuri.

Omul participa fascinat la toate zvîcnelile luptei.

Ochii lui fulgerau crunt, se aprindeau de bucurie şi se întunecau de teamă; pumnii se încleştau cu unghiile înfipte în palmă; dinţii scrîşneau, iar respiraţia, pe rînd, se îneca şi scăpa şuierătoare.

Am înţeles că şi el dorea cu tot sufletul biruinţa şoimului.

Tremura pentru dînsul şi ar fi aplaudat, ar fi urlat cuvinte de îmbărbătare şi chiote de aprobare, ca publicul matchurilor, frenetic şi redat barbariei primitive, de cîte ori „şampionul lui" cucereşte o parcelă din victoria decisivă.

Acum nu-mi mai puteam ridica ochii spre cer. Eram eu cel magnetizat — şi magnetizat de figura dureros torturată, în care citeam toate peripeţiile bătăliei aeriene, într-o identificare împinsă la paroxism.

Doamne! îmi tresări deodată în amintire. Din ce ceaţă se lămurea? Unde văzusem oare ochii aceştia, pri-virea aceasta teribilă, electrizată de fluidul războinic, asemeni acelei înfăţişări înfricoşătoare a lui Alexandru cel Mare Macedoneanul, cînd încăleca pentru luptă, după cum îl zugrăvise odinioară bătrînul Plutarh? Cine era omul

[1] Aici, figură acrobatică în aviaţie: ***dare peste cap, învîrtire completă*** (engl.).

acesta? Cine erau necunoscuții aceştia; el şi femeia din chilie, exilați în văgăunile munților, la trei poşte de cea mai apropiată suflare omenească?

N-am avut însă răgaz să dau ascultare întrebărilor din nou revenite. Căci figura necunoscutului, după chinuitoarea contracție, deodată se destinse într-o eliberare şi mîinile deşirate s-au întins spre cer, ca şi cum ar fi voit să îmbrățişeze în recunoscător extaz, nemărginitul spații-lor. După elanul acesta şi irupția triumfului din ochii de fosfor, am ştiut dinainte de partea cui se hotărîse izbînda.

Dacă am răsucit privirea spre cer, fu numai ea să mă încredințez într-adevăr cît de puțin mă înşelasem.

Vulturul cobora repede în diagonală, cu fîlfîiri ciunge de aripi, spre meterezele munților vineți. Şoimul îl fugă-rea de-aproape, strîngîndu-l în spirale scurte, lovindu-l înverşunat cu pliscul, smulgîndu-i fulgii şi istovindu-şi adversarul în sacadate şi tot mai grăbite asalturi. Retragerea deveni capitulare desăvîrşită. Ghiceam panica victimei, după zborul dezordonat, mai încercînd cu o ultimă avîntare să se înalțe, şi brusc, prăvălindu-se cu aripile strînse. Au dispărut amîndoi. Îi înghițiră văgăunile negre. Duelul mai continua poate, undeva, nevăzut şi crunt, într-o arenă neştiută de granit, pînă la agonia în spasmuri a pajurei rostogolită din superbia despotică a văzduhurilor şi aruncată hoit pentru viermi, de acel temerar condotier către care mersese instinctiv toată simpatia noastră.

Cerul rămase gol, profund şi impasibil.

Ideal cîmp de bătălie, întotdeauna pur, niciodată spur-cat de putreziciunea cadavrelor.

Da. Cerul rămase nefiresc de gol, adînc şi impasibil.

Abia în această tăcere pustie, cînd vraja fu ruptă şi cînd ochii nu mai avură ce urmări în vidul albastru, omul se întoarse şi mă văzu.

Nici o tresărire. Totul era din nou, în obrazul acela mort, pietrificat, nepătruns. Privirea coagulată. Trăsătu- rile de-o cadavrică neclintire. Buzele albe, uscate. Şi omul întreg, ghemuit, cu mîinile descărnate crucificate pe piept, ca şi cum l-ar fi zgribulit un frig iremediabil ori s-ar contracta să ocupe cît mai puțin, mai mizer şi mai invizibil loc spațiului.

— Minunată lecție de atac aerian! am vorbit într-o doară, ca să rostesc ceva şi să risipesc stinghereala dintre noi. Un aviator oricît de încercat, un as chiar, ar fi avut ce învăța din acest spectacol. Unic exemplar de curaj şi de agerime, şoimul!

Omul mă privi numai o clipă, cercetător. Cu o bănuială — mi s-a părut.

Dar a fost fără îndoială o părere şi alt nimic.

Ochii căutau acum în altă parte. Poate în stîncile sure, care ne împresurau ca ziduri inexpugnabile de tem- niță. Sau, poate, nici nu vedeau nimic. De astă-noapte, de cînd am poposit rătăcit aci, tîrîndu-mi piciorul scrîntit şi instalîndu-mă oarecum silnic în adăpostul necunoscu-ților cu chilia lor din stîncă, omul acesta bizar mi s-a părut că nu privește ca ceilalți oameni. Ochii trec absenți dincolo de obstacolul materiei. Văd în nevăzut sau urmă-resc numai o halucinantă vedenie lăuntrică.

Singura dată cînd lumea exterioară i-a trezit un interes — şi încă pînă la chinuirea cea mai nebunească — a fost adineauri, în lupta care-a golit cerul. Nici nu-l recunoşteam pe cel de atunci, în acesta de acum. Nimic din convulsia trăsăturilor, din sclipetul focos al ochilor, din gestul extatic de liberare al celuilalt, nu supraviețuiau în acesta, în spectrul acesta.

Am mers alături. Eu şchiopătînd. El zgribulit.

Toamna era tîrzie şi rece. Soarele revărsa o lumină palidă, melancolică şi epuizată de calorii. Sfîrşit de ano-

timp, cînd ultimele flori, cu ofilitele frunți înclinate pe piept, îşi fac rugăciunea de moarte.

Tăcerea acestor pustii şi înalte locuri, prăvălare de stînci încremenite după un cataclism geologic, sărace în vegetație şi fără suflare de vietate — ne înfăşură gran-dioasă, dar apăsătoare. Era greu să admiți că undeva veacul continuă, cu tumultoasa rumoare a oraşelor, cu trepidație sonoră de uzini, cu porturi în care-au ancorat pacheboturi fluturînd toate drapelele lumii, cu ediții de ziar strigate în toate idiomele noroadelor, cu revoluții şi festivități, semafoare şi stații de telegrafie fără fir, tripouri şi

hipodromuri, cu sute de catastrofe şi splen- dide plaje, unde se soresc, în nisipul cald, răsfăţaţii celor cinci continente şi somnolează, în confortabile leagăne de trestie împletite, femei ostenite de a nu fi făcut nici-odată nimic... Viziunea aceasta sincronică a fiecărei clipe din acest veac, spectacol în care se amestecă irizînd ca într-o oglindă cu mii de faţete, rasele şi peisajele, volup-tăţile şi suferinţele, risipite într-o mie de mii de oraşe, de golfuri, de şesuri, de podgorii, de fiorduri, de sate, de sanatorii şi de cazinouri, de pieţe şi de coline fertile, de uzini, de şantiere, de mine, de şcoli, de laboratoare, de ferme, policlinici, spitale; fugitivele aceste imagini diverse şi totuşi simultane, despărţite de zeci de mii de kilometri şi totuşi prezente; conştiinţa aceasta a vastului furnicar planetar, care mi s-a părut întotdeauna una din cele mai miraculoase achiziţii ale veacului, devenea deodată absurdă şi ireală. Aici era numai o fortăreaţă de blocuri granitice, care zăvoreau intrarea şi ieşirea spre veac.

Iar realitatea lumii de dincolo se înnegură ca niciodată îndoielnică.

Fără voie am strecurat o privire furişă spre culoarul strîmt pe unde străbătusem din această lume, acum atît de îndepărtată, încît îşi pierduse certitudinea fiinţei.

Mă temeam, parcă, să nu descopăr intrarea viclean astupată de-a stînca, asemeni porţilor cu resort tainic, închise să mă reţină în captivitate eternă, ca în legen- dele cu peşteri de zmei, care mi-au înfricoşat copilăria. Netrebnică spaimă! Dovedind cît de repede se clătinase de ieri, lîngă aceşti oameni, cumpătul lucid care delimi-tează realul de ireal, posibilul de imposibil.

Calea era, firește, liberă. Nimic nu se schimbase. Nici o trapă nu jucase în încheieturi secrete. Captivii de aici nu erau încercuiţi cu ziduri materiale. Erau numai prizonierii cine ştie căror invizibile şi nesfărîmate cătuşe.

În prag ne-am oprit. Înăuntru se auzea femeia. Îndată tăcu. Ne simţise apropiindu-ne.

— Georges! chemă glasul mat.

— Mă scuzi un moment? îşi ceru iertare omul. Ia loc, te rog... îmi indică o bancă scobită în piatră.

Am gîngăvit nu ştiu ce întortocheată şi politicoasă mulţumită.

Erau nefireşti şi aceste exagerate formule convenţionale, în decorul de faţă turmentat şi ciclopic, între oame-nii aceştia care din cine ştie ce tainică pricină evadaseră din civilizaţie, şi conservau din ea, tocmai deşertăciunea reverenţelor celor mai desuete.

O asemenea impresie de neliniştitor absurd m-a în-cercat numai acum cîţiva ani, cînd vizitam un azil de foşti oameni: nebuni, maniaci şi paranoici.

Se afla acolo o femeie a cărei frumuseţe fusese ce- lebră şi acum îşi sfîşia cămaşa, să se plimbe goală, zbîrcită, cu sînii vineţi, pleoştiţi şi cu pletele sure des-pletite, urlînd animalic după gratii. Se afla şi unul din cei mai inteligenţi şi mai subtili cărturari ai timpurilor, care răsturnase cîndva cu mintea-i scăpărătoare principii ce păreau indestructibile, pulverizate de logica lui de oţel şi care acum, cinchit şi hidos, scurma pămîntul cu unghiile şi mînca ţărînă cu pumnii plini. Dar între toţi, mă înfiorase, cu deosebire, un paşnic grup de regi, de impe-ratori, papi şi preşedinţi de republică, discutînd între dînşii cu cea mai ceremonioasă gravitate şi gratulîndu-se reciproc cu cele mai serenisime titluri protocolare.

Aceia nu mai păreau nebuni.

Odată acceptînd titlurile pe care şi le atribuiau sin- guri, nimic din ideile, din întrebările şi logica conversaţiei lor cuminţi nu suna mai nebunesc decît conclavul unor adevăraţi regi, imperatori, papi şi preşedinţi de republică, autentici, prin aşa-zisa graţie divină sau prin aşa-zisa voinţă naţională a popoarelor... Am fugit, fiindcă numai nebunia lor blîndă şi inofensivă, între atîţia alţi de- menţi furioşi, izbutea să clatine contagios şubredul dis-cernămînt între ceea ce este realitate şi ce e nălucire, ceea ce este şi ar putea fi. Lunecuşul chema ispititor. Un singur pas, un nesimţit pas, o subţire despicătură în armătura cumînţeniei de om teafăr, şi erai furat să accepţi dulcea lor nebunie din atît de puţin nebunescul lor sobor. Întrucît regii, împăraţii, preşedinţii de repu- blică şi toată suita lor, cu toate protocoalele şi cere- moniile lor, erau mai teferi la minte decît nebunii ospiciilor? Atît doar, că nebunia celor din aziluri era inofensivă; pe cînd sminteala celorlalţi, cu

ale lor fapte, alianțe, ambiții, războaie, o plăteau noroadele cu sînge şi lacrimi şi milioane de morți. Atunci, cînd am ieşit din ospiciu, mi se clătinase şi mie cugetul, neştiind să mai fac deosebirea răspicată între real şi ireal; între nebunii din-lăuntru şi cei din afară, de dincolo de ziduri, care încă mai şi cîrmuiau lumea.

De aseară, de cînd căzusem între aceşti schimnici ai deşertului de piatră, retrăiam aceeaşi neîncredere în propria-mi luciditate şi aceeaşi teamă de mine însumi. Se insinua perfid, ca începutul de panică treptată care paralizează brațele celui mai sigur de el înotător cînd, sub apa calmă — şi de amăgitoare inerție, simte o altă apă vie, frămîntată de curenți încropiți şi reci, tîrîndu-l şi absorbindu-l, în ventuza unui aspirator. Tot ce vedeam de aseară încoace era atît de în afară de firesc!

Mi se pare că v-am spus...

Mă rătăcisem de ceilalți tovarăşi, abia înaintam tîrînd piciorul răsucit din încheietură. La ecoul altor paşi m-am oprit rezemat de un perete de piatră, să aştept. Singură-tatea te îndeamnă, ca fiarele codrului, să pîndeşti la cel mai mic sunet, bănuitor. Se apropia, coborînd pridvorul. Oprindu-se şi iar pornind.

Omul vorbea şi gesticula singur!

Primul gînd, cînd auzisem paşii scrîşnind pe piatră, a fost că-mi va ieşi în cale vreun pădurar, vreun cioban, poate un dezertor, un fugar, un evadat scos de sub scutul legilor celor de departe, de la cîmpuri, unde există legi şi la fiecare pas veghează neîndurații lor paznici.

Dar omul acesta vorbea singur!

Un pădurar, un cioban, un dezertor ori un proscris al legilor nu vorbesc singuri. Cîntă, pîndesc, tac sau hălăduiesc. Mi-am încordat auzul. Întîi n-am înțeles. Era atît de neaşteptat, nu ceea ce rostea, ci limba în care vorbea cu pustiul.

— ***Sacré pays de malheur! Sacré, sacré pays de malheur[1]!***

I-am răsărit brusc de după uşorul de stîncă.

Gestul duşman cu care blestema dezolarea acestui ți- nut steril, căzu ca brațul unei fantoşe cu ața ruptă. Omul amuți

[1] Blestemat loc nenorocit! Blestemat, blestemat loc nenorocit!(fr.).

cu ochii dilatați în orbite. Dacă i-ar fi ieşit în cale o apocaliptică reptilă antideluviană, încă n-ar fi încremenit în mai mare stupoare. Un instinctiv reflex de fereală, de retragere — mîna căutînd o armă de apă-rare, absentă. Ne-am măsurat reciproc, fără prietenie. Examenul ne-a descoperit însă deopotrivă de inofensivi.

Străbunul preistoric din noi, pitecantropul peşterilor, o clipă deşteptat şi gata de încăierare, ațipi iarăşi, făcînd loc drumeților paşnici care eram.

I-am poftit bună ziua. Şi, arătîndu-i piciorul invalid, l-am întrebat încotro se află cel mai apropiat adăpost omenesc, lămurind că locurile îmi sînt cu desăvîrşire străine. Bineînțeles, acestea toate, cum era firesc, în graiul băştinaş al acestui înalt ținut carpatic, de unde au pornit cîndva spre şesuri, pe urma bourului din stema țării, ceata descălicătorilor.

Omul privi şi ascultă inert. Tot aşa cum aş fi vorbit unui surd şi aş fi aşteptat răspunsul de la un mut. Am repetat întrebarea în limba în care îl auzisem blestemînd.

Aceasta era.

Din abia perceptibila tresărire îndată biruită, am văzut că, de astă dată, a înțeles. Dar răspunsul nu veni decît tîrziu, după o ezitare.

Politicos şi distant, în cel mai perfect idiom de pe ***Boulevard des Italienes***, necunoscutul mă informa că locaş omenesc nu se află cale de trei poşte. Pînă acolo nici un drum: poteci doar, călcate de fiarele codrilor. Munți, văi şi iar munți.

Am privit consternat piciorul dureros sprijinit în pămînt.

Îmi urmări privirea, îmi înțelese gîndul, dar nu dădu nici un semn. Atunci i-am observat întîia oară nefireasca împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofîlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Şi hai-nele ciudate; vestonul uzat de piele, care fusese cîndva negru, încălțămintea inclasificabilă, între opincă şi sandală, pantaloni bufanți, de călărie sau de uniformă militărească, din acea inuzabilă țesătură mai tare ca pielea, şi în loc de ciorapi, obiele de pînză. Costum şi aspect de famelic vagabond: resturi eteroclite dintr-un pretențios — mi s-a părut — echipament sportiv, cum se pot vedea la cerşetorii cartierelor mărginaşe de porturi, după o razie

polițienească de noapte. Dar capul descoperit, lăsînd liber în suflarea vîntului părul aproape alb, lipsa unui toiag şi a unei desage, indica îndestul că vagabondul sălăşluieşte undeva pe aproape, şi că nu e un trecător întîmplător. Era un localnic al acelor rătăcănii, ieşit de lîngă coliba ascunsă după cine ştie ce vecin umăr de munte.

Tăceam cu insistență, aşteptînd un cuvînt de ospitalitate.

Omul, ignorîndu-mi cu nepăsare voită prezența, se uită peste capul meu, spre cerul învăpăiat al amurgului. Acolo, cele din urmă rîndunele întîrziate păreau că izbesc în bolta de cleştar trandafiriu, cu încăpățînarea viespilor cînd vor să treacă prin geam.

Nu mai aveam ce aştepta.

Nici nu ştiam cum să-mi hotărăsc purtarea față de un asemenea om. Aspectul dovedea ultima treaptă a declasării; în schimb, glaciala politețe cu care mă alunga, dovedea o rafinată şi impertinentă bună creştere, disto-nînd întru totul cu decrepitudinea vestimentară şi cu sălbăticia rătăcăniilor stîncoase din juru-ne. Am ales, ceea ce socoteam o soluție malițioasă. Cu resemnare exa-gerată de martir, ca să provoc compasiunea, am schițat gestul unei hotărîri deznădăjduite şi mi-am luat ziua bună, cerînd iertare că i-am tulburat liniştea unei atît de solitare plimbări.

Mi-a răspuns pe acelaşi ton.

Un martor invizibil ne-ar fi crezut într-adevăr clienții unui ospiciu, asistînd aici, în deşerticul decor granitic, cum ne întreceam în ascuțite încrucişări de amabilități distante, ca doi consumatori de pe terasa unei cafenele din mai sus-amintitul bulevard parizian: cerîndu-şi scuze după ce au asaltat acelaşi unic scaun, la ceasul crepus-cular de supraaglomerație, cînd cameloții strigă a patra ediție din ***L'Intran***, ***La Liberté*** şi ***Paris-Soir***.

Am pornit fără grabă, cum se cuvine la drum lung, spre văgăunile unde îmi arătase cu mîna întinsă direcția pînă la cel mai apropiat adăpost, dincolo de munți, de văi şi iar de piscuri.

Tîram, cu ipocrită şi exagerată suferință, piciorul.

Nădăjduiam să îmblînzesc, astfel, nepăsarea necunoscutului. Căci mai mult decît durerea, mă atrăgea îndărăt acum, enigma acestui străin. Îi simțeam privirea urmă-

rindu-mă. Bănuiam şi lupta-i lăuntrică. Îmi spuneam că în orice caz, dacă nu-l înduioşează suferinţa unui seamăn, va înfrînge, pînă la sfîrşit mai tare, irezistibila ispită de a sporovăi cîteva ceasuri, poate cîteva zile, cu un providenţial mesager al lumii civilizate.

Nu-l cunoşteam încă. Îl judecam după mine.

Apelul din urmă întîrzia. Iar noaptea cobora repede.

Înainte de a mă îndepărta dincolo de zidul stîncilor, am întors ochii. Omul se afla neclintit. Stană de piatră între pietre. Nu-mi rămînea nici o speranţă. Se dovedea el mai tare. Nimic n-avea să-l mişte de acolo. Şi, de-a lungul spinării, mă strînse un fior, la gîndul nopţii ce mă aştepta într-un găvan de munte; la gîndul drumului de a doua zi, căţărat pe povîrnişuri, fără o coajă de pîine, fără o călăuză, cu glezna săgetată de sîrme de foc.

— Afurisit individ! cîinoasă inimă de piatră! ***Sacré pays de malheur!...***

Acum eu vorbeam şi gesticulam singur...

M-a întrerupt din bombănirile de unul singur, ajungîndu-mă din urmă, cînd nu-l mai aşteptam. Gîfîia. Cu mîna descărnată îşi apăsa pieptul, se opri să-şi adune respiraţia întretăiată, ca să poată vorbi.

Cedase — îmi mărturisi — unei porniri mai tari ca el. Omeneşte explicabilă şi poate vrednică de laudă, dar, din punctul lui de vedere, absurdă... Totul îl obliga să mă lase să plec. Ba chiar să mă depărteze cît mai neîn-tîrziat. El nu se afla doar aici pentru a primi oaspeţi...

Se izgonise în acest singuratic refugiu, fiindcă întîmplări care nu mă pot interesa l-au îndemnat să rupă pentru totdeauna orice legătură cu lumea. De îndelungă vreme nimeni nu-l tulburase... Iar acum alerga singur după cel dintîi om, care îi violase nepoftit, retragerea. Îşi dă seama că va regreta amar mîine. Dar mă considera un gentilom, după puţinele cuvinte schimbate adineauri. Îmi oferea, aşadar, ospitalitatea cu o singură rugăminte. Să nu-l întreb nimic. Să nu iscodesc nimic. Cînd voi pleca să uit drumul pe unde am venit. Să-i uit existenţa. Nu era cine ştie ce supraomenesc sacrificiu. Pentru lumea de unde veneam şi la care aveam să mă întorc peste cîteva zile, existenţa lui de aici e de tot atît de infimă importanţă, ca prezenţa unui vierme într-un măr. Pe cînd pentru el, lumea aceea!...

Nu-şi isprăvi gîndul.

Poate nu găsea cuvîntul cel mai potrivit sau poate orice cuvînt omenesc îi părea prea neputincios şi uzat. În întunecarea repede nu-i mai vedeam faţa. Dar, din suspensia glasului surd, am putut să înţeleg că într-adevăr lumea aceea de unde se exilase însemna acum pentru dînsul ceva plin de groază şi de oroare.

Cînd îşi reluă firul spuselor, cu aceeaşi voce egală, amorfă, dinadins lipsită de accente patetice, fu ca să adauge că, în dorinţa oarecum dezordonată, să-mi anunţe o hotărîre pentru el atît de bruscă, nu se rostise cum trebuia. A pomenit numai despre existenţa lui. Şi voise să spună: ***„Despre existenţa lor”***. A lui şi a tovarăşei sale, fiindcă se aflau doi.

Pe urmă tăcu.

Aşteptă.

În înnoptarea albastră şi densă, în zadar căutam să-i descifrez obrazul, pe care după glas, îl ştiam devastat, îi simţeam numai ochii sfredelindu-mă întrebător.

I-am prins mîna inertă. Am scuturat-o bărbăteşte.

I-am jurat să primesc legămîntul şi să nu-l calc sub nici un cuvînt.

Mărturisesc că, în aceeaşi clipă, am şi gîndit că-mi iau un legămînt uşor, de care mă va desface el singur. Se temea să nu-l întreb? Să nu-l iscodesc? Dar n-aveam de ce să-l întreb. N-ar fi folosit aceasta decît să-l închid mai precaut şi mai ostil, în crusta lui. Fiindcă ştiam din proprie experienţă că nimic nu pecetluieşte o con-fesiune care e gata să expire pe buze, ca nerăbdarea imprudentă a copiilor cînd deschid florile înainte de vreme. În loc de miracolul violat cu de-a sila, aceşti copii — ca o pedeapsă a nerăbdării — descopăr mai întotdeauna, în interiorul pîngărit de degete, un biet pistil, crud şi inform ca o larvă.

O confesiune nu vine decît cînd i-a sunat ceasul.

Bărbierul regelui Midas, supus poate celor mai crunte cazne, n-ar fi mărturisit călăilor înfricoşătoarea taină că stăpînul său poartă urechi de măgar. A spus însă singur, cînd nu-l întreba nimeni şi tocmai fiindcă nu-l întrebase nimeni; a spus-o urechii scobită în pămînt, de unde au răsărit mai apoi trestiile cu a lor foşnet trădalnic.

Aşa judecasem. Iar împotriva aşteptării, această spovedanie întîrzia.

De aseară, nici omul, nici femeia, ferecați în ermetica lor taină, nu-mi serviseră decît întrebări şi răspunsuri vătuite în formule de politețe. Îmi fu dat, astfel, să experimentez întîia oară cît de subtilă armă de disimu- lare poate însemna această perfectă politețe. Înțelegeam, în sfîrşit, cum neamurile cele mai secrete ale lumii, noroadele Asiei, dezarmează îndeobşte violența cea mai provocatoare a cuceritorilor şi ispitirile lor cele mai viclene, răspunzînd cu aceeaşi egală, savantă şi compli-cată ceremonie, care lasă timp gîndului să rămînă mereu tăinuit şi treaz, în defensivă. Hotărît, aceşti Robinsoni ai munților, oricine vor fi fost în cealaltă viață a lor — criminali, eroi, ori numai victime — nu erau plămă- diți dintr-o humă de rînd. Oricum va fi fost taina care i-a adus aici — sublimă sau odioasă — ştiau să şi-o apere cu armele lumii din care veniseră.

— Un masaj cu această decocțiune de ierburi, cred că va putea înlocui în lipsă, alt medicament... Elsa pre-tinde că e un leac suveran, scumpe domn.

M-am ridicat de pe banca de piatră, înclinîndu-mă cu respectuoasă recunoştință, necunoscutei.

Omul aşeză, pe marginea lespezii, o ulcică de lut, din care se răsfirau aburi cu o aromă dulce-amăruie. Femeia lămuri, folosind în chipul cel mai firesc o auto-ritate severă şi proteguitoare în acelaşi timp, de mult încercată şi expertă infirmieră.

— O fricțiune de un sfert de oră. Apoi, cu restul lichidului, o compresă. Mîine, articulația va fi degajată, şi poimîine, îndestul de... îndestul de...

— ... îndestul de restabilită ca să suporte un drum de trei poşte! M-am grăbit să trag concluzia, cu un surîs stupid, cînd am crezut că înțeleg sensul pauzei.

— Domnule, mă readuse femeia la realitatea cuviinței ce-i datoram, n-am voit să spun aceasta. Eşti oaspetele nostru, stimate domnule, dacă mizeria de aici poate oferi cuiva ceea ce se numeşte ospitalitate. Nu vei pleca, odată ce ai acceptat-o, decît atunci cînd vei fi cu desă-vîrşire

valid. Mi se pare că Georges a stabilit lucrul acesta îndestul de lămurit cu dumneata...

Am simțit că roşesc sub asprimea usturătoare a lecției.

Dacă omul mă primise acolo, călcîndu-şi voința, cum mi-a mărturisit, femeia mă acceptase încă mai în silnicie. Cum nu contenea să mi-o arate mereu. Îmi oferise un medicament. Era singurul mijloc să se dezbare mai repede de prezența mea, fără să calce orînduielile bunei ospitalități. Atît şi nimic mai mult.

Totuşi, astăzi dimineață, cînd apăruse în haină mai îngrijită, cu părul de culoarea caldă a spicului, adunat mai strîns la ceafă şi cu unghiile netezite, am crezut o clipă, după aceste semne de cochetărie feminine, că voi găsi o aliată cu voința şovăitoare. Dar încă o dată mă înşelasem.

Omul era numai rece, enigmatic şi absent; concen- trat în gîndurile care-l țintuiau veşnic aiurea. Femeia era de o autoritate poruncitoare şi de o ostilitate infle-xibilă, ca lama zbîrnîită de oțel. Nici de astă dată nu i-am putut suporta privirea cenuşie şi dură.

Vorbi, fără nici o prietenie:

— Am prescris nemişcarea, onorate oaspe, ca să nu oboseşti articulația. Dumneata n-ai ascultat. Ai plecat să ne cercetezi domeniul. Dacă întreprinzi o anchetă pentru a controla mijloacele de evaziune de aici, te previn că te osteneşti de prisos. Nici nu intră cine vrea; nici nu rămîne cine vrea, scumpul meu domn. Şi nici nu pleacă cine vrea şi cînd vrea.

— N-am vrut să evadez, doamnă! am cercat să întorc dojana în glumă. M-am predat; ***kaput!*** Şi nu plec decît atunci cînd voi primi ordinul de eliberare.

Privirea femeii îmi răspunse în locul vorbelor, dreaptă şi rece, ca o lance. Ea nu accepta tonul acesta.

De aceea am explicat adevărata pricină părăsind definitiv intențiile glumețe:

— M-am depărtat numai cîțiva paşi... Pe urmă, am întîrziat. Reținut de un spectacol rar pentru mine care vin de la cîmp şi de la prozaicile noastre desfătări urbane. O luptă între un şoim şi un vultur... Poate să confirme şi... şi... (nu găseam cuvîntul) şi „domnul", că era un spectacol într-adevăr pasionant.

— Georges! se întoarse femeia cît era de înaltă şi superbă, încît vestmîntul simplu şi sărac de ermită a munţilor, păru o mantie princiară. Te-am rugat a nu ştiu cîta oară, ***mon ami***, să înceteze oroarea aceasta! Sînt sigură că iar i-ai dat drumul lui ***Vieux Charles***.

Ca să se convingă, făcu numai cîţiva paşi, pînă la cuşca înaltă, cu gratii subţiri, pe care n-o observasem, lipită în flancul chiliei de piatră.

Uşa era dată în lături; cuşca goală.

Elsa îşi încrucişă braţele arămite de soare peste vestmîntul drapat:

— De ce te torturezi singur, Georges? Numai de acest amuzament inutil şi crud, nu ai tu nevoie acum. Acum şi aici.

Admonestarea femeii era în aceeaşi vreme severă şi ocrotitoare.

O infirmieră tot aşa îşi mustră convalescentul recalcitrant...

Nepotrivită împerechere de oameni! — mi-am spus. El, arăta lîngă femeie, încă mai subţire şi mai firav, cu nervii istoviţi într-o pasivă apatie, ca o zdreanţă umană distrusă de întîmplările care-l vor fi adus aici. Ea, orgolioasă, sumeţind fruntea înaltă, îl domina ca o neîmblîn-zită vietate, care nu ştie să se încovoaie deprimării şi e gata, pentru nefericirea lor, să provoace tot restul universului. L-am asemuit, în clipa aceasta scurtă, cu acele monstruoase împerecheri din subsolul regnului animal, păianjeni şi scorpioni, sau insecte ca ***Mantis religiosa***, unde femela e mult mai arătoasă şi mai voinică, iar bărbatul mai firav la înfăţişare şi prea îndată stins de puteri. Şi mi-am amintit cu un soi de repulsie, că la aceste arahnide sau insecte, de obicei femela îşi devoră masculul, după încheierea festinului nupţial.

Omul înclinase fruntea ca un vinovat prins asupra faptului. Cu un fel de rîs bătrîn şi înfiorător, cum arată unele cranii hilare din travestiurile de carnaval, care fac copiii să ţipe în convulsii de groază şi să se ascundă agăţîndu-se de poalele mamelor.

— Elsa!... Nu puteam să suport! încercă să invoace o scuză. Se zbătea în cuşcă şi scîncea. I-am dat drumul... Pentru el libertatea... cerul...

Femeia strînse din umeri:

— Libertatea... cerul!... Dar nici nu pretind altceva, ***mon ami***, decît să-i dai odată pentru totdeauna drumul. Nu vreau să-l mai văd venind îndărăt!

Mi s-a părut că numai printr-o încordare de voință, prin acea armătură a cuviincioasei creşteri care inter- zice exploziile violente de mînie, femeia s-a abținut să nu bată din piciorul cuprins în sandală şi înfăşurat în curele subțiri, cînd a poruncit: „Nu vreau!...”

— Nu-l chem eu! făcu bărbatul un gest obosit şi resignat, de neputință. Nu-l aduc eu. Vine singur. De cîte ori nu l-am alungat şi de cîte ori nu s-a întors singur?... O ştii prea bine, draga mea Elsa...

Pe urmă, întorcîndu-se către mine, cu glasul iarăşi amorf:

— Te rog, domnule, să scuzi această ridicolă dispută de menaj. E singura neînțelegere dintre mine şi Elsa... ***Vieux Charles*** e un şoim... Poate cel care lupta adi-neauri... L-am găsit pui, cu piciorul şi aripa ruptă, tîrîndu-se printre stînci. L-am vindecat şi l-am crescut. Vreau să-l alung şi se întoarce. E tot atît de fidel, pe cît e de brav... poate că adineauri era el, poate era altul. Îi dau drumul. Lipseşte o zi, două... Pe urmă se întoarce. Mă simt în drept a crede că nu revine decît după ce a săvîrşit o ispravă de ale lui... Elsa socoate că e o cruzime. Eu îl absolv. Înțeleg cu totul altfel. Îşi îndeplineşte misiunea lui de şoim. Atacă... Desfide primejdia... Nici dumneata, nici Elsa nu puteți înțelege.

— Eu înțeleg perfect! Am protestat energic, apăsînd pe cuvinte, fiindcă un gînd, o bănuială, deocamdată nemotivată, mijise încă de aseară în dosul frunții. Înțeleg, căci am zburat şi eu cîndva.

Amîndoi întoarseră ochii, în acelaşi timp şi în aceeaşi încruntare de sprîncene.

Eu am continuat cu nevinovăție, prefăcîndu-mă că n-am surprins nimic din tresărirea lor, repede stinsă.

— E o poveste acum îndestul de veche. În timpul războiului, pe front... Cîteva zboruri, cîteva atacuri, un ***Taube*** doborît. Peripeții despre care nimeni astăzi nu-şi mai aminteşte... Dar înțelegeți că, după aceasta, sînt şi eu în măsură să cunosc ceva din voluptatea unei ase-menea lupte în văzduhuri. Mărturisesc, adineauri, am participat cu

aceste suveniruri de fost aviator rezervist, la victoria şoimului, despre care am înţeles că se numeşte ***Vieux Charles***. Acum, judecînd mai rece, găsesc însă că exagerăm, cînd atribuim animalelor şi păsărilor în luptă, un sentiment, o premeditare şi un cuget, identic cu ale noastre, omeneşti. Mobilul actelor noastre — hai, să le zicem eroice! — e întotdeauna ceva mai nobil. Datoria, gloria, jertfa de sine!... Totul la ele se reduce însă la cruzime şi la instinct. Adeseori e numai o fero-citate inutilă. Simpla exercitare a puterii care se cere cheltuită. Ceea ce numim noi curaj, e la ele, în fond un simplu şi stupid instinct de distrucţie. Între admirabil şi odios, nu rămîne decît o nuanţă. Depinde de timp şi de mobil. Ucideai pe front — decoraţie şi citaţie pe corp de armată! Ucizi acum, curtea cu juri şi oprobiul public!...

— Este ceva adevărat în tot ce spui d-ta... recunoscu femeia milostivindu-mă întîia dată cu o privire indul-gentă.

Omul ascultase, însă, indiferent.

În ochii coagulaţi, străpungînd marea şi iremediabila osteneală, am crezut că citesc o compătimire plictisită. Tot aşa cum ascultă un savant, invitat într-un salon monden, inepţiile unei femeiuşte care vrea să epateze maestrul cu rudimentele sale de cunoştinţi pigulite din- tr-un manual de iniţiere. Îl scîrbiseră desigur într-atît opiniile mele, încît ne întoarse spatele şi merse cu paşii lui zgribuliţi spre o lespede mai depărtată, unde se aşeză, cu obrajii scofîlciţi în pumni şi cu coatele sprijinite pe genunchi.

Femeia întîrzie o clipă. M-am simţit jignit de privi- rea rece cu care mă drămăluia, ca pe un obiect neînsu- fleţit şi de o atît de mizeră importanţă! Gura senzuală şi umedă, care, împreună cu părul de culoarea caldă a aurului, alcătuia singurul semn de feminitate în această făptură tranşantă şi orgolioasă, strînse buzele devenite deodată subţiri şi acide, într-o schimă de dispreţ, menită să pună din nou distanţa interastrală dintre noi. Absurd, ca o revanşă, am vrut să-mi imaginez gura aceasta rugînd, implorînd sau muşcînd într- un suspin de volup-tate, ca şi cum închipuirea-mi răzbunătoare ar putea s-o umilească şi s-o coboare de pe soclul arogant. Dar ima-ginea refuză să se precizeze. N-o îngăduia nimic din înfăţişarea-i atît de austeră şi mîndră,

care îi prefăcuse chiar vesmîntul sărăcăcios în mantie princiară.

Pasiunea unei asemenea femei — am gîndit — trebuie să devasteze total, ca acele nefaste şi teribile forţe ale naturii care nu lasă în urmă decît un peisaj calcinat şi pentru totdeauna sterp.

Îmi trecu pe dinainte, în foşnetul hainei albastre. Voiam să văd şi această haină, aşa cum era într-adevăr; un dreptunghiu de pînză decolorată, abia prinsă în cîteva împunsături de ac şi susţinută cu un biet şnur încins peste şolduri — şi, totuşi, vesmîntul păstra prestigiul de somptuoasă mantie.

Mă simţeam ridicol şi vrednic de milă, lîngă ulcica de lut, din care nu mai fumega acum aburul răcit.

Cine sînt? mă tortura din nou întrebarea. Ce a însemnat oare solidaritatea aceasta a bărbatului, cu isprăvile aeriene ale puiului de şoim şi ce a însemnat antipatia femeii pentru acest corsar al văzduhului?

Am ridicat ochii. Ne-am văzut tustrei, în vasta singurătate a stîncilor, izolaţi în trei lumi deosebite şi poate — nu poate, sigur — ostile.

El, cu obrajii în pumni, uitîndu-se neclintit în piatra stearpă. Ea, cu spatele rezemat de uşorul chiliei, cu braţele încrucişate, învăluindu-l într-o privire teribilă şi dulce: plină de iritare şi de proteguitoare compătimire.

Iar eu, străinul nepoftit, martorul incomod şi stupid, al unei drame care mă depăşea.

Căci, de aceasta, nu mai aveam nici o îndoială.

Întrebarea de aseară şi chiar de adineauri — cine sînt? — îşi pierduse însemnătatea. Nu cine sînt interesa, ci, neînţeles şi absurd, îmi părea că există ceva atît de puternic, încît să-i reţină printr-o cumplită eroare, înlăn-ţuiţi într-acelaşi destin comun. Oricine vor fi fiind şi orice taină ispăşesc aici, cert este că nu se află legaţi prin nimic idilic. Sub pojghiţa gheţoasă a strictei politeţi dintre aceşti oameni, îmbrăcaţi în zdrenţe şi binevoind a nu se coborî pînă la familiaritatea unei tutuiri, străbătea o animozitate mai neîmpăcată ca aceea care îm-pinge brutal, amanţii sau soţii de la periferia umanităţii, să-şi vitrioleze obrazul şi să se încaiere de chică, să-şi strivească oasele, ca eroii atîtor procese de la curtea cu juri.

Dacă se iubeau cumva (şi privirea femeii, indulgentă şi aspră în aceeaşi vreme, dovedea în felul ei pasiune orgolioasă şi de o demoniacă voinţă), dacă se iubeau, viaţa lor o plătea crunt. Erau două lumi adverse, pîn-dindu-se, pipăindu-se; două elemente iritate ale naturii care s-au căutat prin contrast, s-au întîlnit spre nefericire şi vor sfîrşi prin exterminare.

Îmbrăţişările lor, mi le-am închipuit ucigaşe şi amare, voluptatea lor acră, cu dezmierdări care se prefac în scrîşnet omucid.

Din aceste meditaţii m-a deşteptat un fîlfîit mătăsos de aripi. Cu precizia unui minuscul avion aterizînd, şoimul coborî pe acoperişul cuştii.

Şi îndată răsuci în căutarea stăpînului capul vioi, pliscul curb şi ochii rotunzi ca bilele de onix. Penele pieptului erau stropite de sînge. Ghearele încă ude. Vivacitatea plină de neastîmpăr a privirii era într-adevăr a unui victorios în care nu s-au potolit frigurile luptei. El singur aducea aici nu ştiu ce înfăţişare de francheţă şi de bravură, de fără de grijă şi puritate, cum stătea firesc în aceste înalte şi limpezi locuri. Ceilalţi, noi?...

Vieux Charles! mi-am cerut în clipa aceasta iertare mută, pentru rechizitoriul în care eu, nevrednicul om al cîmpurilor, trîndav şi laş în existenţa-mi de larvă, găsisem drept să te osîndesc! Cine ar rezista oare acelui efluviu de energie nervoasă, ochilor ce nu cunosc înfri-carea, agerei răsucituri de privire inspectînd fortăreaţa noastră de piatră, fidelităţii atît de simple, cu care te-ai întors din libera vastitate a spaţiilor?

Femeia păşi şi trînti uşa cuştii, cu vuiet sec.

Şoimul îşi zburli penele agresiv, cu aripile deschise de atac şi cu pliscul furios căscat.

Se înfruntară amîndoi străpungîndu-şi privirile într-o încordare îndeopotrivă de crudă. Cum se urau! Ah! cum se urau! Şoimul tremura, gata să zvîcnească. Am vrut să strig: „Păzeşte ochii" — ştiind că acolo va lovi întîi. Dar n-a fost nevoie. Penele şoimului căzură treptat, aripile se strînseră, ochii ocoliră în altă parte; iar pasărea cerului fu umilă şi mizerabilă, sub cealaltă privire, ca un pui rebegit de curcă. Femeia îl apucă de o aripă şi-l zvîrli, cîrpă, departe. ***Vieux Charles*** se ghemui într-un ungher de piatră,

cu mersul ciumpav şi grotesc, cum calcă stîngaci pe pămînt toate păsările înălțimilor.

Atunci mi-am adus aminte de om.

Văzuse şi nu se clintise. Îmi păru că rîde surd, cu rîsul acela, bătrîn şi inuman, care mă înfiorase.

E un nebun, un biet nebun! — am hotărît, de astă dată, definitiv. Amîndoi sînt nişte nebuni şi nimic mai mult! Aş face bine să-mi strîng cît mai repede catrafu- sele de aici, să-i las cu nebunia lor, cu şoimul acesta laş şi nevolnic, cu taina lor care va sfîrşi în una din dimineţile acestea, încleştîndu-şi unghiile unul în gîtul celuilalt.

Tăcerea era de o măreție solemnă. Cerul boltit de o străvezie cristalică. Totul înalt, calm şi impasibil ca eternitatea.

Numai viața omenească şi aici, ca oriunde, se zvîrcolea hidos ca o larvă tăiată, căutînd să-şi unească jumătățile despărțite într-un dezgustător spasm.

Am trecut pe lîngă om, cu ulcica mea ridicolă de leacuri, să-mi fac undeva, la loc ferit, oblojelile atît de sever poruncite. Şoimul se trase la picioarele omului. Iar omul îl îndepărtă lovindu-l înciudat, cu rîsul lui bătrîn şi înfricoşător, cu glasul lui surd:

— Şi tu, netrebnicule?... Aşadar, şi tu!...

Şoimul ridică ochi omeneşti şi trişti. Se apropie, neînțelegînd dizgrația. Îmi părea că imploră explicarea pentru vina pe care nu şi-o cunoştea. Cînd se tupila, umil, aproape, omul cu obrajii în pumni îl privea de deasupra un răstimp, ca pe o jivină curioasă şi vrednică de cea mai nemilostivă scîrbă, apoi îl rostogolea cu piciorul:

— Şi tu, netrebnicule?... Haha! Aşadar şi tu!...

Ah, ah! rîsul acesta rău ca rîsul puşcăriaşilor cînd le- a intrat pe uşa temniței, tovarăş nesperat, fostul lor aspru judecător, prăbuşit în aceeaşi egală infamie. Toți de aici sînt nebuni. Şi pasărea e molipsită de nebu- nia lor, întorcîndu-se de bunăvoie la tortură, în loc să-şi ia zborul pentru totdeauna, în cerul pretutindeni deschis.

Înfăşurîndu-mi improvizate pansamente din batistă şi din pînza cămăşii sfîşiată, nu mai doream acum să aflu nimic. Doream numai să scap cît mai repede de acolo, să-mi văd de drum, să revin la lumea aceea care mi se părea, din aceste văgăuni de munte, cu desăvîrşire inac-cesibilă. Eram

vindecat definitiv de „liniştea calmantă a naturii”. Căci, oricît de jalnică şi de nevrednică socotisem vreodată viaţa ticăloaselor tîrguri, mi se părea acum paradisiacă faţă de iadul nefericitelor trei vietăţi din închisoarea lor cu vinete creneluri.

După ce-am sfîrşit să-mi înfăşor pansamentele, m-am căţărat pe o stîncă mai înaltă, însetat să văd zările la care mă voi întoarce mîine, poimîine, cît mai curînd.

Piscurile se etajau spre vale în amfiteatru. De pe vîrful acela pleşuv, se orînduiau în jos alţi munţi cu ale lor nepătrunse păduri, iar departe de tot, în negurile albăstrii, nu se vedeau, dar se ghiceau şesurile, cu şer- puiri sclipitoare de ape şi cu reconfortantele oraşe unde oamenii, mulţimilor nu rămîn niciodată singuri.

Gîndul mi l-a rostit cu glas tare, omul răsărit lîngă mine, fără să-l simt. L-a rostit aproape cum l-aş fi vorbit eu:

— Aici vin să privesc spre viaţa celor de departe... Să privesc şi cîteodată s-o regret — ...

— Şi ce te opreşte să te întorci? am replicat, aproape fără să-mi dau seama de imprudenţa întrebării cu care îmi călcam legămîntul.

Omul făcu un gest ostenit cu mîna. Şi, îndată, îşi strînse braţele zgribulite. Vorbi, ca să-mi schimbe firul gîndurilor şi să înlăture răspunsul la întrebare:

— E într-adevăr minunată priveliştea de aici! Mă întreb cîteodată, ce fel de oameni sînt aceştia din ţara dumitale?... Cum trăiesc?... Ştii că pentru noi, orice ţară e un fel de Franţă mai prost întreţinută şi populată cu profesori de limbi bizare... Dar ceea ce iubesc mai mult să privesc e atunci cînd se ridică negurile, înainte de răsăritul soarelui. Atunci totul e acoperit ca de o zăpadă albă, peste care aurora pune o lumină trandafirie ca pe un peisaj polar, cu banchize de ninsori eterne.

— Ştiu! i-am luat vorba din gură. Tot aşa este priveliştea deasupra norilor, cînd te-ai înălţat cu avionul la două şi trei mii de metri... jos plouă, e posomorît şi umed; deasupra, dai deodată în soare şi în senin veşnic, iar norii par, într-adevăr, dedesubt, o banchiză nesfîr- şită, cu zăpezi

nepîngărite de pas omenesc. Dumneata trebuie să le cunoşti acestea prea bine...

— De ce numaidecît să le cunosc?

— Fiindcă sînt sigur că şi dumneata ai zburat! am dat drumul îndrăzneţ bănuielii mele, devenită certitudine.

Omul rîse, cu rîsul acela bătrîn şi insuportabil:

— Ce fel ai pronunţat cuvintele: ...„Sînt sigur că şi dumneata ai zburat!”... Parcă m-ai accepta cu un fel de generozitate, în legiunea zburătorilor dumitale! Unde sînt atîtea mii, mai meargă şi nenorocitul acesta!... E o cursă pe care vrei să mi-o întinzi? Crezi că aşa, ai să-mi storci ceva şi ai să-ţi satisfaci curiozitatea care te roade de ieri?...

Făcu o pauză.

Acum nu mai vorbea cu nepăsarea politicoasă şi distantă de ieri. Glasul era rugător. S-ar fi spus că se teme de el şi că apelează la generozitatea mea, să nu-l tîrîi unde se simte lunecînd fără scăpare.

— Te-am rugat — continuă — te-am rugat să nu întrebi nimic. Să nu iscodeşti nimic. M-am încrezut în cuvîntul dumitale.

— Dar nici nu întreb! mă apărai cu aceeaşi siguranţă cutezătoare, fiindcă simţeam cum vine spre noi ceasul confesiunii. Nu întreb; sînt sigur! Şi, ca să dovedesc că n-am iscodit, şi că toată convingerea mi s-a oferit singură, sînt gata oricînd să explic. Ştiu că ai zburat fiindcă cugeţi şi simţi ca un zburător!

— Ta-ta-ta! Interesant!... Cîrpa aceasta, un zbură- tor! făcu omul, arătîndu-şi braţele descărnate şi toată înfăţişarea mizerabilă. Eşti după cum văd, un jude-ins-tructor foarte fantezist.

— Nu sînt jude-instructor, şi nu sînt deloc fantezist! am răspuns ofensat pentru această desconsiderație a cali-tăților mele de inchizitor. Las la o parte episodul cu şoimul. Deşi, atît numai, ar fi destul ca să îndreptă- țească o convingere!... Dumneata ai participat la lupta aeriană a şoimului cu vulturul, cum ar fi participat, irezistibil, orice pilot de pe un aparat de vînătoare. Dar
există altceva încă mai sigur... Ieri seară, cînd am vorbit despre toamna înaintată, eu am spus o prostie. Că n-ar fi plecat încă lăstunii. Confundam. Dumneata m-ai corectat.

Mi-ai amintit că lăstunii au plecat demult, de la finele verii, odată cu pitulicile, grangurii şi privighe-torile. Mi-ai dovedit că ceea ce eu crezusem că sînt lăstuni, erau rîndunelele care rămîn printre ultimele păsări călătoare... Şi mi-ai amintit viteza zborului de la cincizeci de kilometri pe oră în sus. Mi-ai vorbit şi despre alte păsări care zboară cu o sută cincizeci pe oră, inițiindu-mă în taine la care nu m-am gîndit nici-odată: fiecare cît rezistă, cum caută să învingă diferite dificultăți de zbor şi de osteneală... În sfîrşit, a fost sin-gura chestiune care te-a însufleţit, fără să prinzi de veste. Tot timpul, şi aseară, şi astăzi, ai tăcut — în afară de atunci. Era nevoie să fiu jude-instructor — şi încă fantezist — pentru a înțelege? Explicația venea firească. Toate aceste observații la care ai fost constrîns în singurătatea unde te afli: viteza zborului, direcția şi ordinea de migrațiune, în fine, toate amănuntele inse-sizabile pentru profani, indicau un ochi, un fel de a judeca şi a simți, care trădau omul care a zburat. Am înțeles că prin aceasta, fără să vrei şi fără să-ți dai seama, ți-ai satisfăcut o trebuință imperioasă de a reduce lumea ce te înconjoară la problemele care te preocupă, ori te-au preocupat cîndva, aşa cum un matematic gîndeşte şi simte aritmetic, reducînd frumusețea, problemele exis-tenței, muzica, tot spectacolul lumii, la calculul celor patru operații. Asta e tot! După cum vezi n-a fost nevoie să întreb. Nici să iscodesc... Concluzia s-a oferit singură. Aş fi curios să aflu cum m-ai putea dezmînți! am sfîrşit cu un surîs triumfător.

Omul tăcu, privind cu ochii coagulați în depărtările sinilii.

Toată figura reintrase în neclintirea de totdeauna, aşa cum melcul se retrage în crustă. Degetele osoase răsuceau însă un fir destrămat al hainei. Numai acest neînsem- nat amănunt mi-a fost îndestul ca să înțeleg neliniştea care fremăta sub atît de împietrită înfățişare.

— Poate că ai dreptate... încuviință într-un tîrziu.

— Mă mulțumesc şi cu acest ***poate***... Deşi pentru un adevărat zburător, cuvîntul a fost şters din vocabular. Lindbergh n-a spus: ***poate*** voi sosi, ***poate*** voi traversa Atlanticul, ***poate*** voi ajunge la ora cutare!... A fixat ora şi minutele cînd va sosi, şi a sosit cu adevărat la ceasul fixat

cu aproximație de zece minute... Cu zece minute mai devreme...

— Cine e acest Lindbergh?

„Cum, nu știi?" eram gata să întreb, scandalizat de atîta ignoranță.

Pe urmă mi-am explicat că în pustiul de aici era firesc poate să nu fi aflat nimic despre numele și fapta aviatorului american. Am reținut însă amănuntul, spu-nîndu-mi că va servi pentru a fixa o dată. Viețuitorii aceștia din pustietățile de aici, rupseseră, așadar, legătura cu lumea, în orice caz, mai mult de un an. Și, admi- rîndu-mi aptitudinile de jude- instructor, în progres de la un ceas la altul, am răspuns recitind cu placiditate, ca un aliniat din Larousse:

— Lindbergh e un tînăr american, de douăzeci și ceva de ani, care a traversat vara trecută, Atlanticul... singur și cu o pălărie de pai. Abia cîteva zile, după dispariția lui Nungesser și Coli. O! A fost la Paris un moment care nu se poate uita niciodată. Toți îl așteptau, dar nimeni nu credea într-adevăr că va ajunge... Cu zece minute înainte de ceasul hotărît apare un avion. Aterizează ca la el acasă. Coboară un băiețandru înalt cît o prăjină, după ce scotocește în carlingă ceva — își căuta pălăria de pai. Și se prezintă cu simplitate: „Eu... Lindbergh". Lăcrimau oamenii pe stradă de emoție, dar poate mai mult plîngeau parizienii pentru Nungesser.

Omul nu se clinti, cu bărbia prinsă în pumni, deasupra depărtărilor vaste, neliniștitor de goale și mute.

Vorbi tîrziu ca pentru el singur, cum îl surprinsesem vorbind ieri:

— Cineva a trecut Atlanticul!... Și n-a fost un fran-cez?... Nungesser a dispărut... Așadar trăia. N-a căzut în război...

— Nu! am răspuns, deși nu mă întrebase (în aceeași vreme notam această dovadă de ignorare, care îndepărtă peste toate prevederile, data cînd omul se desprinsese de restul universului). Nungesser n-a căzut în război, dar a căzut tot așa de brav cum ar fi murit pe front, încer- cînd să dea Franței gloria celui dintîi zbor peste Atlantic... Dealtfel, bătălia aerului, se poate spune că n-a contenit. A schimbat numai de front. Dacă nu se dau lupte cu mitraliere, se dau pentru a cuceri distanțele. Lindbergh a

trecut cel dintîi Atlanticul. După el Chamberlain. După Chamberlain alți aviatori, germani, aceştia, au făcut drumul îndărăt, din Europa în America. Şi alți americani au traversat Pacificul... Ar trebui să citez un întreg anuar al aviației mondiale, ca să enumăr toate recordurile, lupta aceasta într-adevăr eroică pentru a stăpîni văzdu- hul. E o cursă grandioasă... Ce importă deci un mort, doi, o sută şi o mie de morți? După ei rămîne fapta, şi după fapta lor, pentru amintirea oamenilor, legenda, ca după un Guynemer.

— Hein?...

Omul se afla cu obrazul coborît de tot spre pămînt şi cu ochii apăsați în podul palmelor.

Am crezut că n-a auzit. De aceea am repetat:

— ...ca după un Roland Garros sau după un Guy-nemer.

Omul ridică spre mine o față mai albă ca varul, cu ochii stinşi, de orb. Şi deodată obrazul se crispă în rîsul acela al său, neomenesc. Întrebă surd, cu o curiozitate sarcastică:

— Există o legendă Guynemer?

— Dacă există o legendă Guynemer? i-am smuls cuvintele de pe buze cu înfocare, fiindcă era numele celui mai pur şi mai legendar dintre eroii văzduhului. Dar pe ce lume ai trăit domnule? m-am indignat, ridi-cîndu-mă în picioare de pe blocul de piatră şi gesticulînd înălțimilor. Te compătimesc, dacă nici nu i-ai auzit măcar numele! Te compătimesc, dacă în existența aceasta absurdă şi imposibilă de aici, nu cunoşti şi n-ai auzit nimic din viața unui supraom care a reabilitat şi a înno-bilat veacul... Omul acela care după toate victoriile, s-a ridicat, într-un sfîrşit de bătălie, atît de sus, încît nu s-a mai întors niciodată, ca şi cum cerul ar fi voit să-l absoarbă, ca să-l cruțe de moartea pămîntenilor de rînd, în putreziciune şi în hîzănie. În cărțile de citire din țara dumitale, domnule, copiii învață alături de legenda Jeanei d'Arc şi sfîrşitul căpitanului Guynemer, invincibilul; iar dumneata întrebi despre dînsul ca despre un biet pilot oarecare, ca mine sau ca dumneata... Ca să înțelegi cine a fost Guynemer, gîndeşte numai la cucernicia fără prece-dent a mulțimii, îndeobşte zgomotoasă şi fără respect, păşind în vîrful picioarelor şi vorbind în şoaptă, cînd dormea Guynemer, istovit după o bătălie în care culcase cîte două şi trei avioane într-o singură zi. Gîndeşte la sfîrşitul acela misterios şi plin de

noblețe, cum nu l-ar fi imaginat nici o baladă: Guynemer, pierdut în văzduhuri, fără să lase o urmă a aparatului, fără ca nimeni să-i găsească vreodată corpul. Nici sînge, nici aşchii, nici cadavru carbonizat! Nici un mormînt. Om al cerului; l-a luat cerul şi nu l-a mai redat viermuielii pămînteşti, ca să-l păstreze pur şi intact, pînă la sfîrşitul sfîrşiturilor. Iar dumneata întrebi dacă există o legendă Guynemer! Îi ofensezi memoria... Nu sînt francez ca dumneata, dar dacă aş fi, n-ai cuteza să-i pomeneşti numele cu ricanarea aceasta, să-l profanezi cu rînjetul acesta de ratat, de sperjur, de declasat, de mai ştiu eu cine eşti şi ce infamie te-a adus aici!...

M-am oprit, fiindcă aşa, în picioare, cum mă aflam şi cum ridicasem glasul în înfocarea acestei peroraţii, mă aşezasem de bună seamă într-un punct de încruci- şare a ecoului.

Glasul mi se întorcea amplificat de patru şi de cinci ecouri, ca şi cum ar fi strigat toţi munţii deodată deş-teptaţi din tăcerea mormîntală şi ar fi răcnit bietului om strivit de pe stîncă toate blestemele ţîşnite dintr-o sută de neîndurate guri.

Mă auzii şi atît îmi fu destul, ca să-mi apar ridicol, odios şi inutil de crud, cu acest sărman fost om.

Hotărît, nebunia lor era contagioasă.

După ce mi-am şters broboanele de pe frunte, m-am întors umil şi pocăit, către necunoscut:

— Te rog să mă ierţi!... Nu ştiu ce-am avut. Nu ştiu ce viperă m-a muşcat. Nu-mi dau seama cum am ajuns să pronunţ cuvintele acestea atît de... aşa de... în sfîrşit, ignominiile cu care am recompensat ca un netrebnic, o ospitalitate atît de... aşa de...

Omul desprinse încet fruntea din palme şi mă privi de jos în sus, cu ochii în care mă aşteptasem să-i văd împroşcînd fosforice fulgere de mînie, dar care nu erau decît tot aşa de coagulaţi ca întotdeauna.

Rîse cu rîsul său înfricoşător:

— În amintirea acestui Guynemer, te-am scuzat, domnule. Am înţeles că-ţi aperi o legendă scumpă... Ce însemn eu, aici, o cîrpă umană, faţă de o legendă? Ai toată dreptatea... recunosc că destinul i-a acordat toate favorurile aces-

tui Guynemer... Să doboare în scurta-i viață, cincizeci de avioane inamice...

— De unde ştii că a doborît exact cincizeci? am întrebat repede, amintindu-mi sigur că eu n-am rostit cifra şi surprins că omul meu spunea exact, cum stătea scrisă în carnetul de zbor.

— Ah! Am spus cincizeci? Şi am ghicit! se minună el cu o grabă care mi s-a părut nu ştiu de ce, suspectă. Am ghicit exact? Rostisem doar o cifră la întîmplare... Să presupunem, totuşi, că această cifră e cea bună; lucrul n-are nici o importanță, deci, cum spuneam: să doboare cincizeci de avioane inamice, să moară tînăr, în plină glorie, să nu cunoască toată mizeria care te învăluie încetul cu încetul cu anii, să lase în urmă o admirabilă legendă, menționată şi în manualele de şcoală alături de Jeana d'Arc, şi să-şi găsească pînă şi în creierul cel mai pustiu al munților, un apărător atît de înverşunat ca dumneata, — recunoaşte, te rog, domnule, că destinul n-a fost de fel ingrat cu acest Guynemer! E drept, a plătit gloria şi legenda cu moartea. Dar moartea nu e un preț prea scump. Dimpotrivă... Să ne imaginăm o clipă că supraviețuia. Atunci cine ştie dacă gloria i-ar fi rămas tot atît de intactă şi dacă legenda îi găsea tot atîtea virtuți nepămîntene! Viața nu cruță pe nimeni; dar mai cu seamă se înverşunează împotriva eroilor. Singura cumințenie a eroilor e să ştie a muri la vreme. Imaginează-ți o Jeană d'Arc, bătrînă şi surdă, imaginează-ți un erou în papuci pe care îl înşeală nevasta — şi care are proces cu vecinii... Pe un asemenea erou îl respinge legenda. Trivialul cotidianului îl coboară la nivelul comun. Acestea toate pentru Guynemer al dumi-tale nu mai există. Să-i fie sufletul uşor acolo unde se află şi să mulțumească providenței că l-a păstrat intact pentru legendă...

— În orice caz, am spus cu un surîs de conciliere, dacă Guynemer are ceva de mulțumit providenței dumi-tale, nu-ți rămîne dator cu nimic. Îmi pare că nu împăr-tăşeşti de fel entuziasmul meu şi al unei lumi întregi, pentru destinul lui.

— Aici, unde mă aflu şi cum mă aflu, nu pot să împărtăşesc nici un fel de entuziasm pentru destinul lui Guynemer! răspunse sec omul şi se ridică.

Şoimul, care aşteptase undeva, ascuns după vreo înălţime, veni în zbor lin spre noi, încercînd să aterizeze pe umărul omului, cum va fi fost deprins.

Necunoscutul îl respinse cu un gest duşmănos, iar pasărea se rostogoli în ţărînă:

— Uite ce destin îl aşteaptă pe oricare!... L-ai văzut acolo, sus?... Numai bravură; întruparea temerităţii... Şi, pe urmă, l-ai văzut şi dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire? Se tîrîie ca o orătanie vulgară de curte. Se milogeşte şi te scîrbeşte... Cine-ţi garantează oare, că alta ar fi fost soarta lui Guynemer al dumitale, dacă am presupune prin absurd, că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda atît de ciudat; dar mai ales, atît de oportun, în aer?

„Judeci după dumneata — am voit să spun. Fiindcă dumneata suporţi tirania unei femei, fiindcă expiezi aici cine ştie ce vină sau eroare necunoscută, îţi imaginezi drept consolare, că şi un Guynemer ar fi acceptat capi-tulările muritorilor de rînd".

Dar nu mi-am rostit gîndul.

Acum eram calm şi ruşinat încă de explozia de adi-neauri. Am făcut numai un gest vag, cu mîna.

Omul mă privi în faţă atît de rece, încît am întors ochii să nu-i văd rîsul atroce.

Vorbi:

— Ştiu ce-ai gîndit... Ai vrut să spui că judec după mine, fiindcă sînt aici unde mă aflu şi sînt aşa cum mă aflu. Aceasta ai vrut să spui. Ştiu, căci de unsprezece ani, de cînd n-am înainte decît o singură faţă omenească, am învăţat să citesc gîndul fără să-l mai aştept rostit. Dacă aceasta ai voit să-mi răspunzi, îţi declar că ai, poate dreptate. Judec prin mine, fiindcă nimeni nu poate evada din el însuşi. Poate evada din lume; dar pe el e osîndit să se poarte cu el...

— Nu prea înţeleg... am mărturisit. Însă găsesc exce- siv să atribui lui Guynemer, un fel de a gîndi şi de a simţi confecţionat după chipul şi asemănarea dumitale. Sînt memorii care nu se cuvin profanate...

— Ce ştii, dumneata?! strînse necunoscutul din umerii zgribuliţi şi rămase cu ochii opaci, privind dincolo de depărtări.

Se întoarse brusc. Îmi puse amîndouă mîinile pe umeri, cu o familiaritate neașteptată, și, fixîndu-mă întîia dată omenește în ochi, întrebă:

— Mărturisește drept, ce gîndești despre mine?

— Nu-mi permit să gîndesc nimic! am răspuns, ferindu-mi privirea, fiindcă întrebarea din ochi era încă mai dureroasă și mai insuportabilă, ca resignarea sleită dintotdeauna.

— Și mîine?... Cînd ai să te întorci în lumea dumitale?

— Cînd am să mă întorc în lumea mea, am să uit drumul care duce aici. Am să uit ce-am văzut, ce am vorbit, ce am gîndit... Tot. Tot. Cum se șterge un vis absurd, îndată ce ai deschis ochii la lumina reconfor- tantă a zilei. Am jurat doar...

Omul își trase mîinile de pe umerii mei, și mîinile căzură de-a lungul trupului, neînsuflețite. Se așeză din nou pe piatră, uitîndu-se spre ceața șesurilor.

Cu privirea pierdută în nevăzute depărtări, spre Occident, vorbi atît de încet încît trebui să mă aplec spre el, ca să aud:

— Cînd vreau să-mi amintesc lumea aceasta unde te întorci dumneata, nu-mi apare nici hangarul din care aparatul aștepta scos, înconjurat de mecanici... Nici chipul unui camarad. Nici o figură lămurită de cunoscut sau de rudă. Totul e șters. Toți nu mai au figură. Sînt o procesiune de umbre, care-și ascund fața în mîini. Iar absurd de limpede și de viu, îmi apare numai un colț din ***Bulevardul Haussmann*** cu ***Rue de Havre***. O vitrină cu bară de alamă, unde o singură dată m-am rezemat. Văd tramvaiele trecînd. Tramvaiul 15. Și autobuzele... autobuzul AK: gara Saint-Lazare — gara de Lyon; AI: gara Saint-Lazare — Place Saint-Michel, AF: Grandes Carrieres — gara Montparnasse... un domn citind ziarul pe platformă. Un licean, cu ghiozdanul sub pelerină, agățîndu-se din mers, o midinetă chicotind la brațul unui tînăr cu pardesiu cafeniu... Altă dată tabloul se întunecă. Plouă... În asfaltul ud se reflectă luminile. Roțile taxiurilor derapează. Domnul are umbrela șuruind de ploaie și midineta impermeabil ieftin, de la soldul galeriilor ***Samaritaine*** sau ***Au bon marché***. Dar colțul e întotdeauna același. Îmi sună în urechi șușuitul roților cauciucate, glasurile omenești; îmi barează

orice altă privelişte în ochi, firmele zugrăvite, vitrina debitului de tabac. Nu m-am oprit acolo decît o singură dată, cîteva minute, cît un prieten a intrat să cumpere un pachet de ţigări. Şi, printr-un capriciu al amintirii, din tot Parisul, din tot ce am trăit, din tot ce se mai află acolo încă scump mie, n-am păstrat decît această imagine. Vreau s-o alung!... Vreau să chem alte momente care-mi sînt de o mie de ori dragi, figurile celor ai mei... O pîclă îmi acoperă totul, ca să apară numai această şi această privelişte... Poate, fiindcă în clipa aceea, undeva mi se hotăra soarta... Îmi amintesc că am tresărit fără motiv, cînd a apărut prietenul lîngă mine ca şi cum m-ar fi atins un mesager al nevăzutului. Priveam spre ***Rue Tait-bout***, unde bulevardul sfîrşeşte...

— Sfîrşea! am corectat. Acum e tăiat linie dreaptă pînă în bulevardul Montmartre.

— Posibil. Atîtea se vor fi schimbat de atunci!

După o pauză:

— N-am vrut să mai ştiu niciodată — nimic... Pentru mine viaţa cea din afară e suspendată de acum unspre- zece ani... Ţi-aş spune că uneori, cînd mă aflu aici, pe piatra aceasta, sondînd în deşert depărtările invizibile, mă întreb dacă Franţa e astăzi regat, ori imperiu, sau a rămas tot republică? Şi dumneata, desigur, nu m-ai crede, cum nu mă crezi acum. Atît ştiu, fără să fi aflat de la nimeni. Că Franţa a sfîrşit războiul victorioasă. De aceasta n-am nici o îndoială. Ştiu că altfel nu putea fi.

„E un mistificator — am gîndit — un mistificator neîndemînatic şi de prost gust. Cum poate cineva în mijlocul Europei şi în plin secolul al douăzecilea, cum se scrie în ziare — cum poate să nu cunoască dacă Franţa e republică ori imperiu? L-am crezut pe rînd, un cri- minal, un nefericit, mai apoi un nebun, dar e numai un mistificator de cea mai vulgară speţă".

Omul rîse înăbuşit cu mîinile încrucişate pe piept. Îmi ghicise şi acest gînd:

— Aşa e că nu poţi crede în această imposibilă ignoranţă? Cum aş putea să te conving? Domnule, viaţa depăşeşte mai des decît se crede, fantasmagoriile ima- ginaţiei.

Pe urmă se ridică, se depărtă cîțiva paşi, se întoarse şi îşi luă locul, pe piatră:

— Ştii, dumneata, ce fac eu de un ceas?... De un ceas dau tîrcoale spovedaniei. Cred că şi dumneata ai înțeles, mă compătimeşti şi îți surîzi cu satisfacție, fiindcă vezi că ți s-au împlinit previziunile. O ştiu aceasta şi mă umileşte. Aş vrea să tac — dar poți cunoaşte dumneata ce înseamnă să taci de unsprezece ani? Ți-o spune aceasta un fost om, care s-a crezut odată îndestul de tare ca să dorească singurătatea şi să trăiască în sin-gurătate... Încă de ieri, deodată, m-am temut de mine. De aceea, te-am rugat să nu întrebi. Să nu iscodeşti... Şi iată-mă astăzi, că vin singur, să-ți vorbesc fără să mă întrebi şi fără să iscodeşti. Vin să-ți cerşesc ascultare... Aceasta, domnule, fiindcă nu există tortură mai înfrico-şătoare decît tăcerea. Fiindcă nu o pot suporta, criminalii se întorc la locul unde au făptuit crima, vorbesc prin somn, caută o femeie pierdută ori un tovarăş întîmplător de beție să se destăinuiască şi să-şi retrăiască infamia... Există la noi un ordin ciudat de călugărițe. Din clipa cînd îmbracă haina călugărească, pînă la moarte, îşi iau legă-mîntul să nu mai schimbe între ele nici un cuvînt, decît întîmpinarea de cîte ori se întîlnesc pe culoarele mănăs-tirii: „Sora mea, aminteşte-ți că ai să mori!”... Dar şi acestora le rămîne o eliberare. Pe patul morții au dreptul la spovedanie. Aici, eu rămîn pentru totdeauna zăvorit în mine însumi. Nici o eliberare nu-mi e îngăduită. Iar în această teribilă mizerie, vezi că mai am încă îndestulă tărie să rămîn egoist. Căci ți-am vorbit tot timpul numai despre mine. Uit că şi Elsa e condamnată la acelaşi supliciu. Cred că ai înțeles, domnule, că solitu-dinea noastră e încă mai înspăimîntătoare, fiindcă e sin-gurătatea în doi.

Omul părăsi piatra şi mi se aşează în față, scormonin- du-mi privirea să ghicească un început de neîncredere sau de batjocură.

Nu descoperi însă nici una, nici alta.

Eu m-am simțit dator să vorbesc pentru a-i dovedi oarecare înțelegere, apelînd la expedientul aforistic:

— Între bărbat şi femeie nu poate exista niciodată decît singurătate în doi. Iubirea nu este decît singurătate în doi. Sînt două suflete care se caută şi rămîn numai două corpuri care s-au găsit.

— Generalități banale... mă întrerupse omul cu nerăbdare. Înțelepciune ieftină, care se vinde cu șaizeci de centime suta de duzini, costul unei broșurele de maxime. Nu la aceasta m-am gîndit. Înțelege-mă, domnule, că nu mă aflu aici pentru a debita experiența altora, cugetarea altora, amabile considerații generale și toate paradoxurile cu care cea mai mediocră nulitate, apare inteligentă și spirituală la un pahar de aperitive. Toate acestea îmi sînt indiferente. Pe mine nu mă interesează decît cazul meu, experiența mea, dacă vrei, catastrofa mea. Restul univer-sului mă dezinteresează. Plătesc pentru mine, nu pentru restul umanității... Observi domnule, că nu te mai întreb dacă ești ori nu dispus să mă asculți? Știu că de aseară nu aștepți altceva... Mărturisește că ești satisfăcut mai repede decît te așteptai...

Necunoscutul se zgribuli, cinchit pe piatră, înfășurîn-du-și genunchii cu mîinile împresurate și privind în pă-mînt. Nu-i mai vedeam decît ceafa slabă și părul alb — înduioșător contrast: un gît subțire de copil, cu păr de moșneag.

— Imaginează-ți, domnule, un tînăr... la un țărm de mare, la o plajă frivolă... sau mai bine să încep altfel: A fost undeva un copil aproape, care n-a dorit altceva, de pe băncile școlii, decît... în fine, n-a...

Se opri și împinse depărtările cu amîndouă mîinile.

Apoi păru că le atrage la piept:

— Nu! Așa n-am să ajung niciodată la un sfîrșit. Nu-ți povestesc o întîmplare imaginară. E vorba de mine... Am fost, așadar, și eu, după cum ai ghicit, un pilot ca dumneata și poate chiar ca acel Guynemer pentru a cărui memorie erai gata să mă sfîșii. Eram tînăr, aproape un copil, și după cît se spunea, îndestul de curajos. M-am zbătut să fiu primit voluntar, și am debutat cu o victorie, care mi-a adus un soi de glorie timpurie, medalie mili- tară și citațiune, la o vîrstă cînd alții își tapează încă părinții cu o piesă de cinci franci pentru biletul de cine-matograf și pachetul de țigări... Dealtfel, aceste amănunte nu interesează. Căci n-am rămas la primul avion doborît și la prima medalie. Doi ani n-am trăit decît pentru aceasta. Copil, nu visam decît aceasta; de cum am îm-brăcat uniforma, n-am realizat decît aceasta. Poate pentru unii voi fi părut un ambițios, pentru alții un

copilandru zănatic, cu simțul de conservare atrofiat. Ce importă acum, ceea ce numeai dumneata, mai înainte „mobilul" actelor? Mă întreb şi nu descopăr noblețea acestui mobil... Poate, fiindcă totul îmi pare foarte îndepărtat, trăit în altă viață... Mă uit la mîinile acestea, îmi pipăi oasele acestea, ale feței... Sînt ale mele şi nu mă recunosc în ele. Dacă în această materie pipăibilă nu mă mai recunosc, dacă nimic din ce-a fost nu mai supraviețuieşte, cum aş regăsi oare sufletul de atunci, sufletul care este insesizabil şi nestatornic?

Mă întovărăşea pretutindeni o mică glorie, dar, domnule, n-o căutasem. Actele mele îmi păreau dictate de o putere necunoscută şi imperioasă: poate porunca de dincolo de timp, a atîtor şi atîtor înaintaşi. Nu ştiu cum este definit şi explicat eroismul. Eu îl socot o posedare. Fiindcă tot ce am săvîrşit curajos, îmi venea de dincolo de mine. Eram lucid pînă la cel mai mărunt amănunt, calculam fiecare mişcare, scontam fiecare greşeală şi şovăială a inamicului cu o răceală de gheață: dar parcă nu eram eu, ci numai procuristul unei puteri care mă depăşea şi mă stăpînea. De unde-mi venea luciditatea din clipa decisivă? Însă un somnambul oare nu săvîr- şeşte, cu simplitate, cu precizie şi fără risc, o sumedenie de acte încă mai grele decît le-ar putea înfăptui vreodată, în deplinătatea conştiinței? E, desigur, o mizeră explicare, care ar ridica într-un singur glas, scandalizînd, toți comentatorii de birou şi de bibliotecă ai „vieților eroice"! Dar puțin îmi pasă şi acum, după cum şi atunci, puțin mă interesa explicarea şi interpretarea actelor mele. Eu înfăptuiam — alții interpretau, într-o dezgustătoare neîn-țelegere şi mai dezgustătoare întrecere de platitudini. Eu şi atîția camarazi ai mei, fiindcă alcătuiam atunci o legiune, iar dintre dînşii nu mă aflam poate nici printre cei dintîi, dar nici printre cei din urmă...

Doi ani am schimbat, astfel, front după front şi esca-drilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam. Alergam unde se anunța mai plină de amenințări. Căci nu trăiam decît sub stăpînirea ei. Ți-am spus, domnule, că eram posedat.

Douăzeci şi unu, douăzeci şi doi de ani, înseamnă îndeobşte vîrsta cînd suspini pe o bancă, sub lumina lunară,

după o pereche de ochi; cînd febril aştepţi ceasul unei întîlniri de dragoste; cînd îţi urzeşti proiecte de fericire îndelungă şi calmă — eu n-am cunoscut însă nimic din toate acestea. Mă înălţăm de fiecare dată, cu mai mulţi sorţi să mă prăbuşesc carbonizat, în sfărmă- turi de oase, de carne, aşchii şi pămînt, decît să mă întorc victorios pe cîmpul de aterizare, unde mă aşteptau mîini întinse prieteneşte şi un fel de uimire, că şi de astă dată tot m-am întors. Şi, totuşi, mă întorceam... Viaţa de toată ziua, cînd păşeam pe pămînt, cînd schimbam glume cu prietenii, cînd petreceam cîteva ceasuri de permisie printre ai mei, mi se părea nefirească, străină, netrăită. Adevărata viaţă era numai cea de sus, cînd aplecat zăream dedesubt gurile de crater ale frontului, şanţurile bizare, gîturile cenuşii de tun înălţate peste metereze, masele omeneşti mişcîndu-se în nori de fum, şi cînd vedeam ivindu-se în geana cerului un aparat duş- man. Da! Atunci, domnule, şi numai atunci, trăiam într-adevăr. Dacă aceasta se numeşte eroism, eroismul e atunci virtutea cea mai uşoară. Virtutea peştelui care trăieşte în apă şi a păsării care trăieşte în aer. E accep- tarea docilă şi pasivă a funcţiei, cum să spun? a misiunei pentru care ai fost creat. Te rog, domnule, să crezi că nu vreau defel să susţin paradoxuri. Sînt numai conclu-ziile logice, ale unor ani îndelungi de meditaţiune, în care am voit să mă explic mie însumi. Unii sînt născuţi să-şi petreacă întreaga viaţă în faţa unui birou; alţii să meargă în faţa primejdiei. Nu este nici un merit excep-ţional, domnule, cînd cel născut pentru birou rămîne la birou şi cînd cel născut să provoace primejdia, aleargă în întîmpinarea ei. Nefiresc şi extraordinar şi supraome-nesc ar fi dacă cel predestinat biroului, împins de o dezaxare subită a orînduielilor, ar porni să înfrunte primejdii pentru care n-a fost pregătit, şi, cînd cel născut pentru primejdie, s-ar resemna monotoniei fără surprize, a unui orariu de percepţie. Cum vezi, domnule, vorbesc fără nici o vanitate. Dacă voi fi săvîrşit fapte de oare- care bravură, nu-mi descopăr mai mare merit, decît al celor care, în vremea cînd eu mă întorceam cu aparatul străpuns de gloanţe, dînşii îşi puneau cataplasme şi beau ceai de tei. Îndeplineam ceea ce eram dator să îndepli-nesc. Nimeni nu-şi poate evita misiunea pe lume, dacă e cinstit cu el însuşi. Că eram un

brav? Că mi se numărau cu uimire isprăvile eroice? Haha! Dar socoteşte, dom- nule, numai aceasta, că dintr-o companie de infanterie, intrată în foc, la Verdun, cei mai mulți dintre soldați nu aveau nici o şansă la o mie să se mai întoarcă, obscuri şi anonimi căzuți, ca să mărească statistica de pierderi a unei bătălii, pe cînd într-o luptă aeriană, unde tu eşti singur stăpîn şi deții inițiativa, ai măcar tot atîția sorți să te întorci intact, cîți aveai să cazi doborît. Socoteşte, domnule, că ceea ce trăiam eu nu însemna nimic excep-țional, ci era viața tuturor de atunci, cu abnegația de atunci şi cu sîngele rece de atunci. Printre ceilalți copi-landri de vîrsta mea, eu eram încă un privilegiat. Fiindcă din văzduh, reveneam la un aşternut cald şi capitonat, la o masă copioasă, la înveselire şi la confort. Eram un animal de lux, cum sînt caii de curse ținuți în boxă amenajată special, ventilată, la temperatură egală şi înconjurați de toate atențiile, fiindcă vor concura la marele Derby. Pe cînd în vremea aceasta, ceilalți frați ai mei, de aceeaşi vîrstă, de acelaşi sînge şi cu aceleaşi drepturi omeneşti, trebuiau să se tîrîie în şanțuri glo- doase sub canonadă, să doarmă în scorburi de pămînt, să-şi împrumute pipa de la unul la altul, să se mulțumească cu drojdia de pe fundul unui bidon coclit, şi după ce s-au tîrît luni şi luni în grote subpămîntene, pierzînd tot ce-i mai lega de umanitate, să moară înainte de a fi ridicat capul din glod cu creierii împroşcați de-o granată. Era, domnule, vremea cînd părinții nu ştiau unde se află risi-pite osemintele copiilor şi cînd nimeni nu se gîndea la cruzimea aceasta monstruoasă de a smulge aceşti copi-landri din paşnica atmosferă în care fuseseră crescuți, de pe băncile şcolii, de la muncă, de la nimicurile vîrstei şi ale veacului, din admirația pentru celebre îndrăgostite, din vanele teorii ale adulterelor moderne, cu toate sutele de piese şi de romane care studiau cazul cutare şi cutare, din toate snobismele, pretins fin psihologice şi toate schi-monoselile de buduoar, — pentru a-i azvîrli, brutal, într-o realitate năprasnică, unde singura datorie, voluptate, fericire şi glorie era acceptarea morții. Abia deschiseră ochii la toate miracolele vieții şi această viață le era interzisă, ca să se ofere cu un chiot de fericire morții... Poate sînt plicticoase, domnule, toate aceste amintiri. Poate lumea din care vii dumneata, de

mult le-a uitat. Pentru mine sînt încă proaspete, fiindcă viața mea e suspendată de acum unsprezece ani şi am trăit față în față, în pustietatea de aci, numai cu această unică realitate.

Dar, domnule, nu pentru a-ți înşira astfel de suve- niruri, m-am abătut de la firul istoriei mele. Ci numai pentru a arăta cu insistență că eram încă de pe atunci, îndestul de sever cu mine însumi. Nu-mi recunoşteam nimic din ceea ce, excepțional şi demn de laudă, îmi atribuiau poate comandanții şi anecdotele ziarelor. Dim-potrivă, în simplitatea mea dreaptă, mă socoteam inferior milioanelor de camarazi de arme; fiindcă mie îmi era îngăduit să-mi risc viața exercitîndu-mi o pasiune, pe cînd ceilalți, cei de jos, erau mînați în turmă să-şi îndeplinească în anonimat spăimîntătoarea lor datorie. La aceasta mă gîndeam, domnule, de cîte ori pregăteam aparatul să mă înalț. Şi aceasta explică de unde îmi venea modestia, sim-plitatea şi mîhnirea, care pentru mulțime şi pentru reporte-rii ziarelor, dădeau înfățişării mele o coloratură romantică.

Pînă cînd, domnule, într-o dimineață, nu m-am mai întors. N-am fost absorbit de cer, cum spuneai adineauri despre eroul dumitale, Guynemer, pe care legenda l-a voit cruțat de moarte vulgară, în țărînă şi scrum. Acest privilegiu mi-a fost interzis.

Nici nu ştiu cum am căzut. Nici nu ştiu cum m-am ridicat. Nici nu ştiu cît am zăcut. Scurt îmi străfulgeră în cuget doar amintirea valului de sînge năvălind pe buze şi smuncitura cu care am încercat să ridic aparatul, cînd am văzut pămîntul apropiindu-se vertiginos. Smuncitura n-a întrerupt căderea, dar a atenuat lovitura. Prin ceață îmi aduc aminte că m-am tîrît cîțiva paşi, am îngenun-cheat şi am căzut cu fața în jos, în clipa cînd aparatul se prefăcea vîlvătaie de flăcări.

Omul se opri.

Încruntat, bătu aerul cu pumnul.

— Că n-am rămas atunci să ard acolo, rug omenesc!... Domnule, camarazii îmi spuneau în glumă, că încheiasem un pact cu cerul. Altfel, nu-şi explicau cum de atîtea ori scăpasem intact din primejdii, de unde nu mai fusese îngăduită nici o speranță. Şi, în acest pact, credeam şi eu! Cerul mă cruța, fiindcă îi fusesem întotdeauna fidel. Dar,

domnule, din clipa aceea pactul nostru a încetat. Cerul m-a părăsit. În loc să mă trimită carbonizat pămîn-tului, m-a păstrat pentru un sfîrşit mai teribil ca moartea. De ce, domnule, mă întreb şi astăzi, de ce m-am tîrît pe brînci, ca un vierme, să-mi salvez viața, în loc să rămîn lîngă aparatul care-mi oferea credincios, pînă la sfîrşit, moartea prin focul care purifică?

Necunoscutul rîse, cu rîsul lui inuman.

— Vezi, că nu oricăruia providența îi acordă un sfîrşit atît de simplu, de teatral şi de generos, ca lui Guynemer al dumitale!

Îşi prinse tîmplele în palmele străvezii şi continuă:

— Ce să povestesc despre lunile dintre viață şi moarte, strămutat din lazaret în lazaret, pînă cînd am ajuns în spitalul din fundul Sileziei? N-am ieşit din muțenia încăpățînată, decît atunci cînd am înțeles că nimeni nu-mi bănuia adevăratul nume. Din movila de metale arse a aparatului, nu rămăsese nici o urmă precisă pentru identificare. Nu purtam nici un document, nici o tăbliță. Am rostit un nume la întîmplare, şi am rămas cu el, scris cu creta pe placa de la căpătîi. Ce mîndrie m-a împins să-mi ascund numele? Poate ispita pierzaniei... Atunci judecam altfel. Îmi spu-neam că, odată cufundat în marele anonimat, îmi va fi mai uşor să încerc o evadare. Căci la aceasta am fost hotărît, îndată ce-am înțeles unde mă aflu, între două accese de delir, şi înainte încă de a putea duce singur la gură lingu-rița cu doctorie.

Domnule, de aci începe ceea ce nu trebuia să fie.

În adîncul cel mai îndepărtat al Sileziei, în orăşelul acela fără însemnătate, mă aflam singurul francez între răniții prizonieri, ruşi, italieni, români şi sîrbi.

Nu eram tratați cu prea mare delicateță. Medicii arătau surpriză în fiecare dimineață că mă regăseau încă suflînd. Infirmierele erau plictisite de această prea lungă agonie. O spuneau fără milă, fiindcă mila devenise atunci un sentiment tocit. Eram întîia oară singur, condamnat la izolare, rămas să mă mistui în mine însumi. Nemişcat, cu ochii în plafon, aşteptam moartea cu o mare linişte. Şi, ciudat: o doream! Îmi pipăisem, cu toată panica aceea cunoscută a răniților, picioarele şi mîinile, să mă conving că sînt întregi. M-am temut întotdeauna de un picior am-putat, ca de-o

dezonoare a corpului. Eram întreg. Nimic nu intervenise nou, care să facă mai imposibilă o evadare, de cum mi se păruse atunci cînd într-acest scop, îmi ascunse-sem numele. Eram întreg, oraşul părea tihnit, paza slabă, rămînea numai să mă însănătoşesc şi să-mi pregătesc fuga cu îndestulă prudenţă; şi, totuşi, nu doream însănătoşirea şi nu mă mai gîndeam la evadare. Despre ai mei, îmi amin-team cu răceală. Cu indiferenţă mă gîndeam şi la camarazi şi la zborurile pe care aş fi putut să le reiau, la faima care ar fi fost transmisă de toate aparatele fără fir ale lumii: „Cunoscutul aviator francez, evadat din captivitatea germană, şi-a reluat zborurile şi inaugurînd seria glorioaselor lupte, a doborît ieri un Aviatic şi un Focker, ambele căzute în flăcări". Cunoscutul aviator!... Glorioasele lupte!... Totul îmi devenise indiferent. Ceva era suprimat în mine. Nu mă mai atrăgeau, după cum nu-mi spuneau nimic. Domnule, aceasta era. Pactul între mine şi cer încetase. Odată coborît la pămînt, fusesem redat pămîntului. Adică îmi fusesem redat mie însumi. Puterea teribilă care mă po-seda se scursese din vine odată cu sîngele rănilor. Deveni-sem un biet copilandru ca oricare altul care nu-şi trăise viaţa şi care, decît s-o trăiască aşa cum îngăduiau numai acele vremuri, îşi aştepta cu bucurie moartea, fiindcă moartea îi aducea calmul veşnic. La aceasta gîndeam cu ochii în plafon, înconjurat de o lume care îmi era străină. Nu-mi mai era duşmană. Ci îmi era numai străină.

Omul îşi apăsă ochii în podul palmelor, tăcu fără să mă privească. Nu puteam crede totuşi că a isprăvit, fiindcă nu-mi dezlegase încă taina. Şi nu isprăvise întradevăr.

Continuă, fără să-şi dezvelească ochii:

— Te-ai întrebat, domnule, de ce pasiunea degradează oamenii, numiţi „mari", şi de ce înnobilează numai pe cei mediocri? Eu n-am înţeles niciodată. Îmi compătimeam camarazii, pe care îi ştiam bravi, loiali şi de-o mare noblețe a sufletului, şi pe care îi vedeam indisolubil şi stupid legaţi de femeiuşti instabile şi frivole din neamul celor ce-şi petrec ziua în faţa oglinzii vopsindu-şi buzele, verificîndu-şi buclele părului şi cutele rochiei, chemîn- du-şi prietenele la telefon de douăsprezece ori în douăspre-zece ceasuri, să le întrebe dacă le-a sosit pălăria, dacă au fost la cutare ceai şi dacă au aflat cine s-a mai logodit, cu ce dotă şi spre

dezolarea cărui amant. Domnule, pentru mine asemenea femei nu existau. Însemnau un al treilea sex, vulgar şi degradator. În vagile mele reverii de adoles-cent, îmi făcusem de cîteva ori, fugar, o imagine confuză, despre o femeie unică, neasemănîndu-se cu nici una alta. Cine n-a cunoscut această însetare a imposibilului la două-zeci de ani? Eu trecusem peste aceasta îndată, fiindcă fusesem pînă atunci reținut cu toată viața la altceva; la avionul meu, la zborurile mele, la atacurile şi victoriile mele. Acum eram singur şi imaginea se lămurea insistentă. Cînd închipuiam o fericire pentru zilele ce-ar putea să vie, dacă moartea avea să mă refuze cumva pînă la sfîrşit; fericirea aceasta nu-mi apărea decît sub forma unei femei care să-mi cuprindă în mîna subțire fruntea încinsă de fe-bră, să aplece asupra mea ochi înțelegători şi să-mi vor-bească aşa cum nu-mi vorbise încă nimeni. Era firește vîrsta care îşi cerea revanşa; era singurătatea, lumea nouă de gînduri care-mi clocotea în mine şi n-avea cui se împăr-tăşi. Domnule, cu fiecare zi trecută imaginea aceasta se lămurea şi totuşi nu-i cunoşteam culoarea ochilor, nici a părului, nici glasul: îmi era prezentă şi încă n-avea ființă. O chema gîndul şi o chemau simțurile mele; o chema o tinerețe care încă nu trăise şi se cerea trăită...

Şi, domnule, într-o dimineață cînd am deschis ochii cu senzația unei fericiri încă nesimțite, această femeie se afla în haina ei albă de infirmieră, pe marginea patu- lui meu, îmi cuprinsese cu palmele fruntea mea şi îmi vorbea limba mea, întocmai cum o cerşisem imposibilului. O recunoşteam, deşi niciodată nu o văzusem. Îmi surîdea şi surîsul m-a readus la viața vîrstei mele. Era cea unică, şi atît! Venise cînd o aşteptam, şi atît!

Omul se ridică:

— Povestea mea, domnule, este aceasta! Restul îl poți înțelege... După respectul de care Elsa se afla încon-jurată, am ghicit că era din alt neam decît al infirmierelor de rînd, cîte îmi purtaseră grijă pînă atunci. Şi era într-adevăr din neamul cel mai înalt al vrăjmaşilor mei. Ce importă? Am spus, domnule, că nimeni nu-şi poate evita ceea ce este inevitabil, printr-o anume conjurație a împrejurărilor. Tot ce era inofensiv ieri, devine pri-mejdios şi fatal azi, fiindcă deodată ți-a slăbit rezistența robustă de ieri. Medicii

explică oare altfel, rezistența sau nerezistența unui organism la perfida „infiltrare a unui agent patogen", pentru a mă exprima ca medicul de- atunci, care nu ştia cum mă numesc. Faţă de el puteam să-mi păstrez secretul. Faţă de Elsa, nu! Am ştiut-o, din cea dintîi zi, din cel dintîi ceas.

I-am destăinuit adevăratul meu nume, şi m-a iubit încă mai mult, fiindcă află că iubirea nu o cobora. La însănătoşire, i-am arătat că nu mă simt în stare să mai îndur captivitatea, şi tot ea a găsit îndată singura dezlegare. Să ne refugiem undeva, la capătul lumii, unde să ne întoarcem la viaţa elementară şi simplă, şi unde să rămînem închişi în ceea ce numea emfatic „iubirea noastră veşnică". Se mai aflau încă destule ţări neatinse de război, pe unde puteam găsi poarta de evadare spre insulele exotice ale Pacificului, unde totul, natura şi cerul în splendoarea lor, oferă această întoarcere la viaţa elementară şi devine complicele unei iubiri extraterestre, ca a noastră! Să fugim de război, de ucidere, de nebunia continentului nostru, de toate prejudecăţile, conjuraţiile şi datoriile care ne ţineau prizonieri... Am cercetat hărţi, am studiat totul; a pregătit, prin legăturile ei înalte totul, pînă şi această cale de evaziune romantică, şi, vezi bine, conformă cu faima mea de „erou al aerului" — un avion eliberat din porunca ei pentru un pretins zbor de încercare cu care ne-am pierdut într-o bună dimineaţă, dincolo de nori, pe drumul fără întoarcere. Domnule, în planul nostru minuţios chibzuit şi înarmaţi cu toate documentele trebuincioase, urma să coborîm într-un oraş fără însemnătate al Suediei, de unde să ne îmbarcăm pe cel dintîi vapor spre apele Pacificului. Nimic nu fusese lăsat întîmplării; totul era socotit, prevăzut. Vîntul, ceaţa, norii şi capriciul busolei, ne-au adus însă aici. Am coborît cînd se epuizase ultimul litru de benzină în rezervor. Şi aici am rămas, fiindcă la început ne era greu să mai găsim drumul însemnat pe hărţile noastre, să-l înşirăm pe jos, într-o ţară necunoscută — şi, fiindcă mai tîrziu, am desco-perit că în acest pustiu stîncos, putem rămîne tot atît de singuri şi de îndepărtaţi de restul omenirii, ca în insulele Pacificului.

Acum, domnule, ai privit şi ai înţeles.

Eu nu mă pot întoarce; ea nu se poate întoarce. Sîntem legaţi aci, pînă la sfîrşitul sfîrşiturilor. Dacă a iubi înseamnă a-ţi încătuşa viaţa de fiinţa care te face fără voie să su-

feri mai mult decît oricare alta şi pe care o faci, fără voia ta, să sufere mai mult decît oricare alta — atunci pot spune că ne ţine captivi aci numai iubirea. Dar pentru această mizerie, domnule, nu era nevoie să ne surghiunim pînă aici. Sîntem de unsprezece ani, faţă în faţă, şi între noi s-a căscat tăcerea. Eu gîndesc pentru mine. Ea gîndeşte pentru ea. Ca în orice iubire, de toată ziua domnule. Am crezut că atît este destul pentru a umple două vieţi. Atît este însă destul, numai pentru ca să neantizeze două vieţi... Dacă i-aş putea descoperi o clipă cît de mică, un regret, o singu-ră şovăială, aş fi atît de laş şi de egoist, să mă simt dezle-gat. Să dispar într-o dimineaţă... Să fiu oriunde, în afară de locul acesta blestemat. Şi orice să fiu. Cerşetor, slugă, vagabond. Dar totul, domnule, totul pentru dînsa nu este decît o orgolioasă generozitate de a se oferi pînă la sfîrşit, de a nu regreta nimic, de a accepta pînă la ultimele conse-cinţe viaţa pe care ne-am ales-o ca o fericire unică, şi a devenit justa expiere a păcatului nostru. Ea continuă să-şi spună că am săvîrşit ceva unic, însă nespus, monstruos şi divin; că am plătit iubirea cu un sacrificiu fără precedent, renunţînd la tot ce e pe lume, renunţînd la lume şi la noi înşine; şi e încă mai mîndră că acest preţ va rămîne pentru toţi şi pentru totdeauna ignorat.

Domnule, nu poţi înţelege ce umilinţă e pentru cineva, să se simtă strivit de-o vietate care-i stă alături, cu o conştiinţă limpede ca sticla; cînd el se simte invadat de toate duhurile rele şi gînduri laşe, care se tîrăsc ca larvele. Această permanentă umilinţă e hrana mea de toată ziua. Căci ea e înspăimîntător de dreaptă şi de logică, de loaială, de consecventă, de egală cu ceea ce a fost ieri şi alaltăieri şi acum unsprezece ani şi egală cu ceea ce va fi mîine.

Îi pîndesc un surîs de amărăciune, un suspin de regret.

Aş vrea s-o ştiu coborîtă pînă la mizeria mea. Ştiu că a lăsat o lume care-i era cel puţin tot atît de scumpă cît preţuia a mea, pentru mine; şi domnule, în fiecare dimi-neaţă, cînd deschide ochii, îi descopăr în privire aceeaşi inalterabilă seninătate.

Mă deştept, să-i surprind prin somn, semnele unei chinuiri secrete. Somnul îi e însă tot atît de pur ca al unui copil.

Atît numai că ea mi-a citit gîndul şi suferința — şi de aceea mă compătimeşte. Vrea să mă apere împo- triva mea însumi. Iubirea ei a devenit ocrotitoare şi insuportabilă. Ai cunoscut, domnule, pentru un bărbat o umilință mai infamă? Oricînd, îmi poate spune: „Eu sînt aceeaşi, tare, stăpînă pe mine, fericită fiindcă te am numai pentru mine, ca în ziua dintîi. Numai pe tine trebuie să te apăr, fiindcă eşti slab şi n-ai ştiut ce-ai vrut; fiindcă eşti laş şi regreți ceea ce ai părăsit nesilit de nimeni!" Se poate suporta această conştiință mereu trează, supraveghindu-mi fiecare privire şi ghicindu-ți fiecare gînd netrebnic?

Domnule, orice altă ispăşire din lume ar fi fost mai suportabilă decît aceasta.

Am văzut trecînd pe deasupra noastră acum doi ani, maşini de zburat gigante, de-o formă necunoscută şi de-o viteză pe care nici nu îndrăzneam s-o visez... Aflu de la dumneata, că un oarecare Lindbergh a traversat Atlanticul... Veacul n-a stat. Numai acest om rămîne aici, inutil şi nevrednic, mai mort decît îl cred cu toții mort. M-am despărțit de poporul meu, care mă susținea în toate fără să-mi dau seama atunci. Fără să-mi dau seama, despărțindu-mă de el, l-am trădat. Acestea nu rămîn nepedepsite. Am învățat-o prea tîrziu...

Omul tăcu. Era din nou cu ochii coagulați, cu umerii zgribuliți, strîns în el însuşi să ocupe cît mai puțin loc spațiului.

Arătă spre asfințitul vînăt, tăiat de fulgere depărtate:

— La noapte vom avea furtună. Să ne întoarcem, domnule.

Peste noapte s-a dezlănțuit într-adevăr furtuna. În culcuşul de muşchi din tinda chiliei, m-am răsucit cu ochii deschişi în negrul de păcură, ascultînd detunarea munților şi cataractele puhoaielor.

Dar ascultam mai ales, gemătul omului prin somn, dincolo de uşă, chinuit ca noaptea ultimă a unui osîn- dit la spînzurătoare. Auzeam glasul şoptit al femeii, trezindu-l uşor, să-i suspende supliciul. O ghiceam ridi-cată într-un cot, privindu-l peste piept în noaptea opacă şi

încruntîndu-se cu aceeaşi milă crudă şi înduioşătoare. Iar întunericul era dens ca bezna celui din urmă fund de mormînt.

A doua zi, ploaia lividă ne-a condamnat captivi sub acoperişul de piatră, unul în faţa altuia.

Omul îmi ocolea ochii. Femeia mă silea să-i ocolesc ochii. Şi totul era surd şi mocnit de apăsător, ca într-un mormînt în care vor începe să se mişte morţii.

Încercam să dau fiinţă tuturor celor ascultate. Recunoşteam ingenioasele unelte fabricate din rămăşiţele aparatului ascuns undeva, pe aproape. Era înduioşătoare truda de om al peşterilor, cu care înfăptuise mici nimicuri, de la ulcica de lut pînă la cuţitul delicat curbat, de la neplămădita pită de secară, din spicele sărăcăcios cultivate în vreun găvan vecin, pînă la zdrenţele lor de alţi Robinsoni ai veacului. Însă, mai mult decît această înduioşare, bietele mărturii despre iscusinţa naufragiatului din văzduhuri căscau în mine o spaimă.

Căci recunoşteam acum mîna aceea, care de copil, la cinci ani, înjghebase surorilor o delicată jucărie ingenioasă. Cum recunoşteam acum şi privirea fosforică şi înfricoşătoare, ca aceea a lui Alexandru cel Mare, Macedoneanul, înainte de a încăleca pentru luptă. Cum recunoşteam semnul rănii din maxilar, unde-a rămas înfiptă o aşchie de aluminiu, după atacul de la treisprezece martie, la Brocourt. Cum recunoşteam şi numele şoimului.

— ***Vieux Charles***, bimitralierul dispărut la unsprezece septembrie 1917, deasupra comunei Poelcapelle, în Belgia, după comunicatul oficial.

Acestea nu mai îngăduiau nici o îndoială; nici una. Şi năruiau o lume, o legendă, din care şi scrumul era blestemat.

Copilandrul acela, neastîmpărul întrupat. Totul fusese numai viaţă. Numai acţiune. Numai vibraţie contagioasă, pentru toţi cîţi se apropiau de el; cînd cobora, toate mîinile se întindeau spre dînsul. Copilandrul povestea întretăiat, ştergîndu-şi fumul obuzelor şi, cîteodată, o picătură închegată de sînge. Rîsul acela limpede şi vic-torios. Izbucnirea de bucurie copilăroasă:

— ***Et alors, couic!...***

Omul era cu faţa scufundată în pumni.

Ne mişcăm încet, cum morţii trebuie să înceapă a se mişca în adîncurile mucede de pămînt, cînd se apropie judecata cea înfricoşată, dacă mai este nevoie de vreo judecată şi de vreo ispăşire, după toate ispăşirile din viaţă. Ne temeam de glasurile noastre. Ne temeam de privirile noastre.

Aş fi vrut un miracol să se întîmple. O dezmeticire ca după nopţile torturate, cînd îţi freci ochii la lumina triumfală a dimineţii şi suspini uşurat, că tot ce-ai trăit înfiorător şi absurd şi crud a fost numai un vis urît şi alt nimic.

Dar omul era aici, şi femeia era aici, şi peştera lor de piatră, şi ploaia şuroind afară, necontenit, necontenit.

Încă o noapte. Şi iar gemătul omului prin somn.

Am plecat dimineaţa, în pîcla udă şi îngheţată, spre tîrgurile cele de departe, unde e soare şi larmă şi unde totul e încă fericire divină şi ucigaşă de a trăi.

Omul m-a petrecut pînă la piatra lui. Era mai zgri- bulit încă, în vîrful gheţos care despletea negurile, sub cerul scund care-şi tîra norii peste capetele noastre. S-a oprit. A căzut pe piatră, cu ochii astupaţi în pumni.

Şi-am vrut ca o ultimă nădejde, să aflu o dezmințire la toată nălucirea mea. Să-mi strige în faţă: „Nu e ade-vărat! Cum ţi-ai putut imagina că poate fi adevărat!?”

I-am strîns mîna. I-a căzut neînsufleţită şi rece: mînă de mort. I-am căutat ochii şi ochii au fugit de privirea mea: ochi sleiţi de mort. Am rostit apăsat:

*— **Adio... Adio, Georges-Marie-Ludovic-Jules Guy-nemer!***

Cum aşteptam o împotrivire! Cum aş fi dorit să văd mîinile că resping cu indignare nebunescu-mi gînd! Alungînd spectrul.

Dar omul nu se clinti, nu tresări, căzu cu ochii în pumni, pe piatra lui:

Tîrziu, m-am întors încă o dată să-l mai văd, din vale, ultima dată. Era o pată vînătă şi abia lămurită, în lumina sepulcrală. Atît de zgribulit în şuroiala udă, în pîcla gheţoasă, în înălţimile suflate de marile vînturi!

Uuuu! Ce frig de moarte trebuie să fie, acolo sus şi acolo singur.

Omul care şi-a găsit umbra

Luminile bulevardului îşi dădeau sufletul, asfixiate în ceaţa densă, acăţată în haine, şuroind în zidurile îm-binate, pătrunzînd ud pînă în măduva osului.

Oraşul se topea fantomatic. Clădirile fără contur plu-teau ca fregatele năluci în brumele nordului. Trecătorii arătau chipuri nehotărîte şi gelatinoase, asemeni spectrelor astrale din şedinţele spiritiste. Pe urmă nu mai trecu nici unul.

Şi totul fu deodată gol, posomorît şi plictisitor, ca şi cum pînă la capătul lumii, soarele fusese pentru totdeauna stins şi n-aveau să mai străluce niciodată pe-un cer adînc, eternele stele.

S-ar fi spus că planeta s-a rătăcit într-un ţinut inter- zis al spaţiilor cu văzduhul înveninat, de unde pînă mîine nu va scăpa nimeni cu răsuflare vie. Poate pămîn-tenii se şi zăvorîseră în cămări cu ferestrele vătuite, îmbulziţi în pivniţi, proteguiţi cu aparate de scafandri, nădăjduind o salvare miraculoasă. Un bec clipi şi muri. Pentru cine mai suna oare alarma, un signal de vardist?

De nicăiri nu mai trăia să răspundă nimeni.

Numai din capătul bulevardului se materializă din tenebre, clătinîndu-se, un beţiv. Mergea în zvîcnituri oblice, amărît foarte, bombănind către un tovarăş ima-ginar, pierdut cine ştie unde, pe drum, în ceaţă:

— N-are decît!... Nici nu-mi pasă. Îţi spun pe onoarea mea: nici nu-mi pasă!... Eu sînt stăpîn...

Interlocutorul invizibil se arăta desigur de un demo-ralizant scepticism. Căci beţivul se propti în stîlpul unui

bec, şi, icnind, reteză noaptea mucedă cu mîna, mustrînd scepticismul tovarăşului absent:

— Îmi pare rău. Pe onoarea mea! Eu sînt stăpîn... Dacă-i place. Dacă nu, adio şi n-am cuvinte, puică!... Este? De bună seamă că este!

Beţivul hohoti răguşit dar triumfător, zguduindu-se din creştet pînă în tălpi, ceea ce-i primejdui echilibrul şi-i dădu de lucru pînă să-l regăsească. Cînd fu din nou aproximativ fixat pe scoarţa planetei, întrebă încă o dată, agresiv:

— Este?

Tot el răspunse imediat, îmblînzit pentru tovarăşul invizibil, redus la tăcere:

— Păi vezi bine că este! Aşa te vreau, puiule!...

Îşi şterse cu podul palmei mustăţile pleoştite de vin şi de ceaţă. Scoase o ţigară din buzunarul vestei, cu un gest larg şi patetic cum şi-ar fi smuls inima din piept s-o ofere martir, călăilor. Încercă fără succes s-o înfigă în nas, în guler, între sprîncene, pînă nimeri gura.

Pe urmă, începu să caute cutia cu chibrituri explorînd toate buzunările, pe rînd: la haină, la vestă, la pantaloni. Îşi dădu pălăria pe ceafă, pe-o ureche, pe ochi; privi bulevardul fuliginos, în sus, în jos, sperînd un drumeţ cu foc.

Nimic.

Ţigara îmbăiată se frînse de la carton. O aruncă pe asfaltul vîscos şi o strivi cu talpa. Într-o inspiraţie subită, descoperi vinovatul acestor vrăjmaşe întîmplări şi sughiţă cu energie:

— Jos guvernul!

Strigătul din rărunchi îl smulse de lîngă stîlpul elec- tric. Se clătină, descrise o semicircumferinţă şi reveni la loc, ostenit de aceste aventuroase peripeţii, rotind ochii provocator, să descopere în noapte o împotrivire de undeva. Dar nu era nimeni să ia apărarea guvernului.

Ceea ce-l înverşună să repete cu îndoită energie:

— Jos guvernul! Aşa sînt eu... Dacă le place... Dacă nu, adio şi n-am cuvinte! Pe onoarea mea!

Jjjosss guvernul!

În împrejurările acestea, apăru coborînd din celălalt capăt al bulevardului, Ion Burdea-Niculeşti.

Păşea repede, elastic, descheiat la pardesiu, lăsînd să se vadă reverul de mătase al hainei negre şi piepţii de zăpadă ai cămăşii; cu ţigara de foi în colţul gurii; cu pălăria de castor fin, imperceptibil înălţată pe frunte; în mers cu înfăţişarea sigură şi biruitoare pe care i-o cu-noaşte dintotdeauna, toată lumea. În după-amiaza aceea, rostise în Cameră o fulminantă cuvîntare care scurtase zilele guvernului; prietenii politici în unanimă pornire de entuziasm, calcule şi respect îi oferiseră o masă de sărbătoare; deşi era deopotrivă de indiferent la şampanie, toasturi şi la uşoare succese, primise, fiindcă ştia că o asemenea manifestaţie demoraliza mai desăvîrşit adversarul.

Din piaţa Teatrului, după banchet, trimisese maşina acasă, iar el străbătea drumul acum pe jos, să respire şi să se dezmorţească, împlinindu-şi numărul de paşi prescrişi de higena zilnică.

Pe dînsul nu-l indispunea nici ceaţa bolnavă, nici pustiul lugubru al bulevardului, după cum nu-l exaltase nici frenezia aplauzelor de după-amiază şi nici entuzias-mul toastărilor de adineaori; tot ce întîmpina în viaţă era numai prilej de egală satisfacţie de a trăi pentru a birui. Mai cu seamă acum, cînd nu mai exista nici o îndoială că el va fi chemat să alcătuiască guvernul viitor, peste cîteva săptămîni, peste cîteva zile, poate.

Nesiguranţa din ultima vreme era înlăturată. El nu cunoştea alt vrăjmaş care să-l alarmeze decît nesiguranţa. Iar ţara trecuse şi de astă dată de partea lui, hotărît unanim, spontan. Cum drept spune ediţia specială a gazetelor de seară, cu fotografia pe două coloane şi cu numele lui, scris cu litere de-o şchioapă.

Din ceaţa scămoasă, glasul poporului sughiţă confirmarea acestui apropiat deznodămînt:

— Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculeşti ridică sprîncenele să măsoare cu tolerantă curiozitate cetăţeanul rezemat de stîlpul de schijă, prin care grăia conştiinţa anonimă a ţării.

Beţivul făcu un semn misterios cu mîna:

— Psst! Pardon...

Se dezlipi imprudent de stîlp. Lipsit de reazămul mo-ral, descrise o semicircumferinţă în direcţie inversă decît cea de

adineaori, se propti şi reveni ricoşînd la loc, hip-notizat de vîrful ţigării aprinse, către care întindea mîna cleioasă.

— Psst! Pardon...

Scotoci în buzunarul vestei altă ţigară: boţită, betea- gă şi dezlipită, cadavrul mutilat al unei foste ţigări. Fără să se descurajeze de înfăţişarea-i invalidă, o netezi să-i aducă forma dintîi şi lărgind compasul picioarelor să-şi menţină echilibrul instabil, ţuguie buzele după foc.

Ion Burdea-Niculeşti primi în plin obraz răsuflarea dospită de vin a poporului suveran care cere schimbarea domnilor.

Strîmbă din nas, fiindcă poporul suveran consumă vin ieftin şi prost. Dar întinse resemnat, cu vîrful degetelor înmănuşate, focul, fiindcă înaintea unei ţigări care se cere aprinsă toţi fumătorii sînt prin consimţămînt mu- tual, egali.

Beţivul sorbi setos primul fum cu ochii închişi. La al doilea îi deschise, pe urmă îi căscă largi, cu teribilă surprindere, recunoscînd în domnul cu pieptul cămăşii alb şi obrazul proaspăt bărbierit, personagiul sărbătorit de ediţia specială a gazetelor.

Se trase îndărăt, arcuind pălăria cu o superbă eleganţă de muşchetar.

— Cucoane Ionel!... Avem onoarea... Pardon! Omul dumneavoastră, cucoane Ionel...

Iar în chip de concluzie, repetă sentinţa sumară:

— Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculeşti îl privi cu dezgust.

Beţivul nu păru că ia seama la semnificaţia acestei priviri. Se apropie cu gura umedă să-l sărute.

— Dă-mi voie să te pup, cucoane Ionel... Tot ai noştri, sireacii! Omul dumneavoastră, cucoane Ionel... Ordin, şi mă supun!...

Uitătura aspră a lui Ion Burdea-Niculeşti îi paralizează elanul. Distanţa între el, viermele, şi astrul zilei, se restabili.

Suspină, pocăit şi amar:

— Pardon! Dacă vă supără, mă retrag!...

Vorbind, scăpă ţigara din mînă. Plecîndu-se s-o ridice, o călcă. Înaintea acestui dezastru, se opri consternat. Cu-prins de compătimire şi scîrbă, Ion Burdea-Niculeşti răs-turnă în pumn ţigările de foi din tocul de piele şi i le întinse pe

toate... Beţivul le primi cumplit de umilit în conştiinţa propriei sale decăderi.

— Sînt un păcătos, cucoane Ionel!... Numai dumneata ai să mă faci om...

Pe urmă, complice, făcînd cu ochiul:

— Jos guvernul!... Trăiască cuconu Ionel al nostru! Trăiască România Mare!

Ion Burdea-Niculeşti dădu să plece.

Beţivul îşi aminti:

— Psst! Pardon!

Cu mîna descrise semnul unui chibrit aprins de cutie. N-avea ce face cu ţigările, dacă nu-i oferea şi chibrituri.

Ion Burdea-Niculeşti îi întinse şi cutia de chibrituri.

Zdrobit de această ultimă mărinimie, beţivul lăcrimă, scoţîndu-şi profund pălăria:

— Cucoane Ionel... nu merit! Sînt un rău, cucoane Ionel... Vai de capul meu. Eu sînt un copil orfan, cu- coane Ionel!

Clătinîndu-se, sări deodată în lături, într-o neaşteptată inspiraţie destrămată din aburii vinului:

— Nu merit să vă calc nici pe umbră, cucoane Ionel!... Nici pe umbră!

Într-adevăr, beţivul se ţinea acum departe de umbra desfăşurată pe asfaltul umed, păşind cu evlavie în vîrful picioarelor ca pe lîngă cea mai sacră nestemată din lume. Cum se clătina, fără centru de gravitate, părea un săl- batec din ţinuturile hiperboreene, dansînd un joc magic în jurul unui cerc cu un idol tabu.

Dar Ion Burdea-Niculeşti ridică gulerul pardesiului şi-i întoarse spatele, scîrbit cu desăvîrşire.

Celălalt sughiţă din urmă, gesticulînd în pîclă:

— Jos guvernul!

„Imbecil beţiv... Ce brute! Ce brute!" gîndi Ion Bur-dea-Niculeşti, reluîndu-şi mersul elastic sigur şi biruitor dintotdeauna, cu pălăria de castor împinsă puţin pe ceafă şi observînd că el, el îşi calcă pe umbră.

Pe umbra care se lungea cînd lăsa un felinar în spate; pe urmă, se topea în ceaţă; apărea din nou ţinîndu-i to-vărăşie pe-un zid; îi rămînea în urmă, se dubla, erau trei, reveneau iarăşi, închegîndu-se din ceaţă în forme fantastice, întotdeauna alta şi totuşi aceeaşi. „Imbecil beţiv!... De unde

i-a mai fi dat în cap idioțenia aceasta?... Nu merit să vă calc pe umbră!... Cuvintele de beţiv!" Se întoarse să-l vadă unde a rămas; iar umbra se întoarse şi aşteptă şi ea.

Beţivul se balansa în faţa unei vitrine verzui lumi- nată; straniu, ca un înecat în fundul oceanului, printre filamente de alge, înaintea unui transatlantic scufundat, prins în razele unui proiector. Cu mîna dreaptă făcea un gest energic de retezare. Se înţelegea că repetă şi acolo, clătinat în fundul irespirabil al apelor translucide, voin- ţa-i nestrămutată:

— Jos guvernul!

„Ce brută! Ce brute!" iuţi paşii Ion Burdea-Niculeşti, bombînd pieptul şi liberîndu-şi fruntea să se răcorească în umezeala nopţii.

Umbra îşi dădu şi dînsa pălăria mai pe ceafă, îl ocoli în jurul unui bec să-i iasă înainte, se deşiră pe un zid peste măsură, se topi în negură şi tot din negură se închegă, alăturîndui-se discret la stîlpul electric următor. „Ce idioţie!" căută Ion Burdea-Niculeşti să-şi strămute gîndul în altă parte, de la această tovarăşă dintotdeauna, la care acuma lua întîia dată aminte.

Ceaţa deveni mai opacă, bulevardul mai deşert.

În tăcere păşeau alături, prin solitudinea nopţii, numai omul şi umbra lui.

Cînd au traversat, un automobil cu farurile lăptoase trecu vertiginos peste pieptul umbrei, încît Ion Burdea-Niculeşti se trase cu un pas îndărăt, cu senzaţia fizică absurdă, că într-adevăr roţile au călcat ceva dureros din el. Dar după ce maşina fu înghiţită de pîclă, umbra se înălţă pe zid intactă şi sprintenă, păşind credincios ală- turi de dînsul. „Imbecil beţiv!"

Acum îi păru că înadins grăbeşte pentru a scăpa de tovărăşia umbrei: încetini pasul, încetini şi umbra. „Idioţii!" Deprins să-şi pîndească şi să-şi înfrîngă singur toate slăbiciunile, Ion Burdea-Niculeşti îşi adună gîndu-rile la grijile lui apropiate: lista noului cabinet, cam- pania electorală, declaraţia de a doua zi... Uită exis- tenţa umbrei, dar umbra nu-l părăsi, tîrîndu-se în noroaie, destrămîndu-se în întuneric, lungindu-se pe pe-reţi, alergîndu-i înainte, ocolindu-i paşii; neobosită, fi- delă şi mută.

Acasă, cînd trînti uşa grea de stejar, o închise afară; dar abia urcă prima treaptă de marmoră şi umbra se prelinse pe sub picioare, luîndu-i înainte şi aşteptînd în capul scărilor, ca cineva de mult deprins să aştepte. „Idio-ţii, curat idioţii!" îşi repetă Ion Burdea-Niculeşti, cu un început de enervare.

Încăperile erau mari, reci şi deşarte. Ion Burdea-Niculeşti trăia de multă vreme singur, ca un adevărat om tare.

Slugile păşeau pe covoare în vîrful degetelor: pereţii erau împodobiţi la distanţe simetrice şi larg spaţiate cu sobre tablouri de muzeu: oglinzile răsfrîngeau în apele îngheţate figura stăpînului întotdeauna calmă, sigură şi nebrăzdată de vîrstă: totul era aci ordonat şi sever.

Ca întotdeauna, după ce-şi îmbrăcă pijamaua de mă-tase de China, înainte de culcare, Ion Burdea-Niculeşti trecu în biroul cu biblioteca masivă şi neagră, cu cărţile înşirate după cristalul dulapurilor în legăturile de piele neagră, cu aurul literelor stins, cu bustul său de bronz susţinut de piedestalul negru — aşa cum l-a primit oma-giu de la partid la o aniversare de guvern — provizoriu fragment inanimat al monumentului de viitoare imorta-lizare.

Pe masa uriaşă, secretarul orînduise în dosare carto- nate hîrtiile pentru a doua zi.

Ca întotdeauna, nu le atinse. Aprinse o singură lampă, mică şi joasă, din vechi obicei de lucru al studentului nevoiaş care a fost odată: a tras trei foi albe înainte şi, deschizînd ultimul volum de matematică ermetică, începu să aştearnă cu creionul ascuţit subţire cifrele complicate, tipuri de funcţiuni pentru integrarea funcţiunilor din mecanica aplicată la teoria elasticităţii materiei. Era un joc al inteligenţei, ascuţit şi lucid, fără nici un folos ime-diat, fiindcă de multă vreme inginerul Ion Burdea-Nicu-leşti nu mai însemna decît conducătorul temut al unui puternic partid politic; dar era un exerciţiu fără de care nu-şi încheia niciodată ziua.

Din lumea abstractă a cifrelor îşi întreţinea mintea ageră şi calmă pentru realităţile concrete, pe care avea misiunea să le soluţioneze. Un ceas nimic nu exista pentru el, decît cifrele mărunte din tomurile lui Weierstrass şi Poincaré pe cele trei foi albe.

Vîrful creionului fîşîia abia auzit pe hîrtie; cînd se tocea, alegea altul dinainte ascuţit fin de secretar; de afară, prin cele două rînduri de geamuri cu perdele com-pacte, nu străbătea nici un vuiet, în încăperile spaţioase nu trosnea nici o mobilă, nu scîrţîia nici un pas, nu adia nici o răsuflare; în tăcerea adîncă numai omul singur şi tare, eliberat de restul vieţii vegetative, străbătea spaţiile străvezii, reci şi eterne, ale inteligenţei pure, dincolo de toată zadarnica viermuială omenească.

Oraşul era dincolo.

Alţii îşi ruinau trupul şi spasmuri de viciu, sau ani-malic, dormeau cu pumnii strînşi; el, într-o dilatare a fiin-ţei absent de la tot ce e vremelnic şi hîd, cunoştea numai pentru dînsul ascensiunea inteligenţei absolute demateria-lizată, descătuşată de rădăcinile pămîntene.

Aceasta punea nemăsurată distanţă între el şi ceilalţi semeni. Îi compătimea. Îi disprețuia. Pentru fiecare noapte avea cunoscut numai de el singur tărîmul de evadare întăritoare, unde uita răsuflarea amestecată cu duhoare de vin prost a vulgului, tocmelile netrebnice, abdicările cotidianului; de acolo se întorcea întotdeauna purificat şi reconfortat. Oraşul îmbibat în ceaţă, posomorît şi trivial, nu mai avea fiinţă aievea. Ion Burdea-Niculeşti era tare, şi se ştia tare, fiindcă era înfricoşător de singur în univer-sul lui secret şi altora inaccesibil.

Dar peste umărul său, încovoiată din plafon, plecată atent, umbra imobilă îi veghea ca întotdeauna, de nopţi şi nopţi, migala cifrelor. Nu o observă nici acum, ca altă dată. Însă prezenţa neînsufleţită, răbdătoare şi mută, avea acum în vastitatea biroului negru, ceva misterios, neli-niştitor şi irevocabil.

Şi mai neliniştitor era că omul nu o presimţea încă plecată peste el, aşteptînd.

Cînd cele trei foi fură complet acoperite cu scrisul mărunt, Ion Burdea-Niculeşti îşi îndreptă mijlocul, frecă degetele osoase cu mulţumirea lucrului isprăvit, orîndui creioanele în cupa de cristal, închise hîrtiile în sertarul unde zăceau alte teancuri. Se ridică alături de umbra care se pregătea să-l însoţească. Trecu în dormitor; nu citi şi nu medită la nimic care să-i tulbure cugetul lim-pezit şi

desprins de la nimicniciile terestre. Stinse lumina şi ca întotdeauna, înainte de a fi trecut cinci minute, a adormit.

Umbra absorbită de întuneric emigră în lumea unde se retrag umbrele izgonite.

Dar de astă dată în somn reveni.

Alta.

Sălbăticită şi duşmană. Împinsă de o putere rea, serva resemnată apăru din noapte cu paşi neauziți să-şi sugrume stăpînul...

Fu în întuneric o luptă zvîcnită şi inegală. Luptă de panică, fără nădejde, cu un duh înfricoşat de care nu ştii să te aperi, fiindcă nu seamănă cu nimic. În aşternutul moale, în care întotdeauna Ion Burdea-Niculeşti se deştep-ta pe aceeaşi parte, cum se culcase, chiar prin somn orînduit şi stăpîn, pernele se mototoliră, dantelele olandei fură sfîşiate, plapuma alunecă; cu genunchii fără oase împletiți pe pieptul lui, cu degetele aderente de gumă lipite în gît, umbra strîngea încet şi metodic, carti-lagiile care trosneau sub recea şi umeda încleştare de şarpe.

Pe urmă, vrăjmaşul fără nume şi fără formă, îl încinse de jur împrejur, strivind coastele sub care se zbătea dez-nădăjduit inima... Omul îşi încorda muşchii să rupă strîn-soarea vîscoasă. Strîngea dinții să nu scoată un geamăt, orgolios, chiar atunci, să nu-şi mărturisească prin accen- tul de durere o înfrîngere. Dar o şoaptă cunoscută şi bună, din altă lume revenită, cerea ea pentru dînsul în-durare. Zadarnică. Fiara aderentă — umbra? moartea? — strîngea, strîngea, strîngea...

Ion Burdea-Niculeşti se deşteptă într-un disperat spasm, înăbuşit în noaptea opacă. Pipăi butonul de por-țelan şi făcu să explodeze lumina. Privi încă nedezmeticit, răvăşeala patului... Îşi apăsă inima zvîcnind dureros în gratiile pieptului...

Absurd vis, stupid vis!

Gîndise o clipă să sune, dar şi-a retras îndată mîna.

Spaima abia risipită făcea loc altei temeri. Îşi imagină chemarea stridentă şi metalică în casa goală: valetul apă-rînd somnoros şi speriat. Ce era să-i spună? Cum să se arate înainte-i, înfricoşat ca un copil care a visat urît?

Marele om îşi şterse tîmplele umede. Recules, privi obiectele familiare din încăperea unde dormea singur de

zece ani. Surîse, căci toate îi dădeau siguranță, îl întor-ceau la realitatea certă care n-avea nimic de-a face cu vedeniile deşuchiate ale unui vis chinuit. El ştia un leac la îndemînă: cinci minute sub ploaia rece a duşului, des-tind nervii şi ordonează ritmul sîngelui în artere. Totul e să ştii a domina animalul, să-l constrîngi sclav rațiunii, să-l ții din scurt cînd şovăie.

Coborî din pat, pipăind cu piciorul pantofii moi.

Umbra coborî şi ea. Se lungi pînă în tavan. Ion Burdea-Niculeşti, cu toată constrîngerea rațiunii, nu izbutea s-o ignore. Era acolo, gata şi ea, aşteptîndu-l să vadă ce face.

„Idioții!" vorbi tare: „Afurisit beţiv"...

Cuvintele sunară bizar în dormitorul dreptunghiular, de unde, pentru desăvîrşita izolare, fusese alungată chiar bătaia monotonă a pendulului. Îi fu ruşine de el: a început acum să vorbească singur!

Hotărît, aceasta nu mai poate dura aşa! Sumeţindu-şi pieptul, se apropie de perete, să o cerceteze atent. Umbra coborî din tavan, deveni egală şi mai conturată, exact de înălțimea lui, suportînd neclintită examenul. Avea parcă şi dînsa în statură, o provocare batjocoritoare, cu pieptul diform lățit. Se confruntară amîndoi. „Idioții!... Începe să mă enerveze serios afacerea aceasta!" constată, nu mai ştia a cîta oară, Ion Burdea-Niculeşti, întorcîndu-i spatele.

Pătrunse în camera de baie, răsuci robinetele de ni- chel; cînd dădu drumul snopului de apă rece pe peretele de porțelan, umbra născoci gesturi groteşti, parodiind cu o deşănțată lipsă de respect mişcările marelui om gol.

Dar Ion Burdea-Niculeşti era de astă dată redat cal-mului dintotdeauna, imunizat, neutralizat: din nou, igno-rînd ca orice om normal prezența iritantă, spioană a um-brei. Înfăşurîndu-şi trupul ud în cearşaful spongios, simți cu satisfacție odihna relaxîndu-i nervii.

În pat deschise o carte potrivind lampa pe măsuța de noapte, la distanța calculată care să-i obosească ochii, exact cît este nevoie ca să-i cheme somnul. Totul era în viața lui calculat ca o maşină precisă, ce la anumită miş-care face să joace ingenios, anumite, întotdeauna aceleaşi resorturi.

Totuşi... Totuşi cînd întoarse foaia, se surprinse că n-a reținut nimic din sensul literelor; o luă de-a capo, străbătu

pagina din nou, nu o întoarse, gîndul se risipea confuz. Ceva stăruia dincolo de gînd şi dincolo de voinţă.

Ce glas cunoscut!... Ah! îşi lămurea bine acum ce glas cunoscut fusese acel de adineaori, din somn, cînd cerea pentru el îndurare umbrei.

Ion Burdea-Niculeşti îşi aminti astfel, după atîţia ani, ceea ce hotărîse să nu-şi mai amintească niciodată şi într-adevăr nu-şi mai amintise.

Cartea lunecă. O lăsă jos. Glasul acela. De cît de departe, glasul acela!...

Îi suna ca întîia oară. Iar din uitarea cea mare totul recăpătă viaţă. Tristă viaţă.

Un şuvoi rece între lespezi, brazi întunecaţi, miros aspru de răşină, o fluturare albă de eşarfă, o copilă în străveziu veşmînt feciorelnic, întoarsă cu spatele... Şi gla-sul acela chemînd pe cineva, pe urmă izbucnind în hohot; rîs în care veselia nu izbutea să acopere spaima de o clipă. De pe colţul stîncii un picior lunecase în apă. Ce spaimă şi ce rîset! Acum sărea din lespede în lespede să-şi pescuiască pantoful furat de torent. Corăbioara albă sălta pe undele fugace, părea că a ancorat într-un golf de o palmă adînc; cînd se pleca să o prindă, se răsucea viclean, săgeta pe gîlgîiala apei cine ştie unde...

El s-a repezit în cale, a capturat pantoful...

L-a adus trofeu, ud şi minuscul, copilei necunoscute cu mîna pe pieptul mic, zvîcnind de rîset şi de spaimă.

Necunoscuta l-a privit în ochi, cu obrajii învăpăiaţi — pe sub pieliţă se vedea fluxul sîngelui cum se răsfira ca un trandafir magic care se învoltă — pe urmă ochii au coborît în pămînt.

Ochii Marei!...

Încep toate basmele cele mai dulci, altfel?

Au aşteptat pe marginea şuvoiului pînă s-a uscat olan-da pantofului şi pînă ce-au învăţat să se cunoască.

Ascundea piciorul gol, numai în ciorap, pudic, acoperindu-l cu marginea rochiei. Ochii Marei nu s-au mai ridicat decît pe furiş, cînd credea că el priveşte în altă parte; ochi în care lucea fără astîmpăr un tremur de început de rîs. Cum de n-o văzuse încă? Cum de n-o ştiuse?...

Cînd s-au întors, tăceau.

Păreau că au isprăvit de spus tot; întîmplări de la facultățile lor deosebite, gînduri despre aceleaşi confe-rințe ascultate, banalități, piese de teatru, cărți şi tot ce putea fi de un interes pentru viața lor studențească; asistaseră la aceleaşi cursuri pe vremuri celebre, paro-diaseră aceleaşi ticuri ale dascălilor bătrîni, se miraseră că nu s-au văzut; nu-şi spuseseră, dar gîndeau amîndoi că numai fiindcă nu se cunoscuseră pînă atunci, ceva în tinerețea lor le lipsise încă. Tăceau alături. El smulgînd din treacăt vîrful crenguțelor de brad, care se frîng fra-gede, ca mici cruciulițe vegetale şi lasă în dinți un gust metalic. Ea, smulgînd maşinal, cu gîndul în altă parte, petalele unei margarete de cîmp, în eterna şi superstițioasa joacă feminină: mă iubeşte? nu? foarte mult? deloc?...

Tăcea, dar glasul ei îi cînta melodic în urechi.

Glasul de adineaori, din somn, cerînd îndurare pentru el. Ca şi cum ar fi fost deprins să ceară îndurare cuiva!

Da! Veche poveste şi tristă poveste.

Începuse atît de senin şi sfîrşise atît de crunt... Dar sfîrşesc oare toate basmele altfel?

Un rîs; obrazul învăpăiat; o piruetă fluturînd fustele; altă gîlgîire sonoră de hohot; privirea strecurată cu nevi-novată şiretenie pe sub gene. Înaintea unei întrebări, în colțul gurii tremurînd zîmbetul gata să se destindă; viața aceea tînără, plină de neastîmpăr, însetată de toate ni-micurile din care se întrețes miracolele lumii, făptura nebunatică pe care nimic nu părea că are s-o ostenească şi s-o întunece cîndva; toate curmate deodată, de irepa-rabilul care striveşte ca o talpă, zbaterea fragilă de aripi a celei mai inocente şi divine gîze! După scurtă vreme, în alt capăt de țară, departe de toți ochii, tinerețea aceea, şi vioiciunea, şi rîsetul care păreau că nu vor conteni niciodată, au fost înecate într-o crîncenă ispăşire: o biată vietate cu obrajii supți, cu ochii sticloşi, ocolită, izgonită. „Mă văd aci şi mă întreb dacă tot eu am fost aceea?... Undeva, atît de departe de tine, abia reală, sînt arătarea celei ce-am fost. Mai bine că nu mă vezi. Ți-ar fi milă de mine, şi nu mi-ar place mila ta”... scrisese ea atunci, iar el arsese scrisoarea repede, îşi dogorise degetele şi călcase scrumul, apăsat, să şteargă orice urmă, orice.

Cînd prietenul cel mai bun din aceste timpuri, Ata-nasie, venise de ***acolo***, cu ştiri, îl aşteptase la gară, cu inima strînsă, nu de cele ce i se întîmplau ei; ci ghemuit în el şi mizer, de cele ce puteau să urmeze pentru dînsul.

Era doar toată cariera lui în joc, viitorul, toate pro-iectele îndrăzneţe care se surpau, anii grei încă de stu- diu, sărăcia care nu mai putea fi împovărată de altă sărăcie, şi stupid, de un copil. Şi acum îi strecoară în oase un fior amintirea acelui ceas, pe peronul cutreierat de vîntul gheţos!

Aşteptarea îi aţîţase bolnav închipuirea; prevedea scene mai absurde una decît alta... Trenul oprindu-se; el, deodată, pomenindu-se, cu un copil în braţe, pasa- gerii întorcînd capul, ghiontindu-se, hohotind de acest june care voia să cucerească lumea şi pînă una alta, sfîrşea pe un peron de gară, cu un prunc în plapumă roşie la piept, ca în melodramele proaste... Se gîndise să fugă. Nici acum nu-şi lămureşte ce l-a ţinut...

Dar n-avea de ce fugi.

Toate fuseseră închipuiri. Viaţa e mai simplă. Ata- nasie i-a răspuns la întrebarea lacomă, abia coborît de pe treptele vagonului, cu strîngere de umeri: „Fii fără grijă, Ioane... nu vei avea nici o neplăcere. Nu fiindcă aş fi convins-o eu; ci fiindcă aşa vrea dînsa. Ştii prea bine că aceleaşi legi fac pietrele să se scufunde şi păsă- rile să se înalţe. Ea se scufundă; tu rămîi liber să te înalţi".

Atanasie răspundea totdeauna obscur şi cu o intenţie de dispreţ batjocoritor în tot ce rostea. Nu l-a întrebat mai mult şi nici el nu i-a spus mai mult. I s-a părut că prietenul îl priveşte cu o bucurie rea, cînd l-a văzut respirînd uşurat. I-a fost ruşine de această senzaţie de eliberare pe care nu şi-a putut-o stăpîni. A ocolit şi atunci, şi mai tîrziu, vreo explicaţie, măcar o aluzie, o scuză.

Atanasie era singurul om a cărui privire nu o putuse înfrunta, de al cărui rîs de capră, în vîrful buzelor, înecat, sacadat, se temea. He-he-he! Da, rîs de capră! Nesuferit, răutăcios şi demonic. Descoperea toate slăbiciunile, le căuta cu o răbdare de maniac colecţionar, le scormonea, le aţîţa savant, îşi rîdea de ele; încheia o zi fericită, nu- mai cînd găsea cuiva, pînă atunci invulnerabil, o smin-teală în armură, o faptă rea ascunsă, o greşeală, o umi- linţă dureroasă, rănile acelea, triste care desfigurează şi mistuie

tăinuit. Hehe-hehe! îşi încovoia spinarea coco-şată, plecîndu-se deşirat să-i rîdă în ureche: Hehe-hehe! Ce meschină şi mizerabilă devenea deodată toată viaţa şi oamenii ce biete fantoşe, cînd behăia rîsul acela: hehe-hehe!

Un singur martor existase la acest dintîi şi singur episod imprudent al vieţii lui; dar ce martor!

Cum se simţea împuţinat şi netrebnic şi şovăielnic sub ochii lui, cînd îi întîlnea, privindu-l neclintit, ochii de capră, gălbui şi bulbucaţi!

Cîteodată, pe neaşteptate, rostea o constatare enigmatică, în care-i părea că străbate un tîlc ascuns: „Îmi vine să cred Ioane, că pentru a face ceva într-adevăr bun şi trainic în viaţă, trebuie să începi prin a sacrifica pe cineva. Cum cei vechi luau umbra trecătorului cu tres- tia, să o zidească în piatră. Numai atunci clădirea du-rează... Hehe-hehe!"

Ochii de capră îi căutau atunci ochii, cu o înveselire plină de curiozitate, să-l descopere roşind şi îl studiau ca pe un şoarece pus sub globul aparatului aspirant, de fă- cut vidul, unde animalul rămîne în neclintire de panică, în aerul rarefiat. Hehe-hehe!

Tîrziu, tot Atanasie i-a spus, aşa, ca din întîmplare, în plina bucurie a celui dintîi hotărîtor succes, că poate să-şi vadă copilul dacă doreşte, aici, la bunicii Marei, care l-au înfiat cînd Mara n-a mai fost. A spus şi l-a privit răsucindu-şi bărbiţa roşcată, cu rîsul acela behăit şi insuportabil, cînd a văzut cu bucurie că tace şi oco- leşte ochii în altă parte. Îndată a părut că uitase ce-a vorbit. Dar în ochii gălbui dura bucuria lăuntrică, şi bu-zele subţiri descopereau dinţii urîţi, în rîsul necontenit de capră.

Pe urmă, altă dată, după un an, l-a dus pe nesimţite, ca într-o cursă, în focul unei discuţii, într-o stradă lătu-ralnică, aci, aproape de bulevard; l-a oprit în faţa unei case de pensionari, cu vitraj cu olendri şi cu strîmtă grădină de-o palmă — tupilat adăpost de oameni nevo-iaşi... Un copil în şorţ albastru se juca în curte cu o pisică cenuşie, o bătrînă într-un scaun de pai împletea cu ochelarii ridicaţi pe frunte. Copilul s-a oprit din joacă să-l privească; l-a privit şi bătrîna. Din rîsul mut al lui Atanasie a înţeles cine sînt.

A înţeles şi-a fugit.

Atanasie l-a ajuns din urmă, cu paşii lui răşchiraţi, nu i-a rostit nimic, continua doar cu cea mai nevinovată insistenţă discuţia lor începută... Dar ochii îl scormoneau şi nu mai contenea rîsul acela de capră: hehe! hehe!...

A revenit mai apoi de cîteva ori, pe ascuns, singur.

Era în anul cînd se însura. Trecea ca din întîmplare, privea printre zăbrele verzi: copilul se afla acolo, bă- trîna în acelaşi scaun: a doua oară se adăugase un bă- trîn numai în vestă, plivind un strat cu mixandre, ace- laşi pisic cenuşiu... Copilul lui!... Pe urmă a venit iarna. Grădina fu goală, ferestrele cu două rînduri de geamuri. Nu mai putea şti ce fac cei dinlăuntru. N-a mai trecut. S-a însurat. A lipsit din ţară un an. A uitat. Cecil nu-i aducea numai averea cu toată siguranţa zilei de mîine, dar şi alte griji noi, îndatoriri politice, pentru misiunea înaltă la care îl pregătea bătrînul Clejanu, părintele Ce-ciliei şi din vechi timpuri, sfetnicul cel mai ascultat al tronului.

La Florenţa l-a găsit telegrama de la Atanasie: „Fii pe pace. Au dus ieri şi copilul la cimitir. Mulţumeşte providenţei sale Anghina. Ai dreptate. Omul singur e tare. Felicitări!”

Parcă i-a auzit rîsul de capră: hehe! hehe! pîngă- rind aerul sonor al Florenţei, acolo, pe terasa hotelului Carlton, de unde se vedeau colinele unduind sub cerul siniliu. Cecil l-a întrebat distrată, ce veste îi aducea de-peşa din ţară. A îngăimat ceva la întîmplare, mototolind hîrtia şi aruncînd-o peste marginea balustradei.

Dealtfel, nici n-avea nevoie să se prefacă, s-o mintă. Între el şi Cecil n-a existat niciodată decît cea mai de- săvîrşită indiferenţă. Ea şi plecase ochii fără să aştepte răspunsul, continuînd să citească, înfăşurîndu-şi şalul subţire în jurul pieptului. Aşa a cunoscut-o întotdeauna; friguroasă, nepăsătoare la tot ce nu era curent de aer sau primejdia unei răceli.

Dar el nu şi-a putut stăpîni o bucurie. În sfîrşit, nu-l mai ameninţa nimic: săvîrşise o prostie tinerească, putea să-i primejduiască viaţa, a scăpat, orice urmă era ştearsă. Nu mai exista Mara. Nu mai exista copilul... Şi s-a trezit fluierînd o veselă melodie la modă, obsesie de la orches-tra de seară a restaurantului.

Cînd a trecut, după mulți ani, din nou pe strada lăturalnică, în locul casei nu se aflau decît dărîmături. Mai sînt şi acum. Locul a fost supus alinierii. Se va deschide o piață. Pînă atunci au crescut oțetari prăfuiți, a rămas un prun cu crengile torturate, cărămizi roşii şi moloz, se adună cîini rîioşi, s-au înălțat movile de gunoaie. Hehe-hehe!

Cum i-ar suna rîsul de capră al lui Atanasie!

Dar nici Atanasie nu mai există, ori, dacă este, e undeva o larvă omenească, strivită, confundată cu cele-lalte.

Rînjind de slăbiciunile altora, n-a luat aminte la aceea a lui, care-i pregătea prăbuşirea... A fost o cădere neaşteptată, cum nu se pomenise de mult.

În dimineața cînd a venit cu ochii nedormiți, fără rîsul de capră, şters definitiv de pe buzele vinete, să-i spună că peste două ceasuri trebuie să se înfățişeze jude-cătorului de instrucție, a simțit şi el o satisfacție răută-cioasă. Va să zică acesta era Atanasie, pe a cărui privire, singura dintre toate, n-o putuse înfrunta? În sfîrşit, îl putea scormoni şi el în ochi: hehe-hehe! Aceasta era tot? Aşa de repede se sfîrşea cariera de aspru jude al tuturor?

Hehe-hehe! Celălalt i-a citit în ochi condamnarea.

A înțeles... A pogorît în pămînt privirea şi a ieşit şovăind.

A regretat imediat. Numai după două clipe a regre- tat, copleşit de mustrare. A alergat după dînsul să-l cheme. A luat telefonul... Prea tîrziu!

Atanasie de acolo a scăpat; dar nu om, ci fost om. Nimeni nu i-a mai auzit numele. Încă unul şters. S-a topit în marele anonimat. E undeva, poate vreun slujbaş alcoolic, cu o droaie de copii, făcînd hazuri acre pe socoteala şefi-lor de birou, la cîrciuma aperitivelor. Poate mai rău. Poate va fi murit demult, declasat, în vreun spital, îngropat de vreo comunitate. Hehe-hehe! Viața nu e defel o glumă uşoară, cînd nu eşti lucid la fiecare pas; ***cînd o lecție nu-ți foloseşte, odată pentru totdeauna!***

Lui i-a folosit. Una — destul! De atunci nici o slăbiciune: în fiecare seară trei file de calcule, cea mai bună terapie pentru animalul omenesc, rațiunea pusă în dreptul ei: luciditate, răbdare, perspectivă a universului, alta decît cea mărginită, dobitocească, a vulgului.

Dar glasul acela? De unde a tresărit în mijlocul nopții, într-un vis absurd, căutîndu-l din lumea de unde nu mai este întoarcere? Şi umbra? Vis idiot!... Propria ta umbră să te sugrume prin somn! Ar rîde să afle, ori- cine; chiar beţivul de aseară.

Ion Burdea-Niculeşti, ridicîndu-se să-şi îndrepte per-nele fierbinți, observă umbra pregătindu-şi şi dînsa cul-cuşul, în lumea ei de două dimensiuni. Se opri. Se opri şi umbra. Cînd se întinse, umbra se furişă sub aşternut, dar nu sub aşternutul ei care dispăru de pe zid, ci lîngă el, în aşternutul său, aderentă...

În ultimul timp s-a surmenat fără cruțare. Va pune ordine. De mîine chiar...

Stinse lampa. Fiindcă voi cu toată voința să adoarmă, şi fiindcă voința îl mai asculta încă, adormi.

Dar a doua zi nu puse ordine. A doua zi avea lucruri mai grave de îndeplinit.

Întîi expozeul de la club. Pe urmă reporterii chemați pentru interviu. Pe urmă consfătuirea cu şefii organiza-țiilor convocați telegrafic din provincie.

Secretarul nu dovedi luînd note, clasînd hîrtiile, pregătind datele precise, fără de care Ion Burdea-Niculeşti nu rostea nici o declarație şi nu lua nici o hotărîre. Rea-litatea era prinsă în logica lui ca într-un cleşte, în care trebuia să cedeze, cum cedau prea curînd, toți adversarii.

Pentru această severă metodă şi pentru disprețul fără cruțare de slăbiciunile omeneşti, secretarul îşi făcuse de la început, din patron, un idol. Era tînăr, sfîrşise studii strălucite, socotea un noroc fără seamăn, că-şi putea face ucenicia lîngă asemenea om, pe care nu-l naşte o țară de două ori într-o jumătate de veac. Avusese şi el o iubire copilărească, o fetiță săracă roşind sub privirea lui, apăsîndu-şi zvîcnirile inimii în bluza subțire, cînd se pleca să-şi apropie buzele de gene; se lepădase de tot, se mecanizase, se apropia cu fiecare lună decursă, mai desă-vîrşit se apropia de idealul supraomului care era Ion Burdea-Niculeşti.

Corect, după ce sfîrşi de clasat fişele, le orîndui în ghiozdanul de piele.

Ion Burdea-Niculeşti nu era nevoit să-l întrebe dacă a uitat ceva; învățase să nu uite nimic.

Alături, în automobil, cu geanta pe genunchi, păstrînd distanța respectuoasă între el şi patron, fura cu coada ochiului gestul cu care Ion Burdea-Niculeşti descoperea părul cărunt, răspunzînd la salutări, cum îşi încheia şi descheia mănuşile, cum privea, cu capul puțin dat îndărăt, forfota norodului de pe uiți, spintecată de strigătul agre- siv al goarnei. Şi ciudat, între amîndoi oamenii aceştia şase ceasuri pe zi alături, nu existase niciodată alt schimb de cuvinte, decît al îndatoririlor stricte pentru care Ion Burdea-Niculeşti îşi angajase un secretar. Nu-l între- base niciodată despre studii, despre planurile lui de viață, despre greutățile familiei lui nevoiaşe. Vorbele sunau întotdeauna aceleaşi, seci, egale: „Fă aceasta... îmi trebuie aceasta... răspunde aceasta". Iar secretarul îl ad-mira mai nemărginit, pentru indiferența cu care îl con-fundase cu obiectele neînsuflețite. N-ar fi îndrăznit nici-odată să bată la uşa biroului cu cinci minute mai de- vreme; n-a întîrziat niciodată; nu şi-a îngăduit să întrebe ceva, să-şi încălzească glasul vreodată, să ceară un sfat ori să roage pentru vreo intervenție în ajutorul cuiva. Respirînd aceeaşi atmosferă, se uscase şi începuse să se simtă şi el tare, fiindcă şi el se pietrifica.

Cu trei luni înainte, tatăl secretarului, funcționar obscur de gară, fusese mutat, printr-un capriciu ori o eroare, într-o stație mărginaşă a țării. Se ruina, astfel, brusc şi injust o întreagă gospodărie. Copiii erau rupți de la şcoli; tîrau cu tribul lor calic o femeie de mulți ani bolnavă; ar fi fost destul să ceară un singur cuvînt de la Ion Burdea-Niculeşti pentru ca mutarea să fie re-vocată. Dar să ceară aceasta, i s-ar fi părut secretarului nu o îndrăzneală ori o necuviință, ci abdicarea de la ceea ce învățase mai adînc despre înțelepciunea vieții de la patron: ***nimeni să nu aştepte nimic de la nimeni***. Şi oa-menii şi-au cărat gospodăria lor ticăloasă la marginea hotarului cu resemnarea săracilor care se supun fără cîr-tire destinului.

Acum chiar, secretarul avea în buzunar o scrisoare de la bătrîna bolnavă, — îşi socotea zilele numărate, îl che-ma cît mai neîntîrziat. Nu apucase să isprăvească de citit rîndurile tremurate, o primise cu cîteva minute înainte de ceasul cînd trebuia să se înfățişeze patronului, o mototolise şi aştepta pînă după-amiază, mai tîrziu, răgaz, să con- tinue cînd va fi

liber. Îşi spunea că bătrîna îi cere un lucru cu neputinţă. Cum s-ar gîndi oare să-l lase pe Ion Burdea-Niculeşti, chiar numai trei zile, singur, în preziua luptei de răsturnare a guvernului, fără geanta, dosarele şi notele lui? Îşi imaginează privirea rece, surî- sul de mirare, de milă şi de dispreţ, cu care ar ridica ochii să-l măsoare la cele dintîi cuvinte... Secretarul cercetă pe furiş, să citească pe obrazul patronului această mustrare, milă şi acest dispreţ. Dar Ion Burdea-Niculeşti, cu mîna în mănuşa cenuşie rezemată de uşa automobilu-lui, îşi privea umbra fugind pe asfalt paralel cu goana maşinei, zdrobindu-se sub roţi, mînjindu-se sub paşii tre-cătorilor, izbindu-se cu capul de stîlpi, frîngîndu-se în ziduri şi reapărînd intactă şi vertiginoasă, cînd roţile scăpau la drumul liber.

Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi scutura fruntea, întors la realitate:

— Pregăteşti situaţia judeţelor...

Secretarul se înclina.

— ...Şi textul moţiunii bătut la maşină pentru ziare...

Secretarul se înclina.

— Dejunul îl iei cu mine, am să-ţi dictez...

Secretarul se înclina.

Aşadar, abia diseară va putea sfîrşi scrisoarea cu litere păianjenite, de la bătrîna care îl chema acasă.

La club, intrarea lui Ion Burdea-Niculeşti fu primită cu tăcerea respectuoasă ce stingea brusc, întotdeauna, rumoarea încăperilor.

Şeful strînse mîinile; pe altele abia le atinse; pe altele se făcu a nu le zări. În această savantă dozare a atenţiei pentru proprii săi partizani, se afla o ierarhie fără greş — acum se citea o indicaţie. În cinci minute se ştiu cine vor fi viitorii miniştri şi cine şi-au luat nă-dejdea...

Cînd Ion Burdea-Niculeşti începu să rostească expo-zeul, nu mai scîrţîi nici o gheată, nu se mai deschise nici o uşă. Cuvintele cădeau subliniate de aplauze, dar aplauze măsurate, atît cît era nevoie pentru a dovedi con-simţămîntul unanim, fiindcă era prestabilit că şefului nu-i plac manifestările zgomotoase şi lăbărţate. Frazele sunau egale, puţin dispreţuitoare, ca şi privirea care se plimba de la unul la altul, căci Ion Burdea-Niculeşti ştia cît preţuieşte fiecare din capetele lungite să-l asculte, ştia că pentru cei

mai mulți, programul, angajamentele, manifestele către țară şi moțiunile însemnau numai fă-țarnice formalități fără importanță. Realitatea singura pen-tru toți era vin ori nu vin la putere? Şi cînd? Iar atunci, ce folos va trage pentru sine fiecare?

De aceea Ion Burdea-Niculeşti îşi dispreţuia partizanii lacomi şi cinici; dar îi compătimea pe cei naivi. Căci mai multă nevoie avea de lăcomia şi cinismul celor mulți, decît de naivitatea celor puțini şi dinainte sacrificați.

— Doresc, domnilor...

Ion Burdea-Niculeşti făcu o pauză. Surprinse pe pe- rete umbra mînii parodiindu-i gestul. Retrase mîna şi umbra căzu.

Cîțiva întoarseră ochii să descopere ce va fi zărit şeful pe zidul gol. Ion Burdea-Niculeşti simți broboane de su-doare pe frunte.

Umbra de pe perete îşi şterse fruntea, cu o umbră de batistă.

Tăcerea dură.

— Doresc, domnilor... îşi drese glasul, biruindu-se.

Restul expozeului îl rosti repede, cu vîrful degetelor sprijinit pe masă, preocupat, stăpînindu-se să nu înalțe mîna, ținînd sub degete umbra degetelor.

— Îmi pare cam obosit şeful. Nu e în formă! spuse cu oarecare satisfacție, un exministeriabil mustăcios.

Şeful trecu, încheindu-şi şi descheindu-şi nervos nas-turii mănuşii.

Ceva nou, neobişnuit, straniu, i se întîmpla un nimic, un fleac, o umbră, propria lui umbră, îi zădăra calmul pînă atunci nezdruncinat încă de nimeni.

Mergînd, umbra se făcuse ghem la picioare. Se sili să n-o privească. Dar la întrebări, răspunse cu gîndul în altă parte şi mersul avea ceva nefiresc, întrerupt, oco-lind şi cercînd să pună prin surprindere piciorul pe pieptul umbrei, să o captureze sub talpă.

La club, partizanii rămaşi să discute în urmă, văzură în această nervozitate a şefului, semn că situația nu e atît de limpede cum se grăbiseră prea optimiştii să o socotească. Ion Burdea-Niculeşti ştia desigur ceva. Se iviseră, probabil,

complicații. Complicații grave, dacă şi omul cel mai imperturbabil îşi pierdea răbdarea.

Seara, o informație de ziar lua notă cu îngrijorare de aceste simptome, la buletinul politic. Guvernul, de bună seamă, îşi păstra undeva o rezervă care să-i prelungească agonia. Dar nota încheia tot optimist, amintind țării că Ion Burdea-Niculeşti a ştiut în cariera-i politică să în-frîngă conspirații mult mai tenebroase.

Cînd citi rîndurile subliniate de secretar cu creion roşu, Ion Burdea-Niculeşti surîse întîi cu milă, pe urmă simți intrîndu-i în oase o nelinişte necunoscută.

O teamă de el însuşi... Aşadar, o neînsemnată şovăială, o oboseală a nervilor, o singură schimbare în felul lui firesc de a fi, o obsesie rizibilă şi absurdă, erau destul să clatine ceea ce durase temeinic în douăzeci de ani! Se răsuci pe scaun să-şi privească ostil umbra. Umbra se răsuci şi ea — dar ea, calmă. De-ar fi un om, l-ar strivi. De-ar fi o dificultate, ar înfrînge-o. E însă imaterială şi enigmatică, îl aşteaptă, aşteaptă...

Aşteaptă ce?...

Aprinse toate luminile — era în sufragerie — umbra se ascunse sub picioarele lui sub scaun.

Împinse farfuria; mîncarea i se oprea în gît. Servi-toarea intrînd, se uită cu mirare la stăpînul posomorît înaintea felului neatins, la toate becurile luminate. Nu se aprindeau toate luminile decît cînd erau invitați. Dar nu îndrăzni să întrebe. Nimeni nu îndrăznea să întrebe ceva în casa aceea solemnă întotdeauna tăcută şi severă.

Ion Burdea-Niculeşti aruncă şervetul. Merse urmat de umbra lui prin toate încăperile, pînă la birou; trase sertarul şi cu cele trei foi albe de hîrtie înainte, îşi po- runci să uite.

Şi uită.

Cît aşternu cifrele subțiri din nou nimic n-a mai existat decît tăcerea imobilă şi gîndul lucid, evadat din carcera cărnii. Creionul ronțăia mărunt; ferestrele cu draperii compacte nu lăsau să străbată zbaterea vană a oraşului, omul fu din nou singur şi tare. Dar cînd se opri, aproape de sfîrşit, să ridice ochii obosiți şi să-şi destindă umerii, surprinse întîia dată după douăzeci de ani, umbra plecată peste el, în tavan, spionîndu-l atentă, răbdătoare şi aştep-tînd. Aşteptînd ce?...

Fu o senzație rece, de spaimă, cum descoperi neaș-teptat că afară, din întuneric, te privește de cine știe cînd, cu nasul turtit de geam și cu ochii holbați, un nebun evadat. Nu știi ce te așteaptă, ce va face peste o clipă, de unde va începe: numai rînjește și așteaptă.

„Stupid"! — trînti cu pumnul în tăblia biroului, de jucară creioanele ascuțite fin în cupa de cristal.

Umbra bătu aerul cu un pumn gigant ca un ciocan și stătu, fiindcă și Ion Burdea-Niculești a stat.

De acum, înțelegea că toată odihna e pierdută, dacă umbra a intrat și aici să-l prigonească. Făcu ghem hîrtiile, le aruncă în coșul împletit, își apăsă ochii. Tăce-rea îl nelinişti. Îl împresura dușmană.

Întîia oară se cutremură constatînd cît e de singur în răceala de cavou a camerelor vaste. Și întîia oară nu se mai simți tare fiindcă era singur.

Umbra cu fața acoperită în palme, îl aștepta plecată. O simțea deasupra. „N-am să scap de ea de acum, nici în coșciug! — gîndi. Au s-o închidă cu mine".

— Nu mai înțeleg nimic. Trebuie să-i cerem expli-cație! vorbi nervos Tudoriță Stîrcu, aprinzînd o țigară de la altă țigară și mutînd cu neastîmpăr serviciul de șvarț pe tava nichelată. Nu admit! Asta e: nu admit!...

Celălalt dădu moale și fără convingere din mînă:

— Vorbește tu!... Eu nu mă amestec.

Își schimonosi obraz de suferind, cerînd să arate astfel că numai boala îl silea la această neutralitate:

— Înțelegi, cu ficatul meu... Am avut iarăși o criză. Mi-a recomandat medicul liniște. Altfel!...

Mîna voi să completeze gîndul cu un gest energic, dar căzu moartă, ca o mînă de manechin umplută cu tărîțe de lemn.

Tudoriță Stîrcu se ridică de la masă, împingînd tava de zăngăniră paharele, făcu cîțiva pași apăsați pînă la fe-reastră de unde privi cu indiferență prefăcută forfota străzii. Mușcă în dinți cartonul țigării. Mustața i se zbur-lise ca la pisoi, cînd se pregătesc să se repeadă.

Se întoarse brusc și izbucni:

— Vorbește-i tu... Eu nu mă amestec!

— Aceeaşi poveste întotdeauna! Îţi aperi pielea... M-am săturat de atîta diplomaţie. Nu admit! Înţelegi! Nu admit! Nu e vorba de noi, de ficatul tău şi de toate fleacurile, ci de partid. Se duce de rîpă! Într-o singură lună, am pierdut de două ori ocazia să dăm lovituri repezi şi decisive. Mai sînt cincisprezece zile şi se închide sesiunea... Atunci înseamnă că răbdăm pînă la toamnă, mai mult poate... Eu aştept, tu aştepţi; dar partidul se des-compune! Nu admit! De la Romanaţi am primit iarăşi o listă de demisii. Nişte imbecili, nişte lichele! E ade-vărat! Publicul însă se impresionează uşor. Dacă începe debandada, să-mi răspunzi atunci, te rog: ce facem? Tă- ria noastră era disciplina. Unde e disciplina? Şeful a devenit somnambul! Tu nu te amesteci!... Ceilalţi s-au deprins să le vină totul de-a gata, n-au nici o iniţiativă. Şi partidul se risipeşte! Nu admit! Azi unul, mîine altul; cînd corabia se îneacă fug toţi şobolanii... E destul înce-putul. Pe urmă să te văd cum ai să-i opreşti? Sînt curios să văd, cum ai să-i opreşti?

Celălalt dădu vag din umeri, ca unul care nu ştia nici el cum are să-i oprească.

Tudoriţă Stîrcu aprinse o a treia ţigară şi se duse la fereastră, să roadă cartonul, privind trecerea necurmată a automobilelor şi trăsurilor, pe Calea Victoriei. Pufnea pe nări şi bătea mărunt, cu unghiile, tamburul în geam.

Erau amîndoi făcuţi să nu se înţeleagă. Moştenitorii prezumtivi ai şefiei, cînd Ion Burdea-Niculeşti n-ar mai fi ori s-ar retrage.

El, Tudoriţă Stîrcu, ghem de nervi în necurmată agi-tare, pus pe luptă, păros, precipitat şi imprudent, în răz- boi cu toată lumea şi „neadmiţînd" nimic, săvîrşind de douăsprezece ori pe an măcar douăsprezece acte necugetate, dar luîndu-şi îndată toate răspunderile, curajos şi loial; celălalt, Sache Algiu, moale, nehotărît, meşter tră-gător de sfori ascunse, leneş şi fanariot, bucurîndu-se tai-nic de toate greşelile şi slăbiciunile celorlalţi din partid, care-i înlăturau încă un concurent.

Destul să-i fi privit o dată, ca să înţelegi din ce capete opuse de lume veneau.

Tudoriţă Stîrcu scuturînd mîinile să le smulgă din umeri, uitîndu-se drept şi tăios în ochi, cu văzduhul întot-deauna

răscolit în jurul lui de gesturi smucite, rîzînd cînd era vesel cu toți dinții.

Sache Algiu, cu privirea întotdeauna piezișă de ipohondru, cu nasul moale de cocă, încleind vorbele tărăgănat și onctuos, întinzînd o mînă umedă care rămînea flască în mîna celuilalt, încît omul se simțea îndată stînjenit, nu știa dacă să-și retragă ori nu mîna, nu mai avea altă preocupare decît cum să scape de atingerea aceasta vîscoasă care se eterniza.

— E patru! La patru și jumătate vine... De aceasta sînt sigur. Atît i-a mai rămas: e punctual. Și dacă vine îi vorbesc. Nu admit! hotărî Tudoriță Stîrcu, răsucindu-se de la fereastra clubului și apăsînd butonul soneriei, fatal, ca resortul unei mașini de execuție, prin electri-citate. Adă alt șvarț! porunci răstit chelnerului. Clocotit și cu rom. Șvarț, nu zeamă de prune! Porcării nu admit!

— Și mie pălăria și pardesiul, molfăi Sache Algiu, cu fața mascată de un ziar desfăcut, după care se re-tranșase curajos.

— A! Va să zică eviți să asiști la explicație? îi trase Tudoriță Stîrcu ziarul într-o parte, să-i descopere ochii. Comod! „Nu știu, n-am văzut! Lasă nebunul, să se descurce el!" Dragă Algiule, de astă dată nu admit! Ai să rămîi aici. N-ai decît să taci și să asculți. Dar să fugi, asta nu! Nu admit!

Celălalt scoase ceasul plat de aur și păru foarte alar-mat, atît cît figura lui cu trăsăturile lîncede putea arăta îngrijorare.

— Am o întîlnire... Nu pot lipsi. Exact la patru... Am întîrziat.

Tudoriță Stîrcu se trînti în jilțul de piele și hohoti cu picioarele rășchirate, frecîndu-și genunchii.

— Haha! Ai întîrziat? Parcă spuneai adineaori că îl aștepți și tu...

— Uitasem...

— Tu să uiți? Să fim serioși, Algiule! Ești aci, rămîi aci!

Și întorcîndu-se către chelnerul care aștepta cu pă- lăria și pardesiul lui Algiu pe braț, porunci:

— Du-le îndărăt! Domnul Algiu s-a răzgîndit. Pleacă mai tîrziu.

Chelnerul lipi uşa cu băgare de seamă. Sache Algiu rămase prizonier. Mai privi încă o dată la ceas, deşi nu-l aştepta nimeni, ca să arate că întîlnirea n-a fost o năs-cocire. Oftă cu aer de victimă silită să se supună celor mai absurde capricii. Tudoriță Stîrcu îl măsură cu milă şi cu dispreț, aruncîndu-i în față colaci de fum. Privi pe urmă în tavan, fluierînd un tril.

Îşi recapitula în minte explicația pe care avea să o ceară.

Cu Ion Burdea-Niculeşti era prieten vechi. Îl iubea şi îl prețuia. Ştia, ca toți ceilalți, că partidul există nu- mai prin el. Că tot ce-a săvîrşit Ion Burdea-Niculeşti în viață, era limpede şi precis, fără nici o şovăială, şi în cea mai desăvîrşită dezinteresare. Pentru dînşii şi pentru partid, nu pentru dînsul.

Şi îi părea de aceea, cu atît mai inexplicabilă, neho-tărîrea din ultima vreme, absența lui de la tot ce se petrecea, indiferența cu care a lăsat să-i scape toate „mo-mentele politice". Poate era bolnav. Poate îl mistuia o pasiune ascunsă. Carnea se revoltă la o anumită vîrstă, se răzbună... Nu? Se gîndise să-i ceară o explicație — Ion Burdea-Niculeşti are mai multă nevoie poate, de un sfat prietenesc!... În acest caz nu e de nici un folos pre-zența lui Algiu, cu prudența lui de spion, cu egoismul lui inuman. Sînt lucruri despre care nu se poate vorbi, decît între patru ochi, între bărbați întregi, bărbăteşte.

Omul cu nas de proboscidian ridică ochii decolorați de cafea crudă şi privi imediat în lături, pe lîngă jilțul lui Tudoriță Stîrcu.

— Sache... Am glumit! rosti Tudoriță. Nu vreau să te fac să pierzi o întîlnire... (subliniind intenționat) mai ales cînd îmi închipui ce fel de întîlnire e... Nu admit, mă-nțelegi?

Sache Algiu surîse flatat, viclean şi cu aer de ino- centă victimă, căreia i se recunoaşte, în sfîrşit, dreptatea.

Vorbele îi făceau îndoită plăcere: întîi, îl elibera; putea să plece. Pe urmă, prietenul confirma astfel repu-tația lui de om cu multe aventuri feminine — faimă năs-cocită nu se ştie de unde şi de cine, absurdă pentru un individ cu înfățişarea lui bleagă şi îndoielnică, dar la care ținea nemăsurat, deşi nu s-ar fi gîndit vreodată, din prudență,

să-şi înşele, în ruptul capului, nevasta mult mai bătrînă, saşie de un ochi şi tiranică.

Acum cînd ştia că poate pleca, făcu mofturi. Cercetă a treia oară ceasul şi dădu din cap descurajat:

— Prea tîrziu! Nu cred că mai aşteaptă... Dealtfel, ai dreptate... Eu să pierd vremea cu fleacuri şi voi să discutaţi lucruri serioase!...

Tudoriţă Stîrcu rîdea lăuntric de făţărnicia prietenului. Îşi făcu o plăcere să-l încerce, jucîndu-se cu laţul pe care îl strîngea şi-i dădea drumul:

— Bine! Atunci nu insist. Rămîi şi vorbeşti şi tu! Tu eşti mai calm. Poţi vedea mai obiectiv.

Celălalt se aşeză între braţele fotoliului, consternat, cu figura lungită. Se uită încă o dată la ceas, cu re-semnare.

— Ce e? Poate te mai aşteaptă? îl iscodi Tudoriţă Stîrcu.

— De... Ştiu eu? Sigur că poate mă mai aşteaptă.

— Atunci, mai bine du-te! Cele mai serioase lucruri din lume nu sînt destul de serioase ca să merite o nepo-liteţe faţă de o femeie. Nu admit. O femeie nu poate să aştepte!

Sache Algiu clătină nasul de cocă, deplin convins de acest mare adevăr. Aproape pe furiş, întinse degetul pe buton şi sună, abia atins.

— Adă pardesiul şi pălăria domnului Algiu! Porunci Tudoriţă Stîrcu, pentru a sfîrşi o dată, plictisit.

— Dacă vrei tu! capitulă celălalt, îmbrăcîndu-şi mînecile pardesiului, cu aerul de sacrificiu al omului gata să facă orice, numai să nu contrazică plăcerea unui prie-ten care „nu admite”.

— Da! Dacă vreau eu... fireşte! repetă în batjocură Tudoriţă Stîrcu, cu buza de jos făcută accent circumflex, privindu-l din tălpi pînă în creştet.

Celălalt se întoarse de la uşă, să adauge un sfat:

— Ştii? Fii energic, dragă! Să se limpezească o dată situaţia. Nu mai merge... Ai dreptate... Se descompune partidul... Dacă e surmenat, să se repauzeze. Partidul are nevoie de conducere energică — mai ales acum! Un tren pierdut nu se mai întoarce... Să i-o spui răspicat. Dacă nu înţelege singur, să-l faci să înţeleagă...

— Fugi, Sache, că întîrzii! îl întrerupse Tudoriţă Stîrcu. Cele mai serioase lucruri din lume nu sînt destul de serioase ca să...

— Ai dreptate... La revedere şi succes!

Sache Algiu grăbi să închidă uşa, nu fiindcă întîrzia de la întîlnirea imaginară, ci fiindcă îşi luă seama că putea să dea ochii, pe scările clubului, cu Ion Burdea-Niculeşti.

„Scîrbă!" rosti omul rămas singur, repezind unul în altul inelele de fum spre tavan, cu piciorele răşchirate şi cu ceafa rezemată în spătarul moale al jilţului. „Scîrbă!"

Obrazul aspru şi colţuros, cu sistemul pilos atît de abundent încît părea întotdeauna nebărbierit de trei zile, arăta cel mai desăvîrşit dispreţ pentru cel plecat. Şi acesta, mai rîvnea şefia! Cîrpa aceasta! În locul unui om ca Ion Burdea-Niculeşti! Puah!... Pe urmă trăsăturile i se îndulciră treptat, fiindcă Tudoriţă Stîrcu îşi întoar- se gîndurile la Ion Burdea-Niculeşti şi era acum din tot sufletul mîhnit de răul care mistuia ascuns prietenul.

Se ridică şi merse iarăşi pînă la fereastră, privind cu mîinile la spate. Privea, dar nu lămurea nimic din vîn- turarea trecătorilor. Gîndul nu se despărţea de tainica schimbare a prietenului. Ce putea fi?... O femeie? Trecu în revistă toate femeile în a căror apropiere s-ar putea afla Ion Burdea-Niculeşti. Nici una... Altă patimă! Un om închis, stăpîn pe sine, pînă la cruzime cu sine, în casa aceea glacială ca un cavou, ce patimă ar tăinui oare? Ce resort s-a clătinat brusc?... întotdeauna i-a spus că viaţa aceasta e absurdă; totul măsurat cu compasul, to- tul prevăzut ca evoluţia precisă a planetelor, rigida exis-tenţă de monah care se martirizează cu cingătoarea de cuie întoarse înlăuntru, dar fără halucinarea nici unei credinţe. Nu pricepuse aceasta, nicicînd, mai ales el, care nu ştia niciodată ce va vorbi şi va săvîrşi peste o jumă- tate de oră; mînca şi bea zdravăn; nu-şi înfrîna nici o patimă; găsea tot atîta plăcere într-o luptă cu episoade neprevăzute şi cu duşman necunoscut, ca într-o partidă de cărţi rămasă de pomină, ori cu chef epic, de trei zile şi trei nopţi, la via devenită celebră într-un anumit pu- blic al capitalei.

Zvîrli ţigara, ca întotdeauna, pe covor. Recunoscuse automobilul negru al lui Ion Burdea-Niculeşti, stopînd înaintea clubului.

Se uită la ceas: exact patru şi jumătate.

Şeful nu-şi dezminţea încă exactitatea de cronometru.

Deschise portiera şi sărise înainte, la marginea trotuarului, secretarul aşteptînd înclinat cu servieta sub braţ: pe urmă coborî Ion Burdea-Niculeşti, apăsîndu-şi pleoa-pele cu degetele înmănuşate ca să împingă parcă o ve-denie lăuntrică. Tudoriţă Stîrcu tuşi să-şi dreagă glasul şi îşi încheie nasturii; chiar el şi chiar acum încă, nu-şi putea alunga sentimentul că înaintea lui Ion Burdea-Nicu-leşti, toţi muritorii se înfăţişează la o severă inspecţie.

Şi îndată, ca să-şi dovedească hotărîrile rebele, des-cheie la loc nasturele, numai unul, şi-l întîmpină cu o mînă în buzunar.

— Ca întotdeauna, cronometru, Burdea!...

— Ca întotdeauna, cronometru, replică sec Ion Bur-dea-Niculeşti, fără să clintească o fibră în faţa osoasă.

Discuţia începu rău.

În stradă, ţipă agresiv o sirenă de automobil. Secre- tarul depuse servieta pe braţul unui jilţ, şi fiindcă nu-l invita nimeni să stea jos, îşi căuta de lucru foiletînd agenda.

— Credeam că sînteţi mai mulţi. Mi s-a părut că e vorba de o convocare. Singur, puteai veni tu la mine. Ştii unde stau.

Ion Burdea-Niculeşti vorbea cu spatele spre fereas- tră. Aşa avea umbra în faţă. O putea supraveghea. N-avea cum să încerce cine ştie ce surpriză în dosul lui. Biată figură ostenită de insomnie, liniile mai trase, cute subţiri în jurul pleoapelor viorii. Părul mai albit. Iar cei care-l cunoşteau bine, ar fi putut descoperi o abia perceptibilă neglijenţă în îmbrăcăminte: fire de praf pe postavul negru, cravata înnodată în grabă, acul de aur cu perla neagră, gata să cadă.

Observă că ochii lui Tudoriţă nu se dezlipeau de la acest ac. Îl pipăi, îl înfipse la loc şi fu nemulţumit că există cineva, care i-a surprins o neorînduială.

— Despre ce e vorba? Mai aşteptaţi pe cineva?

— Nu, Burdea! Tocmai voiam înadins să fim singuri, răspunse Stîrcu aruncînd o privire repede secretarului.

Secretarul înţelese şi luîndu-şi servieta, îşi ceru voie să lucreze în altă cameră. Tudoriţă Stîrcu îi mulţumi din ochi. Pe urmă împinse două fotolii alături:

— Burdea, să stăm! Avem de discutat lucruri se- rioase.

— Cred că n-am obiceiul să discut lucruri neserioase, vorbi Ion Burdea-Niculeşti, răsucind jilțul cu spătarul la fereastră şi întinzîndu-se între brațele elastice.

Mulțumit că umbra i se contopea cu a scaunului, împreună mîinile, aşteptînd:

— Ei?

Tudoriță Stîrcu desfăcu o hîrtie bătută la maşină, cu un şir lung de semnături:

— Am aici demisia unui grup de Romanați...

— Cunosc... Altceva.

— Aici alta, din Moldova.

— Cunosc şi p-aia. Să le fie de bine! Nu ținem pe nimeni cu sila. Cine vrea pleacă, cine vrea rămîne. Pen- tru aceasta m-ai chemat?

Stîrcu împături colile de hîrtie şi le vîrî în buzu- nar. Îl privi lung, punîndu-i mîna pe brat:

— Burdea, nu mai înțeleg. Ştii bine că n-am pus niciodată la îndoială ce faci tu şi ce nu faci tu! Nici nu m- aş simți în drept, eu, care cu zevzecia mea, am adus atîtea încurcături partidului. Dar nu-mi place ce se în-tîmplă. Nu admit! Ceilalți mîrîie pe la colțuri. Eu am vrut să fiu şi de astă dată, ca întotdeauna, loial...

— Mersi! rosti ironic Ion Burdea-Niculeşti.

Celălalt se opri şi ridică mîna de pe brat, rupînd apropierea prietenească. Începea să-şi piardă răbdarea: „Nu e om cu care să poți vorbi. Uscat... O maşină. O maşină care se detrachează. Pierd vremea în zadar".

Ion Burdea-Niculeşti îl privi cu cea mai nevinovată mirare:

— Continuă... Am spus că-ți mulțumesc. Ce găseşti supărător în aceasta?

Tudoriță Stîrcu îşi muşcă mustățile țepoase. Scuipă țigara din gură fără să o atingă cu mîna. Pe urmă, ob- servă cum ochii lui Ion Burdea-Niculeşti privesc cu de-zaprobare capătul țigării fumegînd pe covor. Nu se ri- dică să-l calce, cum ar fi făcut altădată, înadins ca să arate că acum nu-i păsa. Toate bunele intenții se risi- peau: „Dacă vrei aşa, bine! gîndi. Ai să auzi altele, mai zdravene!"...

Sări, păşind repede ca într-o cuşcă, vorbind cu mîinile în buzunare, de unde smulgea din cînd în cînd dreapta să gesticuleze boxînd aerul:

— Poți să crezi ce vrei, Burdea!... Am ceva pe suflet: mă răcoresc! Îmi fac o datorie să-ți spun, fiindcă te văd absent de la toate şi fiindcă ceilalți mîrîie în loc să vorbească. Am pierdut de două ori ocazia să luăm atitudine. Slăbiciune! Curg demisiile — le înregistrăm şi dăm din umeri. Slăbiciune! A început guvernul să exploa-teze dezorientarea noastră; acum el atacă şi noi tă- cem. Slăbiciune! Nu admit slăbiciune! Pentru aceasta am luptat douăzeci de ani? Decît să asist la falimentul nostru, îmi strîng valizele şi plec la țară. Îmi văd de plugărie. Înțeleg în politică orice, numai pasivitatea nu. Mă surprinde că tocmai tu...

Se opri.

— Mi se pare că nici nu mă asculți...

— Ascult. Ce te face să crezi? întrebă distrat Ion Burdea-Niculeşti, privind cum umbra celuilalt îşi însoța stăpînul la fiecare pas, se frîngea de perete, se întorcea să-l urmeze sau îi lua înainte, exagerînd gestul cînd Stîrcu ridica dreapta în sus, ori o repezea în lături.

Spusese că ascultă, dar era absent cu desăvîrşire de la agitarea prietenului. Se întreba numai: cum nu observă celălalt prezența umbrei parodiindu-i frămîntarea? cum poate trăi ignorînd-o?

Şi se mai întreba, ce-ar face Stîrcu, dacă l-ar întrerupe să-i atragă atenția: „Există o spioană lîngă tine! Nu-i scapă nici o mişcare. Nu te părăseşte o clipă. Nu te poți ascunde de ea... Tot ce faci, repetă desfigurînd, parodiind, exagerînd, şi totuşi, poate, ea numai, dă adevărata proporție actelor tale. A crescut cu tine şi n-ai luat-o în seamă: s-a pus între tine şi femeia pe care ai iubit-o şi n-ai fost gelos de ea; au s-o țintuiască în sicriu cu tine şi pe măsură ce viermii au să-ți roadă putreziciunea, ea are să se împuțineze, dar n-are să dis-pară. Eşti singur, numai tu cu umbra. Prieteni, amantă, mamă, copii, oricine, te uită, te pierd, te părăsesc. Numai ea rămîne nedespărțită întotdeauna şi orice s-ar întîmpla, trup cu trupul tău şi martoră la tot ce-ai săvîrşit tu, neştiut de nimeni. După douăzeci de ani, dacă au să-ți scoată oasele să le deşire în soare ca pe un schelet preparat anatomic, umbra îndată înviată, are să întindă pe pămînt gratiile coastelor şi scăfîrlia grotească, rînjindu-ți dinții. Şi tu nu observi aceasta!

Ţi se pare de mai mare însemnătate, că vreo cîţiva imbecili şi-au dat demisia din partid".

Pe urmă, Ion Burdea-Niculeşti îşi surprinse jalnica absurditate a acestor gînduri şi fu cuprins de o mare deznădejde. Cutele din jurul pleoapelor se adînciră. Gîtul se încovoaie sub greutatea capului osos; sub pielea în-creţită, de gutapercă, se lămuri conturul craniului. Era acum numai un om bătrîn şi slăbănog, ascultînd fără putere de replică, admonestarea altui om mai tînăr, plin de sănătate, de vigoare şi de îndrăzneală.

Celălalt îi vorbea din picioare, neîndurat; el era în jilţ cu fruntea atrasă de pămînt, încît părea strivit de privirea, de gesturile şi vorbele prietenului mai tînăr.

Ar fi îndrăznit el altădată să-i vorbească aşa? Măsură mai adînc astfel ruinarea din sine. Se scutură. Îşi apăsă pleoapele, cu un obicei nou, de scurtă vreme căpătat, de cînd căuta mereu să alunge ceva dinaintea ochilor.

În încăpere lumina se învineţea difuză, ca întot- deauna în ceasul dinaintea asfinţitului.

Era ceasul cînd el se dezmorţea, se elibera. Umbrele se topeau. Ca într-o vrajă dezlegată, se risipeau, precum reintră în morminte strigoii la al treilea cîntat al coco- şilor. Nu se mai simţea la îndemînă decît în zilele no-roase, cînd lumina murdară nu mai are putere să dea contur unei umbre, sau în ceasurile acestea, cînd soa- rele muribund e atît de extenuat, încît şi umbrele se retrag să caute altă căldură.

Întinse mîna în lături; iar jos, pe covor, nu-şi mişcă tentaculele nici o umbră.

Celălalt îl privi mirat, curmînd cataracta vorbelor.

Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi mişcă degetele osoa- se, trosnindu-le, ca un om care a simţit o durere şi în-cearcă să vadă de unde-i vine.

— Un reumatism... explică minţind, fără să se uite în ochii prietenului, şi îndată fu umilit, că a ajuns pînă la asemenea prefăcătorii.

Îşi pregăti mănuşile:

— Concluzia? întrebă, să pună capăt discuţiei.

— Cum, concluzia? lărgi braţele în lături Tudoriţă Stîrcu, înţelegînd că a vorbit de prisos. Mai e nevoie de concluzie? Se impune de la sine. Trebuie să schimbăm

tactica. Adică, mai precis, să revenim la tactica noastră veche. Acțiune şi gata de ofensivă în orice moment. Nu putem lăsa țara în pradă... Îşi fac canaliile de cap! Nu admit...

Ion Burdea-Niculeşti îşi deşiră făptura înaltă şi slăbănoagă, încheindu-şi mănuşile cu înfățişare plictisită.

— Credeam că ai ceva mai interesant să-mi spui. Am pierdut timpul degeaba. Şi n-am timp de pierdut...

— Nu aşa, nu aşa! îi tăie drumul Stîrcu, vîrînd şi scoțînd mîinile din buzunare, ca şi cum de acolo îşi pompa argumentele. N-ai timp de pierdut? Dumnezeu ştie ce faci cu timpul!... Nimeni nu te mai vede. Te ascunzi! Eşti absent de la toate! Uiți că ai o răspundere. Dacă nu pentru noi, măcar față de acesta! arătă portretul bătrînului Barbu Clejanu, întemeietorul partidului şi părintele sufletesc al lui Ion Burdea-Niculeşti.

Ion Burdea-Niculeşti nu întoarse ochii spre portretul în ulei, care-l privea cu dezaprobare din masiva ramă de aur. Pe acela îl ura acum. De la el porniseră toate.

— Da! continuă Tudoriță Stîrcu, întorcîndu-se cu fața la barba rotundă şi albă a bătrînului, deplin convins că a descoperit argumentul decisiv. El ne-a făcut partidul. Ne-a lăsat o tradiție. A avut inspirația norocoasă să-i încredințeze soarta în mîna unui om ca tine; l-ai întărit, ne-ai adus pînă acum numai la victorii. Şi deodată părăseşti lupta!... Nu se poate! Nu admit! Eşti prizonierul trecutului tău. Exact! Repetă cuvîntul fiindcă îi plăcea: Eşti prizonierul trecutului tău! Ai o datorie. Nu poți să dezminți tot ce-ai făcut douăzeci de ani. Vor-besc în numele tuturor. Nu m-au împuternicit, fiindcă sînt laşi şi nu îndrăznesc să spună răspicat ce mormăie prin unghere. Dar eu nu pot tolera, nu admit!

— Concluzia? întreabă încă o dată, sacadat, Ion Burdea-Niculeşti, privind peste capul lui Stîrcu, un punct gol în perete.

— Lasă concluzia!... Ştii mai bine decît mine ce ai de făcut. Nu eu am să te învăț, Burdea!

— Să-ți spun eu concluzia! silabisi apăsat şi răutăcios Ion Burdea-Niculeşti. V-ați săturat. Nu mai aveți răbdare să aşteptați. Poate te tentează şefia?... Mărtu-riseşte!... Ar fi nostim. Un partid condus de un om care nu admite... Ar

face mare bucurie ăluia! arătă peste umăr, la spate, cu degetul mare, tabloul lui Barbu Cle- janu care privea acum cu o resemnată mîhnire, aceste întîmplări noi şi nemaipomenite.

Tudoriță Stîrcu îşi vîrî mîinile în păr, zburlindu-şi coama aspră, în semn de cumplită deznădejde:

— Dar e o nebunie, Burdea! Cum poți vorbi?... Eşti altul... Se întîmplă ceva cu tine... Ceva rău!... se apro- pie, apucîndu-l de nasturul hainei. Spune-mi ce se întîmplă cu tine?...

— Se întîmplă că nu pot suferi, de exemplu, nesim- țirea oamenilor care-şi fac scrumieră din haină! silabisi cu încăpățînare maniacă, Ion Burdea-Niculeşti, uitîndu-se cu o schimă de dezgust la veşmintele celuilalt, pe care se sfărîmase cenuşa atîtor țigări aprinse una după alta.

— Eşti imposibil, Burdea! se zbătu Tudoriță Stîrcu, repezind cu picioarele în scaune. Imposibil!... Dacă e vorba aşa, plec! Uite: îmi strîng valizele şi mîine plec la țară, mă dezinteresez de tot, faceți borş din partid, din organizații, din tot... Mi-e perfect egal...

Ion Burdea-Niculeşti îl privi fix, din cap în tălpi:

— Bagă de seamă... Dacă pleci, te lucrează ălălalt de la şefie, Algiu...

— E o nebunie, curată nebunie; se tîngui Stîrcu, adresîndu-se tabloului din perete, să-l cheme martor. Plec! Asemenea lucruri nu admit!

Îşi încheia nasturii hainei, aşteptînd de la celălalt un cuvînt să-l oprească. Dar Ion Burdea-Niculeşti rămăsese impasibil fără să clintească un muşchi al feței; părea că dormitează din picioare, cum pirotesc caii bătrîni, resem- nați mizeriei.

Atunci Tudoriță Stîrcu se întoarse cu degetele pe minerul uşii, să-i arunce în loc de răzbunare, un sfat:

— ***Tu ferais mieux de te soigner. Tu as une sale gueule!***

Pe urmă trînti uşa şi paşii sunară apăsați pe coridor.

Ion Burdea-Niculeşti îşi strivi pleoapele cu palma, să ridice o perdea grea. Se apropie de fereastră şi privi în stradă, unde, după cîteva clipe, apăru Tudoriță Stîrcu, precipitat pe scări, îmbrăcîndu-şi mînecile pardesiului din mers şi izbind trecătorii agresiv, ca într-un asalt. După

cîțiva pași se opri, cu toată înfățișarea schimbată, lumi-nată și plină de înveselire, salutînd pînă la pămînt o doamnă blondă și roză, de o superbă frumusețe animală, tolănită răsfățat într-un Alfa-Romeo.

Doamna făcu semn șoferului, și cînd mașina acostă la marginea trotuarului, Tudoriță Stîrcu, descoperit, să- rută mîna întinsă leneș, la încheietură, deasupra mănușii cenușii. Omul care nu admitea, transformat cu desă-vîrșire, rosti desigur un grațios madrigal căci doamna hohoti arătînd dinții mărunți și albi trecîndu-și pe buze o limbă roșie de pisică.

Păru convinsă îndată de cele ce-i spunea Tudoriță Stîrcu și îi făcu loc alături. Mașina viră, iar strada ră- mase din nou populată numai cu mulțimea anonimă, pe ale cărei fețe Ion Burdea-Niculești nu putea pune nici un nume. Geamul era murdar, se cunoșteau urme grase de degete: totul devenise în club trivial, neglijent și provizoriu. Iar trecătorii se deslușeau tulbure, ca în apa unui acvariu.

Cineva deschise ușa, răsuci butonul luminii.

Ion Burdea-Niculești se întoarse repede, știind că umbra i-a înviat alături.

Servitorul cel nou n-avusese de unde să învețe res-pectul celorlalți, pentru omul temut. Orîndui scaunele cu o singură mînă, în cealaltă păstrînd abia dosit în gă-vanul palmei, un capăt de țigară, pe care nu se îndurase să-l arunce.

Era un om mic, cu obrazul jovial și bucălat, surîzînd bucuros tuturor celor ce-i porunceau, de s-ar fi spus că nu așteaptă de la viață o fericire mai mare, decît să găsească stăpîni care să-i ordone, ca el să aibă ce executa.

— Ce e aceasta? întrebă sever Ion Burdea-Niculești, arătînd mucul din care se resfirau ațe de fum.

— Țigară, să trăiți! răspunse nevinovat sluga, fe- rindu-și degetele să nu se frigă.

Lui Ion Burdea-Niculești i se păru că i-a luat umbra înainte. Că el n-a făcut alt decît să-i urmeze gestul ei de pe perete, cînd palma osoasă și înmănușată lovi obrazul rubicond al servitorului, atît de neașteptat, încît omul scăpă restul țigării dintre degete.

Și în aceeași clipă, Ion Burdea-Niculești fu rușinat de ceea ce săvîrșise. Nu lovise niciodată un om. Fusese

întotdeauna destul să-i împietrească dintr-o singură pri-vire. Iar acum, ajunsese şi la aceasta! Ceva se prăbuşea tot mai repede în el: ***„Tu as une sale gueule... Tu ferais mieux de te soigner”***.

Sluga culese capătul ţigării de jos, fără să ridice ochii la el. Ion Burdea-Niculeşti zări cum îi tremură mîna. Vedea cum obrazul bucălat se dogorea treptat de urmele degetelor.

— Ţine, rosti cu glas rugător desfăcînd port-biletul şi întinzîndu-i o hîrtie de bancă.

Omul tot nu ridică ochii, continuînd să orînduiască jilţurile în jurul meselor.

— Ia aceasta... Ascultă! Nici eu nu ştiu cum... Ia aceasta, şi uită!...

Servitorul începu să lustruiască îndesat, cu şervetul, o scrumieră nichelată. Era mai nedumerit de ceea ce se întîmpla acum, decît de palma venită din senin. Ar fi luat hîrtia (trăsese cu coada ochiului şi ştia că e de cinci sute), dar nu se încumeta. Dacă Ion Burdea-Niculeşti ar fi întors capul, ori ar fi aruncat bancnota pe marginea mesei, sluga ar fi mistuit-o într-o clipă, îngînînd o mul-ţumire oarecare. Dar celălalt îl privea ţintă, cu ochii lui cenuşii, reci şi bolnavi. Iar fiindcă sub această privire nu putea primi banii fără umilinţă, servitorul simţi dila-tîndu-se în el o nemărginită mîndrie pentru atîta demni-tate omenească, de care se descoperise capabil: „S-o ştie şi ăla! O palmă nu se cumpără cu bani”. Şi continua să frece scrumiera cu metalul încălzit între degete.

— Ascultă, omule!... Înţelege odată... A fost un mo-ment de enervare... Nu trebuie...

Ion Burdea-Niculeşti nu-şi recunoştea glasul. Se com-pătimea pentru cele ce săvîrşea, dar o putere mai tare ca el nu-l lăsa să se desprindă de acolo, îi dicta cuvin- tele care-i scîrbeau buzele.

Puse mîna înmănuşată pe umărul omului, implorînd:

— Uite... Poate ai casă grea, copii!... Sîntem oameni...

Tresări, întorcîndu-se, fiindcă auzise paşi.

Secretarul, în prag, aştepta cu servieta subsuoară, pri-vind încremenit de mirare. Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi desprinse mîna de pe umărul slugii. Încruntă sprîn-cenele subţiri şi schimbă glasul, redevenit totodată tăios şi fără îndurare:

— Să-i facă imediat socoteala şi să-l concedieze!... Auzi? Imediat! Nu tolerez obraznici aici. A devenit clu-bul un han, o infecție...

Servitorul holbă ochii în care se stinse brusc joviali-tatea naivă dintotdeauna. Acum stătu zugrăvită în bulbii lărgiți cea mai desăvîrşită stupoare. Îi era dat să vadă în ziua aceea numai întîmplări care întreceau puterea săr-manei sale înțelegeri. Dar secretarul se înclină. Aşa da, îşi recunoştea patronul!

Şi plecă să transmită ordinul de concediere.

În biroul cu biblioteca masivă şi neagră, împresurat de rafturile cărților cu legătura neagră de piele, în fața bustului de bronz cu piedestalul negru, Ion Burdea-Nicu-leşti, cu ceafa rezemată de spătarul elastic al fotoliului, privea un punct nevăzut în perete.

Se aflau toate luminile aprinse, iar la masă nici o foaie de hîrtie nu mai aştepta calculele complicate, din tomurile lui Weierstrass şi Poincaré. Creioanele fin ascu-țite, rămaseră de multă vreme neclintite în cupa de cris- tal. În încăpere, cu cheia răsucită, se aflau închişi după miez de noapte, singuri, numai omul şi umbra lui.

Umbra docil culcată la picioare, ca un cîine ghemuit înaintea stăpînului.

Fotoliul era într-aşa fel întors cu spatele la lumini, încît Ion Burdea-Niculeşti o avea mereu înainte, domes-ticită şi veşnic sub privegherea ochilor. Între amîndoi dura un armistițiu. Numai aici şi numai acum, cînd rumoarea oraşului se oprea înăbuşită la draperiile compacte.

Nu s-ar fi putut spune, dacă omul îşi păzea umbra sau umbra îşi păzea omul.

Dar într-asemenea ceas, Ion Burdea-Niculeşti o ştia îmbunată, renunțînd la el, aşteptîndu-l ca în fiecare noap- te să pirotească între brațele jilțului, pînă cînd în toată figura osoasă se săpau cute amare. Căci armistițiul îi era acordat numai cu acest preț. Ion Burdea-Niculeşti, se închidea în birou, după miezul nopții, privegheat de umbra atentă, ***să-şi amintească!***

Umbra îl aştepta, răbdătoare, neclintită, şi enigma- tică. Îndată ce ar fi încercat să se mişte, ar porni şi dînsa să-i

joace în jur, dansul satanic. Şi atunci totul ar rede- veni chinuitor şi absurd.

Aşa, umbra i se culca la picioare, prefăcîndu-se că l-a uitat: „Uite, eşti liber! Deşiră-ţi oasele degetelor pe bra-ţele fotoliului... Lasă pleoapele zbîrcite să acopere jumă-tate din privire. Şi priveşte înlăuntru... Eu aştept".

Tăcerea se căscă nefirească în clădirea deşartă.

Omul se înfiora de singurătatea pe care toată viaţa o căutase, ca să rămînă întreg şi puternic.

Ar fi tresăltat de-o nouă, nemărginită şi mîntuitoare bucurie să audă un pas cunoscut, străbătînd uşor camerele goale. Să pogoare o mînă prietenoasă care să-i alunge cu o atingere bună pe frunte, gîndul rozînd cuibărit înlăuntru ca un vierme.

Paşii însă nu se auzeau: mîna însă n-avea de unde să vină.

Era cum se voise, numai el singur. Şi umbra aşteptînd.

Acum înţelegea de ce umbra îl alunga toată ziua, des-figurîndu-i grotesc fiecare mişcare, rîzîndu-şi de gravitatea tuturor actelor sale care deveneau îndată dezarticulate, ri-zibile, ţinîndu-i cale ori călcîndu-i pe urmă, mereu nedes-părţită, prezentă şi atentă. Îl urmărea ca să-l aducă aici. Să-l ţintuiască în fiecare noapte în scaunul de piele şi să-l silească să măsoare toată zădărnicia pentru care a trăit.

Iar aci, la scaunul judecăţii, totul apărea, deodată, înfricoşător şi ireparabil.

Omul pirotea cu bărbia în piept. Amintiri vechi de tot se amestecau confuz cu întîmplări de ieri. Şi ciu- dat! Ca într-un binoclu cînd întors, cînd privit prin ca- pătul bun, ceea ce socotise întotdeauna de nemăsurată însemnătate, devenea derizoriu şi fără importanţă; iar ceea ce-i păruse amănunt trecător, de mult uitat, creştea monstruos ca acele plante stranii, care germinează dintr-un singur grăunte, în palma fachirilor şi în cîteva clipe înăbuşă cerul.

Mîna uscată netezea braţul elastic al fotoliului. Atingerea pielii lucioase era dezagreabilă. Totuşi îi amintea ceva uitat, ceva pierdut. Da! acum se lămureşte precis... O senzaţie care învie deodată, în carnea lui veştedă. În ziua cînd Mara l-a rugat să-i ţină o clipă umbrela. Nu îndrăznise încă să-i prindă braţul, nu-i cunoştea săru- tul umed şi proaspăt. Luase umbrela şi simţise în mîner căldura transmisă din

mîna Marei. Fusese o intimitate voluptoasă, în care întîia dată pătrundea. Cînd Mara i-a cerut umbrela îndărăt, s-a despărțit cu părere de rău. „Mai las-o o clipă!" a rugat-o. Şi Mara l-a privit sur-prinsă. Cu ochii aceia, castanii cu fire de aur, în care nu era nimic alt decît vioiciune, sinceritate şi ceva ca o reverie vagă şi dulce, poate un presentiment îndată risipit.

Tot aşa erau ochii copilului. I-a văzut bine, de două ori. Ochi cu fire de aur, sub fruntea bombată, care-i dă- dea o înfățișare de atenție răbdătoare şi blîndă. Nici nu ştie cum se numea. ***Era copilul lui şi nu ştia cum se numea***. Era copilul lui şi nu ştie cum s-a numit. Avea bucle ca un paj — ar fi fost astăzi de cîți ani? Ar fi crescut înalt şi elastic ca Mara, aşa cum o privise în ultima zi, cînd era întoarsă cu fața spre fereastră să-şi ascundă lacrimile, iar pentru el era deja ştearsă din me-morie, ca şi cum n-ar fi fost decît o umbră fără viață îndeaievea...

Unghiile lui scorțoase se înfigeau în pielea mobilei şi tăcerea începea să-i hăuie în urechi, ca într-un ghioc. Ce cald i-ar suna acum un glas, să-l cheme cineva pe nume: „Ioane, e tîrziu... Sfîrşeşte odată!"

Ioane! Lui nu i-a spus nimeni pe nume, de-atunci. Mara şi Atanasie au fost cei din urmă. Chiar glasul lui Atanasie şi chiar rîsul lui de capră: hehe! hehe! i-ar suna poate prietenos. Nu. De rîsul acela s-ar teme acum; şi de om s-ar teme să-l vadă apărînd ca un strigoi al trecutului, în jilțul din față, netezindu-şi bărbița roşcată de capră şi începînd: „Hehe! hehe! Aşadar, Ioane, pen- tru aceasta au fost toate? Şi renunțările şi cruzimile tale, toate, toate? Ca să te găsesc aici? Şi în această plăcută tovărăşie"? — ar arăta behăind, umbra culcată la picioarele scaunului.

„Ioane!" — între el şi ceilalți, s-a pus de atîta vre- me atîta distanță, încît nimeni nu şi-a mai îngăduit să-l cheme ca pe orice muritor, care are un nume pentru dezmierdare şi intimitate.

Cecil i-a spus de la început: Jean! I-a trebuit mult timp să se deprindă cu această etichetare nouă, din ofi- ciu. Îl chema şi nu-i răspundea. I se părea totdeauna că e vorba de altul. Jean! — cu glasul acela afectat, care n-a adus niciodată căldură şi apropiere între dînşii...

Ciudat! Nici nu şi-o mai poate închipui, reaminti, pe Cecil. Parcă nici n-au fost împreună zece ani, zi de zi, în încăperile acestea întotdeauna reci şi solemne, faţă în faţă, la aceeaşi masă. Închide ochii şi nu-i apare decît o pălărie, o toaletă decoltată de seară — demodate toate, ca într-un album cu gravuri de costume desuete şi pu- ţin ridicole, ca toate veşmintele după ce nu se mai poartă. Atît, un manechin pentru haine! Nici ochii nu şi-i mai aminteşte, totul s-a şters, numai sunetul glasului mai durează antipatic şi afectat: Jean, Jean!...

Şi mai ciudat încă! Acum ochii Marei, din ce în ce mai halucinant de lămurit îşi tremură firele aurii din pupilă, şi toată mlădierea trupului subţire cu umerii mici şi cu zvelteţea androgină de adolescent, toate capătă extraordinară viaţă ca o fantomă întoarsă foarte de departe, mereu mai aproape aci în faţă, străbătînd prin ziduri acum numai ca să-l compătimească pentru singurătatea lui înfricoşătoare, de om puternic care şi-a plantat inimă aspră de piatră sub coaste, să nu cunoască nici o îndu-ioşare, nici o slăbiciune şi nici o şovăială.

— Hehe! Hehe! Şi pentru ce toate acestea, Ioane?

Cum ar behăi rîsul nesuferit al lui Atanasie, şi cum l-ar privi neîndurat ochii aceia bulbucaţi şi sticloşi, neîn-durat şi curios, ca pe-un şoarece prins sub globul apa-ratului de pompat vidul.

— Hehe! Hehe!...

Aude, chiar aude glasul. A început să audă glasuri care nu sînt!

E foarte tîrziu. Ar putea să se culce. Acum chiar umbra e ostenită şi-l lăsă... Are să se înalţe odată cu el, şi are să-l urmeze fără nici un gînd rău. Pînă mîine nu mai vrea nimic de la dînsul. E foarte tîrziu.

Uite umbra i-a făcut semn şi a pornit ca înainte.

— Ascultă! Lasă aceste şi priveşte mai bine ce încîntătoare e şoseaua, acum, înainte de asfinţitul soarelui!

Vorbind, Ion Burdea-Niculeşti pusese mîna osoasă pe genunchiul secretarului. Limuzina, cu largi geamuri de cristal, săgeta fîşîind uşor înaintea altor maşini, pe sub teii cu frunzişul străpuns de razele oblice ale apusului.

Secretarul închise servieta cu părere de rău şi încercă să descopere o desfătare în priveliştea automobilelor şi trăsurilor, gonind în două coloane, spre vila cu clopoţei de cleştar.

Dar nu găsea nici o încîntare. Oameni vînturîndu-şi timpul fără nici un scop, femei arătîndu-şi toalete în răsfăţ, copii şi cîini, vietăţi care nu ştiu pentru ce trăiesc şi nici nu sînt torturaţi de nici o întrebare; lume desşartă. Şi în ghiozdan, atîtea hîrtii aşteptau soluţii care nu îngăduiau întîrziere!

— Mă gîndesc că eşti tînăr de tot. Poate ai ceva mai bun de făcut cu timpul! La vîrsta aceasta, nu e o plăcere să ţii tovărăşie unui bătrîn posac ca mine...

Vocea lui Ion Burdea-Niculeşti era stinsă şi blîndă. Vorbind, nu privea în ochi. Poate nu vedea vertiginoasa perindare a vehiculelor. Poate zărea, aşa neclintit, ceva foarte îndepărtat acum, pierdut în începerea timpului.

Căci pe buzele uscate, flutura un surîs trist şi îmbunat, pe care nimeni nu i-l cunoscuse vreodată.

Secretarul apăsă pe genunchi geanta tixită de hîrtii. Nu înţelegea. Ridica ochii să cerceteze în privirea patro-nului, vinovat: Săvîrşise ceva rău? Nu era gata în orice clipă să execute tot ce i se cerea, înainte de a i se cere? N-o dovedise îndestul?

— Eşti tînăr şi nu înţelegi încă... Sînt ceasuri pe care nu trebuie să le pierzi. Nu se întorc!... continuă Ion Burdea-Niculeşti, uitînd ţigara stinsă între degete.

— Dar nici nu le pierd! Am ajuns să storc tot ce pot da cele şaizeci de minute ale unui ceas! rosti cu încredere secretarul, apăsînd cu podul palmei servieta, unde stătea dovada că nu risipeşte nimic din timpul atît de preţios.

— Hehe! hehe!

Ion Burdea-Niculeşti se opri, descoperind că a rîs cu glasul lui Atanasie.

Tuşi, să alunge glasul străin, şi numai după un timp, continuă:

— Nu ne înţelegem, tinere... Am pierdut de mult cuvintele pentru astfel de gînduri. Cuvintele mele sînt numai pentru noţiuni precise. Şi viaţa mai are, mai cere, altceva... Noţiunile precise şi sistemele sînt născocirea noastră. Construcţiile logice nu sînt viaţă. Viaţa e continuă, mobilă,

fluidă; nu poate fi comprimată într-un con- cept. Eroarea noastră e că o credem atît de micşo- rată, să încapă într-un sistem. Eroare ireparabilă! Cînd o descoperi, e prea tîrziu... Dumneata te afli la o vîrstă cînd pentru toate ai o teorie şi un sistem: pentru viaţă, pentru iubire, pentru prietenie... Iar cu ele îţi falsifici viaţa. Ucizi în ea tot ce e neprevăzut şi divin... Lasă ghiozdanul acesta cu hîrtii inutile şi mergi de săvîrşeşte toate prostiile adorabile ale vîrstei dumitale. După aceea, numai dacă mai ai poftă, întoarce-te! Dar cît mai tîrziu. Ai întotdeauna timp. Pentru aceasta niciodată nu e prea tîrziu...

„Vrea să mă concedieze" — gîndi secretarul, bănuind în cuvintele patronului o intenţie crudă şi ironică, neîn-duplecată. În obrazul tînăr şi în ochii osteniţi de munca nopţilor, se săpă mîhnire pentru atîta nedreptate. „Cu ce m-am făcut vinovat? Niciodată n-am greşit nimic; n-am întîrziat nimic. Totul în faptele mele e măsurat şi prevăzut. I-am fost credincios ca un cîine. Şi acum nu mai are nevoie de mine. Mă alungă. Îmi zdrobeşte cari- era tocmai cînd..."

— Hehe! Hehe!

A rîs patronul, ori altcineva în gîtlejul lui Ion Bur- dea-Niculeşti? Şi ca să nu mai audă rîsul acela, Ion Burdea-Niculeşti tace. Aşa i s-a întîmplat întotdeauna, cînd a încercat să rostească tot ce-l devora înlăuntru, în vremea din urmă. Toţi l-au privit nedumeriţi, au bănuit că-şi exercită sarcasmul pe socoteala credulităţii lor; n-au găsit altceva decît un surîs nehotărît şi silnic. Aşa cu Sache Algiu, care a început îndată să se vaiete de ficatul lui, pipăindu-şi nasul moale de cocă. Aşa cu tînărul acesta de alături, care-şi strînge cu amîndouă mîinile ghiozdanul cu terfeloage, ca pe cine ştie ce neprețuită co-moară.

Numai Tudoriţă Stîrcu, numai el poate ar înţelege şi i-ar pune mîna pe umăr, robustă, cu o îmbărbătare care-ţi comunică viaţa. Dar el e departe acum, nu mai dă nici un semn; a trîntit uşile şi a plecat — nu ad- mite! Atîta om se aflase lîngă el, într-adevăr om, în- tr-adevăr întreg, şi pe acesta l-a alungat.

Pe faţa uscată a lui Ion Burdea-Niculeşti, lumina bună de adineaori s-a stins ca din obrazul unui conva-lescent, din nou cuprins de frica boalei. Poate fiindcă soarele a coborît

mai oblic, poate fiindcă din nou şi-a amintit prezența umbrei de jos.

Cît a vorbit uitase.

Acum ochii sînt atraşi alături, unde umbra lungită peste măsură, aleargă paralel pe asfaltul şoselei, rete- zată de roți, izbită în trunchiul teilor, călcată în picioare, zdrobită de copitele cailor. Pentru această tortură acuşi are să-i plătească — cînd se vor opri, şi va începe ea să-i danseze împrejur, în cerc magic, ca să-l paralizeze şi să-şi rîdă de tot ce încearcă a săvîrşi singur, autonom, în absurda iluzie că-şi mai aparține.

A lăsat automobilul să se întoarcă fără el, numai cu secretarul şi ghiozdanul lui plin de hîrtii. El păşeşte încet, sub teii cu mirosul amețitor. În lumina becurilor, frunzele au înfățişarea artificială, sînt albastre, decupate în zinc. Pe o bancă, o pereche. Pe lîngă el a trecut alta. Nici nu l-au văzut. Erau strînşi şi se priveau în ochi cu lăcomie: dispăruse tot în jurul lor.

Un vînt cald clătina voluptos frunzele. Seara e fier-binte şi parfumată, ca o seră cu atmosfera umedă, unde se fecundează florile. Şi toți păşesc elastic în mers cu unduiri de îmbrățişare: e sigur că după ce-au trecut de el, îşi caută buzele. Poate nici nu-l observă. Cine mai ia seamă în asemenea seară, la un domn bătrîn, care-şi poartă umbra deşirată după el?

Domnul bătrîn s-a oprit. Netezeşte părul mătăsos al unui copil. Copilul surîde fricos. Se smulge şi fuge − l-a strigat cineva.

— Ți-am spus că n-ai voie să vorbeşti cu străinii! mustră un glas de contraltă, pe bancă.

— N-am vorbit, mamă! M-a oprit, nu ştiu ce vrea... Era un domn bătrîn ca bunicul, un domn bun.

Domnul bătrîn e departe. Dar nu e un domn bun.

E un domn singur şi poate fiindcă e singur, veşnic singur, iremediabil singur, e un domn duşmănos cu tot ce e în jurul lui. Un strigoi care nu şi-a trăit viața şi duşmăneşte toate viețile trăite de alții.

În palma uscată durează senzația atingerii mătăsoase şi calde, ca o dezmierdare, da! exact ca senzația de atunci, cînd mînerul umbrelei i-a transmis întîia oară căldura din mîna Marei.

Şi umbra, acum umbra, îl tîrîie după dînsa. El ştie unde-l duce. În fiecare seară, acolo... Din cînd în cînd, Ion Burdea-Niculeşti se întoarce să cerceteze dacă nu-l observă cineva. Atunci şi umbra întoarce capul şi aşteaptă: „Haide odată, e tîrziu!"

Locul e întunecos şi buruienile împrăştie o miasmă înveninată de măselariţă şi cucută răscoaptă în arşiţa de peste zi. Sînt movile de pietre; împrejurimea provizorie de sîrmă ghimpată e ruptă: gunoaiele îşi dospesc duhoarea. Fuge un cîine speriat, mîrîind cu toţi dinţii rînjiţi...

În fiecare seară se opreşte aci; dă tîrcoale, strigoi întors din lumea mormintelor, să caute urmele celor de mult înghiţiţi de morminte. Acolo erau straturile, aci poteca unde se juca întotdeauna copilul Marei. Copilul lui.

Avea ochi cu fire de aur ca ochii Marei; i-a văzut bine, de aproape, de două ori. Ochi în care rîsul se oprea brusc în mijlocul joacăi, cu tristeţea precoce a unui presentiment. Şi nici nu ştie cum se va fi numit.

O creangă se clatină. A fîlfîit cu aripi moi o pasăre de noapte. O pasăre de cobe.

Iar umbra lui s-a urcat pe bulgării de piatră şi de moloz; de-acolo, umbra îl cheamă. El a întors capul să cerceteze încă o dată, dacă nu e nimeni să-l vadă. Strada e pustie şi luminile becurilor clipesc palide. Sus, atîtea stele!... Cerul, atît de adînc şi albastru! Pasărea a fîl- fîit iar cu aripile moi. S-a întors pe aceeaşi creangă şi priveşte cu ochi fosforici. Ce dureros, ca într-o rană, îi pătrunde în piept aerul ameţitor al nopţii!... Ar pleca, ar pleca să doarmă, să uite; sertarul e plin de medica-mente care aduc somnul adînc, fără nici un vis, somn de mort.

Dar nu poate pleca.

Umbra e aici, îl aşteaptă, nu-i mai îngăduie nici o şovăială, porunceşte despotic. S-a urcat şi îl cheamă după ea, acolo sub arborele cu crengile strîmbe, de unde pa-sărea de noapte îl hipnotizează cu ochii fosforici.

În dimineaţa vînătă, casele dorm, încă, enigmatice, cu storurile trase. Nici o ţipenie. Numai vrăbiile s-au deşteptat şi se pregătesc a întîmpina soarele, ciripind cu larmă sonoră de prund aruncat pe-o placă de marmoră.

Nici o ţipenie. Chiar gardistul nu s-a trezit încă, în bucătăria casei înalte, cu grilaj verde.

Pe turla bisericii, cea dintîi rază a poleit crucea. Acuşi va incendia ferestrele şi toate se vor deschide ca la un semn; oraşul dezlegat de vraja-i cataleptică va dezlănţui tumultul lui cel de toate zilele. Acum e încă nefirească, absurdă, neliniştitoare tăcere.

Din capătul străzii, se va fi mişcat oare harnicul din proverb, care se deşteaptă mai de dimineaţă, ca să ajungă mai departe?

Nu încă.

E numai un beţiv. Acelaşi, înaintează cu paşi clăti- naţi; înconjură stîlpii de schijă, salută şi vorbeşte sin- gur. E cu mustăţile pleoştite, cu ochii aproape închişi; între degete ţine o ţigară frîntă, o scapă, o ridică şi iar înaintează împleticindu-se. A zărit o bancă. Mai mult cade, decît se aşază pe ea... Dormitează o clipă, tresare. I-a scăpat din nou ţigara. Îi face semn cu degetele. Poate aşteaptă să vină singură la el; o cheamă atît de duios!... Şi nu ridică ochii la locul viran din faţă.

Dacă i-ar ridica, o privelişte plină de spaimă i-ar risipi deodată aburii tulburi ai vinului. Acum soarele a ridi- cat geana peste casă. Şi în arborul cu crengile strîmbe atîrnă un om. Un om cu limba alungită şi neagră, strîm-bîndu-se straniu la cer.

Cu tălpile despărţite de pămînt, e despărţit, în sfîr- şit, de umbra care-i stă jos, căzută, ca o haină lepădată. Un om care a scăpat pentru totdeauna de umbra lui.

Beţivul a izbutit să-şi ridice ţigara. O răsuceşte între degete, privind-o cu dezgust. Nu se arată a trece nimeni să-i dea foc. Nici o nădejde. O aruncă. Somnoros, repetă cleios, printre sughiţuri:

— Josss guvernul!

Dar strigătul sună, în dimineaţa vînătă şi deşartă, fără convingere, ca un psalm lipsit de sens, repetat me-canic dintr-un vechi şi abolit ritual de ultimul supra-vieţuitor al unei rase dispărute.

— Josss guvernul!

Nici n-are cine-l mai răsturna. Aceasta toată lumea o ştie de cînd Ion Burdea-Niculeşti a amăgit toate aştep-tările şi a pierdut toate ocaziile.

Pe măsură ce soarele se înalță, de picioarele neclin- tite, verticale, suspendate, ale omului, umbra, ea vie încă, se apropie, pîşin, tîlhară.

Se tîrîie pe pămîntul grunzuros, se tîrîie rănindu-se în spini — dar nu-şi va mai atinge niciodată stăpînul. Şi de aceea poate, eliberat, într-o triumfală bucurie plină de spaimă, omul se strîmbă cu vînăta-i limbă la cer.

Aranca, ştima lacurilor

Tovarăşul meu de drum, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, se dovedi la început întruparea cea mai desă- vîrşită a prevederii. După cum era, fără îndoială, şi cea mai corpolentă.

Încă nu părăsisem Clujul, şi ne aflam blocaţi în ma- şină de o sută şi una de coşuri, pachete, pachețele, sticle, franzele, cornuri, flacoane, borcane şi cutii de conserve; lungi, late, dreptunghiulare, sferice, cilindrice, dodecae- drice şi încă de alte multe şi surprinzătoare forme ig-norate atît de geometria în spaţiu, cît şi de cea plană.

— S-ar spune că mergem să inaugurăm o popotă sau o expoziţie de produse alimentare! am încercat să ironi- zez această inofensivă pasiune gastronomică.

Şi-o nimerisem cu ironia, exact în clipa cînd avocatul dr. juridic Silvestru Hotăran, luîndu-şi seama că tot nu şi-a completat colecţia, atinse cu mîna grăsună umărul şoferului, să oprească la al treilea ***Magazin de coloniale şi delicatese***.

Tovarăşul mă privi pe deasupra ochelarilor înrămaţi în baga de culoarea zahărului ars, cu gravitatea ardele-nească impermeabilă glumei.

Mă privi şi mă compătimi.

Apoi, serios şi metodic, îmi explică într-un aspru rechizitoriu orînduit pe capitole, că n-am de ce rîde.

Vom rămîne cel puţin trei zile într-un ţinut cu ade- vărat pustiu, printre oameni sălbatici şi ostili. El mai urma să asigure masa magistratului, expertului, grefie-rului şi eventualilor licitatori, dacă publicaţiile de lichi-dare vor fi ademenit cumva amatorii de lucruri vechi, mobile istorice, cărţi rare, tablouri şi poate chiar vreun mizantrop îndestul de sătul de lume şi de nebun, pentru a achiziţiona castelul cu stafii.

Datoria lui era deci să apere prin toate mijloacele, interesele clienţilor care l-au onorat cu încrederea ab-solută, dîndu-i procură pe nevăzute, de la Pesta, să transforme în cecuri această moştenire neaşteptată. Iar experienţa

profesională şi umană l-a învăţat că asemenea operaţiuni se încheie mai expeditiv şi fără dificultăţi cînd toţi: magistraţi, experţi şi licitatori, se află după digestia moleşitoare a unei cine îmbelşugate, decît atunci cînd, iritaţi de gustarea frugală pe un colţ de masă şi preocu- paţi de problema dejunului de a doua zi, îşi răcoresc ner-vozitatea născocind tot soiul de şicane.

Zeflemeaua mea uşuratică îi confirma astfel, încă o dată, lipsa de grijă şi frivolitatea straniei speţe omeneşti pe care o reprezentam şi care se rezuma la vocabularul său, în epitetul incriminat de „scatiu transcarpatic".

Acestea fiind spuse, dr. Silvestru Hotăran se răsuci să mă bată pe umăr prietenos, cu o palmă lată cît o broască ţestoasă.

Îşi îmbuna într-acest chip, severitatea rechizitoriului şi îmi dovedea că personal, îmi acordă oarecare circum-stanţe atenuante, fiindcă nu eu purtam vina acestor in-firmităţi, ci răspunzător era mediul nevrednic care mi-a ucis instinctul robust de cumpăt şi de conservare.

Pe urmă, coborî descurcîndu-şi anevoie picioarele scurte şi groase, dintre cutii şi pachete.

Intră în băcănie şi nu apăru decît după un sfert de oră, urmat de un băiat cîrn şi pistruiat, în şorţ alb, cu braţele încărcate de alte coşuri, pachete, borcane şi sticle, înfăţişînd alte forme geometrice inedite, care se vede că tot îi mai lipseau pentru completarea colecţiei.

Şoferul, nerăbdător, dădu drumul motorului. Tova- răşul meu îi făcu însă semn să aştepte. Nu isprăvise.

Traversă strada, la farmacie.

Prin geamul vitrinei, îl văzui înfundîndu-şi buzunarul mantalei de praf, cu misterioase pachete ambalate în tradiţionala hîrtie subţire, pestriţă şi mătăsoasă; şnu- ruite, sigilate şi etichetate, fără de care laborios şi indis-pensabil ritual, orice gingaşă fiică a lui Esculap nu eli-berează nici o cataplasmă de bătături.

— Iată cel puţin o precauţie deplin justificată! mi-am spus singur, împins de demonul frivolităţii şi recidivînd fără nici o ruşine, după o atît de cruntă admonestare. Iată o precauţie pe care o înţeleg! După ingurgitarea atîtor copioase provizii, un medicament contra indiges- tiei e absolut indicat. Astfel, lichidarea ar ameninţa să rămînă

fără magistrat, expert şi licitatori, sucombaţi cu toţii in corpore şi în convulsiuni, după cel dintîi supraa-bundent dejun... Bine hrănitul şi mult încercatul meu tovarăş nu neglija nimic. Îl admiram!... În alte vremuri, ar fi meritat comanda supremă a aprovizionării şi echi-pării unei întregi armate. Cu el n-ar fi existat nici o neplăcută sau catastrofală surpriză. Ar fi dus-o la vic- torie sigură.

Mă pregăteam să-i exprim acest omagiu, pentru a repara impresia imprudentelor reflecţii de adineaori. Dar tovarăşul, pipăindu-şi cu deplină satisfacţie pachetul în buzunar, în timp ce-şi dădea drumul cu toate cele o sută zece kilograme ale corpolenţei sale pe perna elastică, lămuri laconic:

— Chinină.

— Chinină? am întrebat nedumerit. De ce nu atunci termometru, vată termogenă şi de ce nu o mică farmacie ambulantă?... Cum văd, mergem la capătul lumii şi nu mai e vorba de o simplă plimbare, ci de o adevărată ex-pediţie plină de riscuri... Dacă mă avertizai din vreme, doctore, ştiam cel puţin să-mi pregătesc testamentul!... Nu vreau să-mi las succesorii, legitimi şi nelegitimi, pradă procedurii şi avocaţilor, care nu sînt, după cum ştii, cu toţii expeditivi şi maniaci de corectitudine ca dumneata...

După un timp, cu perfidă intenţie de a cuceri defi- nitiv bunăvoinţa tovarăşului meu de drum şi de a face iertat tonul nepotrivit de glumă de pînă acum, am con-tinuat, ca pentru mine singur, convins că am pus degetul pe o sensibilă slăbiciune omenească:

— Parol! Mă gîndesc într-adevăr că nici unul la o mie de moştenitori, n-au norocul acestor veri şi nepoţi de a douăsprezecea spiţă, ai contelui Kemény. Judecă serios... Să le cadă o moştenire la care nu se aşteptau! Să se dezintereseze complet de ea! Să nu trimită măcar un om de încredere pentru a vedea la faţa locului despre ce e vorba!... În ultimul moment, cînd primesc avertis- mentul că succesiunea ameninţă să fie confiscată de sta- tul român, să aleagă la întîmplare, dintr-un anuar oare-care, un avocat despre care nu aveau nici o informaţie. Şi să cadă tocmai peste cel mai stăruitor, mai prob şi mai priceput, cum nu l-ar fi putut alege nici după cea mai minuţioasă anchetă cu detectiv secret; iată un noroc pe care aceşti ciudaţi

moştenitori mi se pare că nu-l meritau. Stranie moştenire, stranii moştenitori!

Tovarăşul de drum, nu lăsă să străbată pe figura iremediabil gravă, nici un semn că monologul meu i-a făcut plăcere ori nu. Îmi păru că nici n-a ascultat.

Dădusem greş.

M-am simţit deodată umilit şi ridicol, după această inconştienţă verbală prin care, în chipul cel mai vulgar, îmi arătam voioşia că pot evada din oraşul cu ziduri sure, dintr-o dimineaţă cu atît de strălucitor soare, şi certitu-dinea că la capătul drumului mă aştepta capturarea unei cărţi rare şi vechi, incunabule din ediţiile cele mai pre-ţioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget.

Biblioteca acestui magnat maghiar, latinist, erudit şi despotic, se bucura după toate spusele, de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioşi nu prea ame-ninţau să apară. Şi chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta ami-ciţie cu dr. avocat Silvestru Hotăran mă privilegia între toţi.

Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrîne de trei, de patru şi cinci veacuri; să răsfoiesc infoliile; să verific autenticitatea manuscriselor, confruntîndu-le cu diversele cataloage şi publicaţii de specialitate cu care veneam înarmat.

Mai descoperisem ceva.

Cu toată dorinţa neclintită şi lăudabilă de a apăra înverşunat interesele clienţilor, ghicisem îndată în armătura împuternicitului avocat dr. juridic Silvestru Hotă- ran, un punct vulnerabil. Mi-a părut departe de a preţui valoarea adevărată a acestor cărţi şi manuscrise. Le soco-tea un capital pierdut şi infructuos. Un capriciu ereditar şi risipelnic al defunctului conte Kemény, în a cărui fa- milie această nebunie nu fusese nici cea dintîi nici cea de pe urmă.

Expertul improvizat după decizia unui tribunal de provincie, ca şi magistratul desigur, n-aveau de unde să fie mai preveniţi. Nu era exclus să decidă vînzarea biblio-tecii cu kilogramul, într-o ignoranţă pe care imaginaţia mea o exagera cu fiecare clipă trecută; promiţîndu-mi o adevărată orgie de biblioman, asemeni visurilor de avar,

cînd descoperă prin somn hrube fără capăt, tixite cu saci de galbeni şi sipete de mărgăritare.

Iar acum, cînd eram aproape să-mi realizez neastîmpărul insomniilor, iată că-mi primejduiam singur izbînda finală, îndepărtîndu-mi protecţia atotputernicului procu-rist, cu necurmata-mi piuială de scatiu gureş şi insupor-tabil, care nu-i era nicidecum pe plac.

Doctorul Silvestru Hotăran avea toată dreptatea. Veneam dintr-o lume care-şi pierduse cu adevărat, în frivolitate, instinctul robust de cumpăt şi de conservare.

M-am hotărît să repar printr-o tăcere cît mai inson-dabilă şi cu aparenţa unei profunde meditaţii, culpabi- la-mi verbozitate, care provocase dezaprobarea tovară-şului meu de drum, din fire taciturn, grav, bănuitor — şi după cum îi aplicasem diagnoza în secreta mea apre-ciere lăuntrică — îndestul de sărac cu duhul; biet avocat de capitală provincială, abrutizat de articole de cod, juris prudenţe şi chichiţe de procedură.

Instalat, aşadar, în această ostentativă tăcere, am aprins o ţigară, două, a treia.

Fîşîitul rapid al roţilor de gumă, schimbarea succe- sivă a decorului rustic la fiecare viraj, aerul încă răcoros şi parfumat de roua fîneţelor şuvoind pe lîngă urechi, soarele triumfal al dimineţii, îmi aduceau pe buze excla-maţii de beatitudine îndată înăbuşite.

Tovarăşul meu, absent de la toate acestea, cu geanta tixită de acte pe genunchii scurţi, îşi recapitula preocupările profesionale. Căci din timp în timp, deschidea agenda scurtă şi groasă cît o cutie de chibrituri, cerceta o dată, adăuga un semn hieroglific cu creionul subţire cît un chibrit, şi părea că a uitat cu desăvîrşire prezen- ţa-mi redusă la neant prin supliciul tăcerii.

Sub înfăţişarea sumbrelor meditaţii, îmi jucau maliţios sub ţeastă, cele mai hître şi ireverenţioase gînduri.

Îmi asemuiam tovarăşul cu un Buda obez. Îmi pro-puneam să-l utilizez decisiv argument împotriva celor ce susţin după erezia lui Henry Béraud şi William John-ston, că oamenii depăşind o sută de kilograme sînt co-municativi, optimişti, fără grijă şi de o irezistibilă bo-nomie.

Pe urmă, mă întrevedeam întorcîndu-mă cu automo-bilul încărcat de infolii şi de manuscrise; poate urmat de un

camion cărînd toată biblioteca răposatului conte, întru disprețuitorul surîs superior al doctorului Silvestru Hotăran. Ah! îmi făgăduiam o diabolică revanşă. După ce-i voi escamota de sub nas volumele cele mai preți- oase, suportînd cu resignare reflecțiile împotriva vino-vatei deşertăciuni de a arunca banii în hîrtie tipărită şi fără nici o valoare; cînd totul va fi sfîrşit, îi voi şopti în ureche fabuloasele prețuri reale ale fiecărui tom:

„O Biblie în superbă legătură originală în secolul al XVI-lea: 120.000 lei! O ediție princeps din ***Discursul asupra metodei***, cu dedicația lui Descartes: 80.000 lei! Autografele lui Jean-Jacques, Voltaire, Diderot; alte zeci şi sute de mii!".

Savurînd stupefacția crescîndă de pe această figură, în sfîrşit zdruncinată din placiditatea-i scandaloasă, mă voi răsuci într-un picior cu o reverență batjocoritoare:

— Iată, onorabile doctor, ce acuitate de simț practic şi ce geniu al afacerilor, poate mocni sub aparenta fri-volitate, a noastră, a scatiilor transcarpatici!

Tovarăşul, nebănuind aceste asasine şi ingrate reflec- ții, privea acum cu o inocentă îngîndurare peste umărul şoferului, şoseaua desfăşurată rectiliniu.

Am urcat, mai apoi, dealuri în serpentină; am stră- bătut mai apoi sate secuieşti şi ungureşti, tăcute şi mo-notone cu dezolatele lor case identice; am gonit mai apoi pe valea unui rîu cu argintate lunci de plopi şi de sălcii; un defileu spintecat în munți stîncoşi, şi din nou s-a des-chis orizontul linear al şesului, cu depărtate cupole de biserici şi sate cu acoperişuri de țiglă roşie, între livezi.

Indicatorul kilometric se menținea uniform, între 100-110. Motorul pulsa regulat şi fin, ca inima meta- lică a unui ceasornic. Şoseaua ne aspira vertiginos. Am socotit că străbătusem mai bine de jumătate de cale.

Îmi comprimasem în gîtlej şi această inofensivă constatare, consecvent jurămîntului către mine însumi, cînd, neaşteptat, doctorul Silvestru Hotăran rupse el tăcerea:

— Aşadar, dragă domnule, te-a mirat că am cumpărat chinină?

Într-adevăr uitasem.

Tovarăşul meu nu-şi dezmințea reputația de fenomen. I-au trebuit trei ore de reculegere, ca să răspundă la o

întrebare, la care renunțasem după două minute. Era frate bun cu englezul flegmatic din nu ştiu ce anecdotă, cînd îşi trezeşte nevasta din somn, după miezul nopții, să-i spună cît e ora, luîndu-şi seama că-l întrebase aşa ceva, înainte de prînz, cu două zile în urmă...

— Da! M-a surprins această chinină... Am mărtu- risit cu indiferență, fiindcă acum curiozitatea era ră- cită. M-a surprins mai ales cantitatea... Mi-ai arătat un pachet respectabil, să ajungă pentru o infirmerie!

Doctorul Silvestru Hotăran îşi pipăi pachetul în buzunarul mantalei de praf şi îşi exterioriză într-un mor- măit gutural şi aprobativ, mulțumirea că-l are asupră-şi şi că e intact.

Dură tăcere. Evaluată la, zece kilometri, prin asemu- ire cu calculele astronomice care măsoară distanțele interastrale, în ani, luni, zile şi ceasuri lumină. Zece kilo- metri, adică cinci minute, după viteza înregistrată pe banda kilometrajului. Tovarăşul se decise să continuie:

— Am înțeles după mirarea dumitale, dragă domnule, că tot nu ştii lămurit unde merem...

— La castelul contelui Kemény! am răspuns în sublima-mi candoare. Castelul cu stafii...

— O! tune-le dracu de stafii, că nu de ele vorbim. Aistes basme din proşti. Află dumneata, dragă dom- nule, că merem într-un ținut blăstămat şi stricat de ape. Patru mii de jugăre de bălți, papură, heleştaie cum ziceți voi în regat, smîrcuri, nămol şi zăvoiuri inundabile. O sălbăticie de te doare inima! Un ținut care numa-n zece ani de irigație intelighentă ar fi însemnat pentru groful Kemény aur. Aur şi sănătate!... Ci fiindcă n-a fost minte, au rămas bălți. Bălți înseamnă țînțari. Țîn- țarii înseamnă friguri. Iară chinina înseamnă deocam- dată singurul medițin bun pentru frigurile de baltă, ori, cum se spune în termen savant, pentru malarie. Dreptu-i, domnule dragă?

— Drept! fui silit să recunosc implacabila logică a doctorului Silvestru Hotăran.

— Atuncia dacă dreptu-i, nu te mai mira, mă rog frumos, că am coborît la apoticar să cumpăr chinină. Ai să înghiți şi dumneata odată cu mine, în fiecare dimi-neață şi seară cîte un praf. Dăm frumos şi celorlalți oaspeți. (Nu m-am putut opri să surîd, imaginîndu-mi figurile celorlalți

oaspeți ai doctorului Silvestru Hotă- ran, tratați în loc de aperitiv şi desert, cu prafuri amare.) Dăm şi la slugi. Ai să-i vezi şi dumneata şi să te prindă durerea... Eu am fost îngrozit, dragă domnule. Încă n-au ieşit pe-ntregul din rîndul animalelor şi i-au îndobitocit mai vîrtos, frigurile şi delirium. A patra oară merg calea asta şi nu-i pot vedea în ochi. Viermi omeneşti, domnule! Moluşte, domnule!... Neam cu sîngele otrăvit din tată în fiu, de aerul rău pe care-l răsuflă şi de hematozoar. Ci cred că nici soarta familiei Kemény nu-i străină de aceste bălți, blestematele. Am să-ți spun dumitale istoria şi-ai să înțelegi sigur că am dreptate.

Astfel, tovarăşul meu de drum, cuprins de unul din acele rare accese de expansiune, prin care oamenii din fire tăcuți se eliberează de reflecțiile îndelung înăbuşite, îmi povesti amănunțit istoria şi sfîrşitul familiei Kemény.

Pe măsură ce înainta am înțeles că dă o însemnătate exagerată şi desigur, îndestul de simplistă, țînțarilor. Țîn-țarii — după el — distruseseră o familie!

— Chinina — vorbi avocatul dr. Silvestru Hotăran, bătîndu-şi pachetul, din buzunarul mantalei de praf — o cură zdravănă de chinină şi s-ar fi gătat! N-am mai umbla astăzi pe drumuri. Pe drumuri, ca să luăm parte la risipa în patru vînturi, a unei avuții agonisite în şapte veacuri. Eu, dragă domnule, ştii ce aş fi făcut?

— Nu ştiu ce-ai fi făcut! mi-am mărturisit umilit netrebnica-mi ignoranță.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran rîse foarte înveselit şi foarte satisfăcut. Îi plăcea grozav, se vede, această francheță. Nici nu se aştepta doar, să-i răspund cine ştie ce ispravă! Ştia că nu sînt capabil să scot din uşuratica-mi minte de scatiu transcarpatic, vreun gînd chibzuit şi matur.

— Eu, dragă domnule, aş fi săpat nişte irigații faine! Aş fi sleit smîrcurile şi bălțile. Aş fi secat blestemata de apă, să fac patru mii de jugăre de fînețe şi arături... Asta-i ispravă de gospodar! Dădeam valoare pămîntului. Adunam coroane bune în fiecare an şi atunce baiu, de țîn-țari şi de friguri. La minte bună, treabă bună! Aduceam frumos, sănătate şi prosperitate... Pe urmă, dragă dom-nule, cînd ai coroane bune schimbate în lei, nu-i multă bătaie de cap să

afli şi un praf de chinină pentru expro-piere. Cine vrea să trăiască nu moare!

Mi-a părut foarte rău, în sinea mea, că şi cei din urmă Kemény nu s-au dovedit vrednici de asemenea judecată înţeleaptă şi că n-au avut măcar norocul unor sfătuitori atît de energici, ca dr. avocat Silvestru Hotăran, de faţă. Îi mîna însă viaţa spre un alt destin; spre întîmplările neguroase şi romantice, pe care mi le împărtăşea, cu o oarecare uimire şi cu îndestul dispreţ compătimitor, to-varăşul meu de drum.

Această familie Kemény dura de la începuturile Un-gariei feudale.

Căpitani vestiţi prin bravură; cruciaţi pierduţi fără urmă în expediţiile pentru eliberarea Sfîntului Mormînt; sfetnici, curteni, cărturari subţiri, diplomaţi şi cardinali din viaţa acestor Kemény apar la fiecare filă din hronicul Ungariei.

Moşiile se întindeau vaste, în pustă, cît cuprind ochii. Castele cu arogante turnuri străjuiau în vreo trei do- menii de ale lor, ţărmul Dunării. Cestălalt castel, din smîrcuri, fusese numai capriciul vreunui senior de acum patru veacuri, cînd poate ţinutul nici nu fusese invadat de apă şi va fi fost salubru şi fertil.

Rămăsese pustiu, poate uitat, ca orice aşezare fără însemnătate, printre atît de falnice latifundii. Pînă acum vreo opt decenii, cînd contele Armin Kemény, văduv şi lovit de un subit dezgust pentru deşertăciunile vieţii de curte, după o viforoasă existenţă, a descins într-un asfinţit, în fruntea unui convoi de chervane.

Din aceste care cu roţi înalte de pustă şi cu coviltire de papură, oameni pletoşi au descărcat a doua zi cu răc-nete de luare-aminte, mobile grele şi uriaşe, lăzi de cărţi, panoplii de arme, armuri care-au fost întinse pe iarbă ca tot atîţia morţi dezgropaţi ai războaielor vechi, para-vane, talere de faianţă şi o mie de nimicuri care alcă- tuiesc confortul şi decorul absolut necesar al unui atît de străvechi grof. Porţile ruginite au fost desferecate cu chei mai grele decît cele de la porţile iadului. Au fost des- chise în lături ferestrele cu pervazuri putrede. Şi cînd slugile au purces să mă ture păianjenii, s-au înălţat, orbite de lumină, stoluri de lilieci care sălăşluiau din neam de neam, în ungherele grinzilor negre.

Aici s-a instalat contele Armin, într-o viață ermetică şi cîinoasă.

Explicațiile acestei hotărîri au fost în zvonurile din acea vreme, multe şi contradictorii.

Se spunea că şi-ar fi tocat cheagul averii, în desfrî- nate petreceri la Pesta. Ba, că ar fi căzut în dizgrația Curții. În sfîrşit, merse vestea că s-ar fi retras ca o vie- tate păduratică, rănită de moarte, să uite durerea unei crunte drame conjugale, pe urma căreia îşi culcase stră-puns cu spada, în duel, cel mai bun şi nedespărțit prieten, în vreme ce contesa se stingea de lingoare, într-o pri-măvară repede, undeva în Italia, nimicită de umilință şi de durere.

Adevărate ori născocite, întîmplările n-au fost cer-cetate de aproape, de nimeni. Pesta era departe. Calea lungă, peste cîmpii pustii. Oamenii munciți de alte griji.

Era în miezul anului 1848. Kossuth ridicase steagul republicii libere a Ungariei. Honvezii lui Görgey şi Hat-vany puseseră pe goană armatele imperiale şi se trezi- seră deodată în față cu un duşman nou, dîrz şi obraznic. Valahii unui oarecare practicant de avocat Avram Iancu, luptînd cu coase şi cu ciomege, fortificați în văgăunile munților şi conduşi de popi care-şi arogaseră imperti- nente titulaturi romane, de tribuni şi centurioni.

Din multe castele, stăpînii bejeniseră spre locuri mai sigure. Cînd s-au întors, Armin Kemény nu le-a călcat nimănui pragul, nici nu le-a deschis uşile. Între zidurile umede, îmbătrînea ursuz şi bărbos. Cînd apărea încruntat, cu flinta de vînătoare pe umăr şi înconjurat de haita de cîini, sau cu cizmele înalte pînă peste genunchi şi încăr- cat de complicate unelte de pescuit, toată suflarea ome-nească din cale intra în pămînt.

Căci asemenea întîlniri nu isprăveau bine. Întotdeauna descoperea o pricină de mînie, dezlănțuită în ocări răs- tite şi în lovituri repezi de harapnic.

Înduioşare şi dragoste nu arăta decît pentru cîini şi pentru cai. Iar dintre vietățile omeneşti, numai pentru singurul copil care avea să-i prelungească neamul: Andor.

Cînd îl adusese în caleaşcă de la Pesta, acest Andor număra cinci ani. Străveziu şi palid, în haina de catifea albastră cu guler de valanciență, copilul deschisese ochii înfricoşat la aceste sălbatice locuri, fiindcă întîia oară ieşea

dintre pernele moi, jilțurile cu picioarele scunde de broască, încăperile cu oglinzi cît peretele şi parcul cu arbori domesticiți, retezați, aliniați şi ajustați, ai pala- tului de la Pesta, pe țărmul Dunării, cu fața spre insula Margit.

Era fără vlagă, întîrziat în creştere, somnoros. Poate va fi fost nevoie de alt aer, aspru şi rece, din înălțimile munților, pentru a biciui sîngele şi a altoi vigoare acestui vlăstar de neam ostenit.

Părintele a crezut însă că va înlocui asemenea lipsă, crescîndu-l departe de moleşeala capitalei, îndemnîndu-l de timpuriu să capete dragoste de cîmp, de baltă, de vînat, trezindu-l odată cu zorile răcoroase, învățîndu-l să poruncească şi să se ceară ascultat.

I-a adus dascăl, un călugăr cărturar de la Roma, pen- tru învățătură elină şi latinească. Iar pentru cealaltă pregătire a vieții, un maestru de călărie şi altul de vînă-toare.

Aceştia din urmă au fost trimişi nu peste multă vre- me, îndărăt. Nu-şi găseau folosire. Copilul arăta dragoste bolnăvicioasă numai pentru carte şi pentru reverie trîn- davă; iar pentru exercițiile violente, dovedea o repulsie femeiască.

O singură aşteptare a contelui Armin nu dăduse greş. Feciorul ştia să poruncească, să bată din picior şi să se facă temut. Într-atîta doar se adunaseră toate puterile sleite ale celor douăzeci de generații, care umpluseră hro-nicul Ungariei cu isprăvile lor.

Tînărul cu fruntea bombată şi cu ochii muiereşti, se învinețea de mînie cînd găsea împotrivire; vinele scriau sfori groase în jurul tîmplelor; privirea se aprindea ful- geroasă din leneşa visare. Ultimul Kemény nu-şi dezmin- țea măcar într-aceasta sîngele focos al familiei: era ca- pricios şi despotic.

Ce-a însemnat viața celor doi singuratici în castelul cu porțile totdeauna zăvorîte, nimeni nu putea şti cu precizie. Argații erau puțini la număr. Cel mai apropiat sat, la două poşte. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran se văzuse silit să reconstituie această existență din scri-sorile de afaceri, actele, însemnările şi celelalte docu-mente din arhiva familiei, pe care le puricase cu de-amă-nuntul vreme de două luni, cînd orînduise dosarul moş-tenirii. Îşi însemnase aceste date pe cele patru fețe ale unei coale de hîrtie, care-i

stătea la îndemînă şi pe care, pentru mai multă uşurinţă a înţelegerii şi o mai repede scurtare a povestirii, mi-o va citi.

Deschise ghiozdanul burduhos de pe genunchi. Îşi vîrî înlăuntru nasul rotund încălecat de ochelarii înrămaţi în bagà de culoarea zahărului ars, şi scoase la lumină coala scrisă mărunt, în care istoricul ultimilor Kemény se afla consemnat în ordine cronologică, aşa cum era de aşteptat de la un om atît de metodic şi scrupulos ca tovarăşul meu de drum.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran îşi aburi oche-larii, îi şterse de praf cu o batistă, trecu cîrligele după ureche şi citi această:

PRESCURTARE

Despre viaţa şi actele defuncţilor Armin, Andor, Ana şi Aranca Kemény, începînd de la anul 1860 pînă la anul 1926.

Februarie 1860. Junele conte Andor împlineşte şapte-sprezece ani. Cu prilejul aniversării, discuţie violen- tă între părinte şi copil asupra carierei ce urmează să-şi aleagă tînărul conte. Contele Armin vrea pentru copil cariera armelor. Contele Andor o respinge indignat. Se declară mulţumit cu viaţa claustrată între cărţi, afir-mînd că nu doreşte nimic altceva.

Iunie 1862. Contele Andor tînjeşte de o boală nelă-murită. (Friguri! Ţînţari! — sublinie avocat dr. Silvestru Hotăran.)

Mai 1863. Contele Andor din nou arată aceleaşi simp-tome. Febră, insomnie, oroare de zgomot şi de mişcare. Un medic de la Pesta, adus şi consultat, prescrise aer liber, plimbare, vînat, canotaj, călărie... exerciţii vio-lente... Diagnoză: Criză tîrzie de pubertate. (Imbecilul, declară satisfăcut dr. Silvestru Hotăran. Imbecilul! Chi-nină trebuia să prescrie, nu exerciţii violente!)

Ianuarie 1867. Contele Armin se răneşte singur eu puşca, la vînătoare. O lună de nemişcare în pat. Contele Andor comandă trei lăzi cu cărţi, de la Pesta, Viena şi Lipsca.

Iunie 1868. Contele Armin aduce din Germania şase perechi de pui de lutră, pentru aclimatizare în bălţile domeniului. Contele Andor începe o monografie a fami-liei Kemény, cu documente din arhiva familiei şi cu date

procurate prin corespondență cu abatele Matteo Bandello, de la diferiți călugări cărturari din Roma şi Pesta, cu intrare liberă la Biblioteca Vaticanului şi alte arhive publice şi particulare.

August 1868. Contele Andor întrerupe lucrarea. Febră, insomnie etc. (Iarăşi ţînţarii! bate hîrtia cu dosul palmei, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran.)

Decembrie 1870. Contele Armin împuşcă într-o singură zi trei lupi. Contele Andor află documente încă necunoscute despre isprăvile cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény, plecat cu oastea lui Frederic Barbarossa în a treia cruciadă.

Februarie 1871. Ceartă violentă între contele Armin şi Andor. Abatele Matteo Bandello este expediat în plină noapte, pe viscol, cu sania, sub învinuirea că, împotriva tuturor avertismentelor, întreține bolnăvicioasa înclinare a tînărului conte pentru „trîndăvia cărturărească". Copilul şi părintele nu-şi vorbesc două luni. Fiecare ia masa în cameră separată. Contele Armin împuşcă doi lupi, mai multe vulpi şi născoceşte două sisteme de capcane, după modelul propriu, pentru lutrele care s-au înmulțit sim- țitor. Contele Andor a terminat ultima parte din ***Viața eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény***.

Iulie 1874. Contele Andor cade la pat. Febră, viziuni, delir. (Anofelul! dă din cap tovarăşul meu de drum.)

Octombrie 1878. Contele Armin îndiguieşte partea sudică a bălților, pentru a mări suprafața lacului numit „Lacul turcilor", în amintirea bătăliei unde au fost înecate rămăşițele unei oaste turceşti.

Contele Andor trimite pe ascuns bani abatelui Matteo Bandello să-i completeze ştirile despre a treia cruciadă, din arhiva secretă a Vaticanului.

Aprilie 1879. Contele Armin aduce canal de apă pînă în parcul castelului, pentru a comunica direct, cu barca, pînă la Lacul turcilor. (Nenorocitul! — surîde cu o mare compătimire avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Îşi aduce miasmele mai aproape de casă... Nu-i erau destul!) Contele Andor descoperă amănunte neaşteptate despre ultimii ani ai cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény, căzut în captivitatea musulmanilor.

Iunie 1880. Contele Andor cade la pat de unde nu se mai ridică pînă în septembrie. Febră, viziuni, delir. Îi apare întîia oară arătarea cavalerului Ştefan Kemény.

Ianuarie 1881. Bătrînul conte Armin se întoarce cu aprindere la plămîni de la vînătoare, zace două zile şi moare dimineaţa de Sf. Iulian. Contele Andor trimite răvaş abatelui Matteo Bandello, să sosească de urgenţă.

Martie, acelaşi an. Abatele Matteo Bandello se instalează în castel, aducînd două lăzi cu cărţi, documente transcrise etc. Contele Andor capătă toate documentele doveditoare că eroul său, cavalerul Ştefan Koloman Andrei Kemény în captivitatea lui Saladin, trece la mahomedanism, se îndrăgosteşte de nepoata sultanului, o ia în căsătorie şi devine unul din comandanţii oastei tur-ceşti care apără cetatea Zara, împotriva cruciadei a patra.

Noiembrie 1882. Contele Andor e ales membru corespondent şi membru de onoare al mai multor societăţi istorice de la Pesta, în urma primelor două volume din ***Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény***, tipărite în primăvara aceluiaşi an.

Mai 1883. Contele Andor e din nou bolnav. Febră, delir, viziuni. În fiecare noapte îi apare arătarea lui Ştefan Koloman Andrei Kemény, făcîndu-i un semn mis-terios şi dispărînd cu cîntatul cocoşilor.

Iunie, acelaşi an. Contele Andor porunceşte să se taie toţi cocoşii din cuprinsul castelului.

August, acelaşi an. Discuţie violentă între contele Andor şi abatele Matteo, care îl învinuieşte de idei eretice, predilecţie pentru un erou sperjur etc. Abatele Bandello este expediat la prima gară, în timpul nopţii.

Noiembrie 1884. În urma inundaţiilor, zăgazurile de la Lacul turcilor cedează, iar toată regiunea e acoperită de apă. Contele Andor comandă la Lipsca şi Viena, un ciclu de cărţi despre ştiinţele oculte, reîncarnare, spiri-tism, magnetism etc.

Aprilie 1885. Contele Andor cere librarilor săi de la Pesta şi Viena să-i completeze operele lui Allan Kardek, Swedenborg, Samuel Taylor Coleridge, Sfîntul Denis Areopagitul, Ruysbroeck l'Admirable.

Iunie 1887. Contele Andor se îmbolnăveşte din nou. Febră, delir, viziuni.

Iulie, acelaşi an. Contele Andor intră în comunicație directă cu spiritul cavalerului Ştefan Kemény.

Ianuarie 1889. Contele Andor aruncă în foc manuscrisul părții a treia şi ultima din ***Viața eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény***. Se decide să o refacă, după dictarea directă a spiritului, care acum îi e nedespărțit în castel.

Mai 1890. Contele Andor capătă după mai multe indicii, siguranța că este spiritul reîncarnat al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény; după cum spiritul poetului celt Allan Kardek s-a reîncarnat în Hippolyte Denisard Rivail, şeful doctrinei spiritiste.

Ianuarie 1891. Contele Andor intră în corespondență cu mai mulți pionieri ai spiritismului din Europa şi din America.

Iulie 1892. Febră, insomnie, delir.

August, acelaşi an. Contele Andor descoperă printr-o metodă ocultă care îi aparține, că rămăşițele pământeşti din oastea lui Soliman Magnificul care s-au înecat în mlaştinile din jurul castelului numite „Lacul turcilor", au fost comandate de Hussein Ibuzolair, strănepot direct al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény turcitul. Armata maghiară care i-a împins în mlaştini, înecîndu-i, luptase sub conducerea unui Kemény. Astfel căpitani din aceeaşi viță a familiei Kemény se războiseră fără să se cunoască, unul pentru apărarea creştinătății şi altul pentru steagul verde, cu semiluna mahomedană. Contele Andor cere prin corespondență, de la diferite biblioteci din Pesta şi Viena, date despre ocupația turcească în Ungaria, între anii 1520-1566.

Octombrie, acelaşi an. Informațiile obținute de la arhivele din Pesta şi Viena îl nemulțumesc. Contele Andor renunță la ele, urmînd să le completeze prin mijlocirea unui medium.

Ianuarie 1893. Contele Andor cheamă prin scrisoare, după recomandațiile baroanei Clara Peyron, cunoscută prin corespondență, celebrii medium, soții Florence şi Nicholas Blacke.

Februarie 1893. Sosirea soților Florence şi Nicholas Blake. Contele Andor semnează o scrisoare, prin care oferă

despăgubire de 20.000 coroane, soților Blacke, pentru o ședere de șase luni în castel.

August, același an. Plecarea soților Blacke. Contele Andor descoperă după o săptămînă, dispariția mai multor lucruri de valoare, între care, parte din bijuteriile fami- liei. Scrie o reclamație adresată justiției. Se răzgîndește și nu o mai trimite. Originalul petiției se află în arhiva familiei.

Aprilie 1894. Contele Andor își propune să caute un medium, printre persoanele simple și ignorante, care să nu-i înșele buna-credință. Scrie mai multe scrisori. E nemulțumit de toate răspunsurile.

Septembrie, același an. Încunoștințat de avocat că în domeniul de vînătoare al familiei, în pădurile vecine Sibiului, se află mai multe lăzi cu documente pînă atunci neglijate, contele Andor părăsește întîia dată castelul, la vîrsta de 51 ani. Rămîne două săptămîni la Racovița, lîngă Sibiu. Oferă 30.000 coroane țăranului Gheorghe Porumbacu pentru a-i încredința fiica sa Ana Gh. Porumbacu, în care a găsit toate însușirile unui medium excepțional. Gh. Porumbacu refuză.

Octombrie, același an. Prin intermediul avocatului din Sibiu, contele Andor ridică oferta la 40.000 coroane. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Ianuarie 1895. Contele Andor face din nou drumul la Sibiu și de aici la Racovița, pentru a stărui personal. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Martie, același an. Prin intermediul avocatului, con-tele Andor cere în căsătorie pe Ana Gh. Porumbacu.

Aprilie, același an. Contract de căsătorie între contele Andor Kemény, proprietar, născut la 15 februarie 1838 și Ana Gh. Porumbacu, profesie casnică, născută la 2 octombrie 1877. Contele Andor constituie dotă soției sale 200.000 coroane și o rentă viageră de 3.000 coroane anual, săteanului Gh. Porumbacu din Racovița, comitatul Sibiului.

Septembrie, același an. Contesa Ana Kemény încearcă să fugă noaptea, din castel, în înțelegere cu o servitoare care angajează căruță etc. Contele Andor surprinde ser-vitoarea, o lovește pînă la sînge. Contesa e închisă în cele două camere nord-vestice de sub turnul castelului.

Octombrie, același an. Contele Andor renunță la ședințele spritiste și magnetice. E îndrăgostit de contesă.

Noiembrie, acelaşi an. Contesa Ana Kemény încearcă să trimită o scrisoare părinților, prin altă servitoare, cerînd să o elibereze numaidecît. Contele interceptează scrisoarea. Într-un acces de violență răneşte mortal ser-vitoarea vinovată. Victima e îngropată lîngă capela cas-telului.

Decembrie, acelaşi an. Contele Andor comandă de la Pesta diferite cadouri feminine: bijuterii, haine, blănuri etc. Se informează despre posibilitatea unei călătorii în Italia, ignorînd complet în viața pe care a dus-o pînă acum, atît mijloacele de călătorie, cît şi formalitățile respective.

Martie 1896. Contele Andor şi contesa Ana Kemény plecară în călătorie în Italia.

Iunie 1896. Contele şi contesa se află în Elveția.

Septembrie 1896. Întoarcerea contelui şi contesei Kemény.

Mai 1897. Contesa Ana Kemény naşte o fetiță care e botezată Aranka Maria Ştefania.

Ianuarie 1900. Contele Andor angajează printr-un bi-rou de la Londra, o guvernantă pentru Aranka: Miss Elisabeta Landor.

August 1901. Contesa Ana se îneacă în canalul din parcul castelului. Cercetările nu pot dovedi dacă e vorba de sinucidere sau de accident. Contele Andor încearcă să se sinucidă la rîndul său. E salvat de un servitor bătrîn — actualul păzitor al castelului. Zace o lună de pneu-monie. Ridicat din pat, reia preocupările spiritiste şi magnetice.

Cheamă spiritul contesei Ana.

Mai 1902. Febră, insomnie, delir.

Iunie, acelaşi an. O pereche de servitori, angajați de curînd, cer rezilierea contractului, sub cuvînt că nu pot locui sub un acoperămînt unde se arată în fiecare noapte o vedenie albă, care cutreieră coridoarele.

Septembrie, acelaşi an. Contele Andor se închide în bibliotecă unde guvernanta îl aude vorbind singur cu spiritul contesei Ana.

Aprilie 1903. Contele Andor face comunicări intere-sante societăților spiriste, magnetice şi diferitelor pu-blicații spiritiste din Anglia, Franța, Germania şi Ame-rica, despre: fluidul magnetic, efluvii, corp astral, corpul odic, aura, materializări etc.

Iunie 1905. Contele Andor scrie unui coleg spiritist că se află în posesiunea tuturor dovezilor că defuncta contesă Ana Kemény, fostă Ana Porumbacu din Racovița, era reîncarnarea principesei Azisa, nepoata sultanului Saladin. Aceeaşi de care se îndrăgostise acum şapte sute de ani cavalerul Ştefan Koloman Andrei Kemény şi pentru care se turcise. Contele Andor, la rîndul său, fiind o altă reîncarnare terestră a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény, căsătoria sa nu fusese decît o repetare, dinainte dictată, a unui act din ciclul reîn-carnărilor pămînteşti. Copia scrisorii cu răspunsul se află în arhiva familiei.

Septembrie 1907. Contesa Aranka e internată pentru completarea studiilor într-un pension din Cambridge (Anglia).

Ianuarie 1910. Contele Andor prezidează congresul Uniunii spiritiste de la Londra, unde face senzaționale comunicări despre lanțul reîncarnărilor terestre, teleki-nezie etc.

Iunie 1911. Contesa Aranka se întoarce în vacanță din Anglia. În scrisorile adresate colegelor de şcoală se arată cu totul încîntată de sălbăticia şi atmosfera romantică a domeniului părintesc. Aici îşi poate exercita în voie pa-siunea pentru vînătoare, pescuit, canotaj etc. Se plînge că nu poate avea tovarăş la aceste expediții pe bătrînul conte pe care îl descrie ca pe un ursuz, „cu frunte exage-rată şi cu barbă idem, de gnom" şi care n-a fost niciodată să-şi vadă pînă unde i se întinde hotarul moşiei.

Iulie 1913. Contele Andor face un voiaj la Londra, chemat de mai mulți confrați întru spiritism. Se întoarce însoțit de contesa Aranka, în penultima vacanță.

Decembrie 1914. Contele Andor e chemat la Buda-pesta pentru a da relații asupra legăturilor cu diferiți savanți englezi inamici. Contesa Aranka, obligată să ră-mînă în Ungaria, refuză să-l întovărăşească în capitală. Vînează, patinează, a deschis copci în gheață pentru a pîndi lutrele aduse odinioară de bunicul Armin Kemény şi prăsite în mod alarmant.

Iunie 1915. Contesa Aranka aduce un meşter de la Pesta să repare toate bărcile rămase în părăsire de la moartea bunicului Armin. Îşi petrece toată ziua pe apă.

Ianuarie 1916. Contele Andor nu mai părăseşte biblioteca. Vorbeşte singur. Contesa Aranka îşi permite glume ireverenţioase, care produc conflict între părinte şi copilă. Contesa Aranka împuşcă două vulpi.

Iunie 1916. Contele Andor e grav bolnav. Delir, de astă dată fără febră. Un medic, chemat de la Pesta, ordonă imediata îngrijire într-un sanatoriu. Contesa Aranka îl însoţeşte în capitală, unde intră soră de cari- tate într-un spital de răniţi, pentru a nu rămîne inactivă. Apariţia sa face senzaţie în anumite cercuri înalte din Budapesta. Un pictor celebru şi nemobilizabil, cere onoarea de a-i face portretul. Contesa Aranka acceptă, dar nu-şi poate găsi astîmpăr în timpul pozei. Mărturiseşte în aceas-tă vreme pictorului, că nu poate suporta viaţa efeminizată din capitală şi abia aşteaptă să se poată întoarce la viaţa liberă şi pitorească de acasă.

Decembrie 1916. Consultul medicilor ajunge la concluzia că boala contelui Kemény e incurabilă, însă că poate dura zece, doisprezece ani. Contesa Aranka se în-toarce la castelul părintesc. Vînează trei lupi în prima săptămînă.

Martie 1917. Contesa Aranka suferă întîia oară de singurătate. Insomnie. Într-un carnet de însemnări no- tează că o dezgustă abrutizarea servitorilor bătrîni. În două nopţi consecutive i se arată vedenia albă din cori-doare, de care pînă acum şi-a rîs.

Iulie, acelaşi an. Febră, insomnie (A venit şi rîndul ei! dă din umeri domnul avocat dr. Silvestru Hotăran. Febră, adică: ţînţari! Malarie!)

Martie 1918. Soseşte în covalescenţă, după ce a fost rănit pe frontul galiţian, sublocotenentul în rezervă Tivadar Vágo, feciorul moşneagului servitor de încredere, care şi astăzi păzeşte castelul Kemény, acelaşi care a scăpat de la înec, în august 1901, pe contele Andor. Ti-vadar Vágo e democrat şi revoluţionar. Vorbeşte entu-ziasmat despre revoluţia din Rusia. De cîteva ori însoţeşte pe contesa Aranka în expediţiile cu barca în diferite lacuri ale domeniului.

Mai 1918. Tivadar Vágo este rechemat la regiment la Pesta. În tot cursul verii expediază respectuoase scri-sori din localităţile unde se afla cu regimentul. Contesa Aranka născoceşte procedee noi de pescuit.

Iunie 1918. Contesa Aranka suferă de febră, temperatură etc. Dar refuză să rămînă în casă. Pînă noaptea tîrziu, se află cu barca pe lac, vînînd sau pescuind.

Ianuarie 1919. Contesa Aranka vînează un lup şi două vulpi. Tivadar Vágo a încetat să scrie. După informa- țiile ulterioare, se află înregimentat în armata revoluțio-nară a lui Béla Kun.

14 martie 1919. Castelul Kemény e atacat de trupe neregulate revoluționare. Contesa Aranka împuşcă doi soldați pe fereastră.

15 martie 1919. Trupele neregulate se retrag pentru a face front unei armate româneşti în înaintare. Apare locotenentul de rezervă Tivadar Vágo, comandant al unei trupe roşii, sfătuind servitorii să părăsească domeniul şi în special pe contesa Aranka să se refugieze pentru a scăpa de răzbunarea soldaților împuşcați. Contesa Aranka refuză.

18 martie 1919. Contesa Aranka dispare. Ultima dată a fost văzută seara, înainte de apusul soarelui, cu barca şi cu o carabină militară.

19 martie 1919-20 decembrie 1926. Toate cercetările pentru a descoperi urma contesei Aranka nu dau nici un rezultat. Tivadar Vágo se află refugiat în Rusia, împreună cu mai mulți conducători ai revoluției ungare.

21 decembrie 1926. Contele Andor moare octogenar în sanatoriul Sf. Géllért din Budapesta, după ce timp de zece ani îşi pierduse cu desăvîrşire rațiunea şi se socotea reîncarnarea terestră a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény.

22 decembrie 1926. Deschiderea succesiunii Kemény.

*

— Aceasta e tot, dragă domnule! îşi încheie prea lunga lectură, avocat dr. Silvestru Hotăran. Aceasta e tot, şi întăreşte spusele mele. Un neam întreg scos din viață de anofel!... Toată nebunia contelui Andor; stricăciunea de nervi a fetei de țăran înălțată la rang de contesă şi ale- gînd moartea sau fuga în locul vieții din asemenea tem-niță împresurată de ape, firea şuie a contesei Aranka şi dispariția dînsei fără urme; toate dovedesc că boala s-a încuibat adînc şi că nici un altoi de sînge proaspăt n-a mai putut aduce

salvare neamului. O vreme, am socotit că a fost o fugă romantică.

— Romantică şi sentimentală? am subliniat, fiindcă şi eu preferam aceeaşi concluzie.

— Da, dragă domnule. Romantică şi sentimentală. Mă cugetam că poate contesa Aranka, ascultînd pornirile ei plebee, a fugit cu feciorul servitorilor, locotenentul revoluționar... Informațiile mele au dovedit însă că Tivadar Vágo a plecat singur în Rusia după răsturnarea lui Béla Kun şi că se află astăzi, amnistiat şi om nevoiaş, de afa-ceri, la Pesta. Contesa Aranka n-a dat semn că este în viață. Toate publicațiile legale, în termen, n-au fost de folos... Succesiunea trece asupra ramurii depărtată a fa-miliei, cu care ramul principal nu mai păstra nici o legă-tură de trei sferturi de secol... Castelul e păzit de slugile vechi, de credință. Slugi bătrîne şi cu mintea bolnavă de nălucile frigurilor. Toți jură cu mîna pe Sfînta Cruce, că încăperile castelului şi împrejurimile parcului sînt um-blate noaptea de stafia contesei Aranka. Pînă ce nu ple-case dînsa, era contesa Ana. Acum e contesa Aranka!... Vezi bine, dintr-această rătăcire a minții, dragă domnule, unde i-a adus balta şi țînțarii. Dealtminteri, dumneata cu ochii dumitale, ai să vezi şi ai să te cugeți. Pe urmă ai să-mi dai mie dreptate, cum toți mi-au dat pînă-n ceasul prezinte. Ne apropiem...

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îşi împături documentul cronologic. Îl închise în geanta doldora, verificînd minuțios toate resorturile încuietorilor. Apoi se întinse pe spate, cu un suspin de uşurare, între pernele moi ale maşinii.

Ne apropiam într-adevăr. Se simțea suflînd împotriva automobilului, vîntul jilav şi mirosul putred, de apă stă-tută.

Şoseaua rămase înaltă, ca muchia unui dig, împresu-rată de o parte şi de alta de smîrcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroşi cu scorburi imense şi cu crengi torturate, care noaptea vor fi luînd desigur înfățişări spectrale de spaimă.

Zburau păsări necunoscute, speriate din păpurişuri care-şi clătinau latele săbii vegetale.

Dar ceea ce neliniştea într-adevăr, strecurînd un sentiment insuportabil, de oroare şi de dezgust, era întinderea

aceasta de apă chiftită; abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pămîntului: amestec de fertilitate şi de putreziciune, cu flori cărnoase şi păroase ca animalele vii şi cu vietăţile oribile, care se ghiceau mişunînd în glodul gras, înnodîndu-se, tîrîndu-se, vînîndu-se; reptile şi in-secte cu o sută de picioare, moluşte moi cu hidoase con-vulsiuni, lipitori înciotate în struguri băloşi, un întreg univers vîscos şi veninos, dospind ca într-o imensă etuvă.

Din humusul negru veneau valuri de fermentare acră.

Mici insule, scoţîndu-şi cucuiele ierboase din fongositatea verzuie, păreau tot atîtea abcese intrate în putreziciune.

Departe, în zarea aburită de umezeală, sălciile moarte străjuiau domeniul acesta al iremediabilei tristeţi, cu braţe carbonizate şi ciunge, care speriau orizontul.

— Aur! mormăi avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Un drenaj sistematic, şi aur ar fi însemnat pămîntul acesta untos ca păcura...

N-am răspuns.

Ochii se chinuiau să desluşească din fuga maşinii, dacă ceea ce-mi părea uneori că mişcă mătreaţa spon-gioasă a apei era un pistil de floare monstruoasă ori nu-mai un bot de animal cuibărit în nămol.

Strigătul claxonului fu bizar şi mat. Cu toată sonori-tatea absorbită de smîrcuri. Un strigăt înăbuşit cu vată. Şi roţile călcau acum fără zgomot, pe drumul capitonat cu iarbă, tăiată din şosea pînă la porţile de fier ruginit.

Nu se mişca nimic. Totul era părăsit şi deşert, cum n-ar mai fi locuit nimeni de o sută, de sute de ani.

În poarta cu rugina asudată de umezeală, un singur semn al veacului ne reintegra în timp. Publicaţia roşie de licitaţie, lipită cu clei de făină.

— Dorm! se impacientă avocat dr. Silvestru Hotă- ran. Dorm, bestiile! Mai sună! porunci şoferului.

Abia la a treia chemare, în dosul porţii se auzi cineva mişcîndu-se, scrîşnind zăvoarele, şi grele, laturile se deschiseră izbindu-se de perete.

O jivină de om, păroasă, cu mîinile pînă la genunchi, îşi ridică pălăria verzuie cu labă de iepure la ceafă.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran vorbi mînios ceva în limba lui Petöfi, din care n-am fost vrednic să înţeleg

niciodată un singur cuvînt. Omul răspunse mergînd cu pălăria în mînă, lîngă maşină, pe drumeagul năpădit de buruieni.

De după zid apăru o monstruoasă arătare: un guşat cu traista de carne lucioasă, căscînd ochii cîrpiți, rînjind dinții galbeni într-un rîs grotesc şi strîmbîndu-se tîmp la noi. Cînd maşina fu lîngă el, dădu un răcnet şi dispăru fluturîndu-şi zdrențele.

— Poftim! vezi şi dumneata, dragă domnule, printre ce oameni sîntem condamnați să trăim cîteva zile... se tîngui avocat dr. Silvestru Hotăran, descurcîndu-şi picioarele dintre pachete şi scoborînd cu un geamăt.

M-am tras cîțiva paşi îndărăt, să cuprind în întregime cu privirea, fațada castelului cu stafii.

Răspundea exact închipuirii: cu cele două rînduri de ferestre înguste şi opace, cu turnurile laterale, cu uşile inexpugnabile de stejar ferecat în ținte, cu muşchiul ruginiu, crescut între blocurile de piatră. Era solemn, întunecat, invadat de umezeală. Fuliginos şi mut.

— Ai timp! mă strigă avocat dr. juridic Silvestru Hotăran din capul scărilor. Ai timp să-l vezi, mai tîrziu... Toată mizeria e dincolo, în cealaltă fațadă, spre parc... Acum să ne scuturăm praful, dragă domnule, să ne dezmorțim, să ne spălăm ochii şi să aflu ce surprize mi-a mai pregătit justiția. Îmi spune acest Micloş, că am primit telegrame şi acte... Mie nu-mi plac niciodată telegramele. Nu anunță decît complicațiuni neprevăzute, după cum vei fi aflat şi dumneata...

Am renunțat să văd deocamdată „mizeria" de dincolo — cum o numea avocat dr. Silvestru Hotăran, şi l-am urmat pe scările intrării.

M-am oprit orbit, să-mi deprind ochii cu întunericul şi plămînii cu mirosul înecăcios şi iute, de mucegai. M-am lovit de un om rece şi am sărit repede în lături.

Omul era numai o armură; iar alte armuri, cu coifuri pe ochi şi cu gesturi încremenite, păzeau sala de jur împrejur.

Avocat dr. Silvestru Hotăran îşi aruncă în cea mai desăvîrşită lipsă de pietate, cascheta în pumnul metalic al unui fost Kemény; pardesiul de praf, pe brațul altuia: apoi, nerăbdător, desfăcu telegramele şi adresele jus- tiției, apropiindu-se de lumina uşii.

După mormăielile guturale am înțeles că nu-i aduceau veşti pe plac.

Păşi apăsat pe lespezile de piatră, cu mîinile la spate, mototolind între degetele grase cît cinci perechi din ***würşti*** congestionați, vraful de hîrtii. Se opri în fața unei armuri cu pieptul de metal lucios. O măsură din vîrful prelung al picioarelor articulate, pînă în creştetul coifu- lui cu crucea dublă. Şi amîndoi: uriaşul înalt, dar cu mijlocul subțire în solzii lați de oțel, şi omul în contem-poran veston de stofă englezească, îmbumbat peste abdo-menul sferic, au părut un moment că se înfruntă cu un egal dispreț.

Avocat dr. Silvestru Hotăran întoarse brusc spatele omului de fier şi se însenină la figură. Îmi fu uşor să pricep că nu se încruntase nicidecum agresiv la armura inofensivă, ci numai că meditase la neprevăzute compli-cații; că găsise o dezlegare şi că luase o hotărîre.

— În definitiv, putea fi ceva şi mai rău! rosti avocat dr. Silvestru Hotăran. Imaginează-ți dragă domnule, că trebuie să amînăm cu patru zile termenul şi că trebuie să mă prezint la reşedință, chiar astăzi. (Consultă ceasul priponit cu lanț gros de aur, între nasturii vestei.) Adică să plec în cel mult o oră, dacă vreau să ajung înainte de închiderea tribunalului. Cum facem? Te-am încurcat de la treburile dumitale...

— Facem foarte simplu! am răspuns cu voioşie, ca unul care nu prea aveam cine ştie ce treburi de încurcat şi nu păstram agenda plină de misterioase hieroglife, pen-tru întrebuințarea dinainte destinată a zilelor şi a ceasu-rilor. Simplu, fiindcă rămîn aici, dacă nu încurc pe ni-meni... Dumneata te duci la reşedință. Te întorci, cînd ai terminat. Îmi laşi ceva din provizii. Slavă Domnului, este de unde! Această împrejurare îmi face chiar plă- cere. Am timp să cercetez pe îndelete biblioteca.

Nu mărturisisem adevărata pricină. Că mă ademe- neau mai ales aceste două, trei zile, fiindcă mai bine voi înțelege romanticile şi fumegoasele peripeții, atît de prozaic rezumate de avocat dr. Silvestru Hotăran, în referatul său sec ca un raport de expertiză.

Singur, eliberat de prezența preaterestrului meu to-varăş de drum, voi avea răgaz să respir această atmos- feră. Să mă înveninez de ea! — cum spunea avocat dr. juridic

Silvestru Hotăran. Şi să reconstitui acest împă- trit roman, altfel de cum îl voia interpretarea lipsită de fantezie a celui mai înverşunat şi corpolent duşman, pe care l-au avut cîndva bălţile, ţînţarii şi malaria.

Tovarăşul de drum preţui însă în felul său această promptă hotărîre. Mă găsi „băiat fain" — şi mă bătu afectuos pe umăr cu palma-i lată cît broasca ţestoasă.

— Nu crede că n-am înţeles!... Ce plăcere poate să-ţi facă trei zile de plictiseală, singur, în ticăloşia de-aici?... Adevărul este că în delicateţea dumitale, dragă domnule, nu vrei să mă incomodezi şi eşti gata să te sacrifici. Apre-ciez aceasta!... Dar fiindcă aşa ai hotărît, aşa să rămînă! Acum, hai să ne spălăm ochii şi să gustăm ceva...

L-am lăsat pe avocat dr. juridic Silvestru Hotăran în aceste dulci iluzii asupra presupusei mele delicateţe şi am mers să ne răcorim ochii.

Ştergîndu-şi mîinile cu şervetul, vrăjmaşul anofelilor observă pe sticla ferestrei un imprudent inculpat. Îşi aşează repede ochelarii pe nasul rotund, se plecă să-l studieze cu cea mai mare luare-aminte şi se ridică pufnind de satisfacţie:

— Anofel! mă asigură. Observi colea, cum ţine coada?... Ceilalţi, vulgari şi inofensivi, o poartă jos. Acesta o ţine ridicată: canalia e infectată de hematozoar. Exact ceea ce-ţi spuneam.

Am mulţumit pentru acest supliment de informaţii, care-mi rememorau îndepărtatele lecţii de igienă de pe băncile şcolii. Dar n-am arătat prea gravă alarmare. Avo-cat dr. juridic Silvestru Hotăran înţelegea însă altfel lucrurile. Se apropie în vîrful picioarelor, încruntat sub ochelarii bombaţi, cum ar fi pîndit pe la spate un teribil adversar, ridică mîna cu lentă precauţiune şi brusc, cu degetul, îl strivi într-o asasină răsucitură.

Abia mi-am stăpînit înveselirea. Îndeletnicirile prea gravului avocat dr. juridic erau îndestul de comice şi de un efect derizoriu. Ucisese unul; dar cele patru mii de jugăre de smîrcuri mai furnizau încă vreo cîteva mi-lioane de „canalii". Războiul era cu totul inegal. Inamicul se bucura de rezerve inepuizabile.

— Să nu uit cumva, să-ţi las chinina! îşi aminti avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Şi am să te rog serios, să iei

în fiecare dimineață și seară, cîte o doză. Nu vreau să te am pe suflet...

— Eh! Pentru conștiința unui avocat, o victimă mai mult ori una mai puțin...

— Iertare, dragă domnule! Conștiința mea e limpede ca acest cristal! — se apără avocatul dr. juridic, dovedin-du-se încă o dată impermeabil la frivolele glume.

Și spunînd, luă o mînă, de pe masă, un pahar de cristal, să-mi arate în zare cît de virginală își simte conștiința.

Paharul era prăfuit, cu urme opace și grase ca o placă de amprente digitale.

— Trebuia șters nițel în prealabil!... am întins batista cu nevinovăție.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran binevoi, în sfîrșit, să surîdă biruit, așezînd la loc paharul cel ce arăta mai scîrnav ca o conștiință încărcată de criminal.

— Domnule, domnule, sînteți cu toții niște... Nici nu găsesc cuvîntul... Niște... răi!

— Răi, doctore... Adevărate „canalii", ca anofelul.

— Lasă! Am să te văd eu!... mă amenință cu dege- tul gras și roșcovan, ca un veritabil francfurter cu hrean. Acum să te predau lui Micloș. Îți las cheile. Trei zile rămîi aici, singurul custode.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă predă lui Micloș care cu toată bătrînețea gîrbovindu-i spinarea, lipi călcîiele cizmelor militărește și rosti respectuos, ceva, cam așa:

— ***Egészenrendelkezéséreállok!***

— Ce spune? am întrebat.

— Ci dracu să-l ia! îmi tălmăci avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Plecăciuni de-ale lor, de-ale slugilor. Zice că-ți stă la dispoziție.

— Răspunde-i că-i mulțumesc, dar că n-am să prea am nevoie. Cum nu înțeleg nimic din limba onorabilului Micloș, nici n-am să-i pot cere nimic!...

Avocatul dr. juridic îi transmise această sinceră părere de rău, la care moșneagul îmi răspunse tot atît de respectuos și servil ceva, cam ca:

— ***Sziwesenfelajánlomönnekszolgálataimat!***

— Să-mi dea înainte de toate un foarfece! am exclamat rîzînd. Ca să pot despărți subiectele de predicat...

Tovarăşul nu aprecia însă uşurătatea generoasă cu care acceptam aceste complicaţii; după cum şi Micloş mi s-a părut crunt ofensat de veselia mea prin nimic justificată.

Nu răspundeau cu zîmbet măcar de politeţe, la aceas- tă exuberanţă mai mult sau mai puţin meridională. Amîndoi mă dezaprobau, deşi pentru motive diferite.

Dar ca să mă scutească de neînţelegerile viitoare din lipsa unui tălmaciu, avocat dr. Silvestru Hotăran porunci din vreme unde să-mi fie pregătit patul, la ce oră să se servească masa şi alte vulgare amănunte ale cotidianului.

Mi s-a părut că sluga arată un fel de teamă surprinsă şi că mă priveşte cu dezaprobare.

— Ce vrea? am întrebat.

— Prostii! rosti cu dispreţ avocat dr. Silvestru Ho-tăran. Au început iar, cu prostiile lor!... Se miră cum ai să dormi singur aici trei nopţi. Întreabă dacă nu te temi de stafii! Se pare că domniţa Aranka a început să se plimbe iar prin coridoare şi prin parc... Zice că ni- meni n-a rezistat... Acum opt ani, un locotenent român încartiruit aici a plecat după prima noapte... N-a vrut să spună de ce; dar a preferat să doarmă cu soldaţii în corturi... Iar acum trei ani, un servitor tînăr, un flăcău tocmit să taie copacii bătrîni din parc, s-a înecat după a doua noapte... Cum vezi, te las în plin mister, dragă domnule! Noroc că n-am grijă; eşti destul de civilizat ca să nu te impresioneze basmele acestor sălbatici.

— O, cît despre asta! am spus cu bărbăţie şi cu un gest larg, care desfidea toate duhurile tenebrelor.

Apoi, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran ordonă să descarce cele o sută şi una de pachete, supraveghe rîn- duiala lor la rece, îmbracă mantaua de praf de pe mîna ţeapănă a armurii transformată în cuier, se scufundă între pernele moi ale maşinii şi porni spunînd şoferului să mîne cu viteză maximă.

— Ia seama, anofelul! îmi recomandă ultima oară, agitînd mîna cu degetul ridicat într-o protectoare ame- ninţare.

— Şi stafiile! am spus, din capătul scărilor, cu un rîs stupid.

Poarta se trînti grea închizîndu-mă înlăuntrul zidurilor de piatră, înalte cît trei staturi de om.

*

„În sfîrşit, singur!" am răsuflat bucuros ca un erou de vodevil, clătinînd veriga pe care se aflau înşirate cheile uriaşe şi pornind să cutreier încăperile.

Pînze prăfuite de păianjen atîrnau în lumina uşilor, grele ca draperiile. Cu repulsie, trebuia să le sfîşii, ca să trec dincolo.

O vietate cenuşie — şoarec sau altceva? — se mistui sperios, dintr-un ungher în alt ungher. Umbra rece şi umedă coclise luciul metalelor. Praful se aşternuse pre-tutindeni verzui.

Am încercat să deschid o fereastră — atît de înecăcios şi mucegăit era aerul! Dar fereastra înaltă, prinsă în zăvoare îngroşate de rugină, se împotrivi, sîngerîndu-mi degetele.

Lumina filtra vînătă, bolnavă şi tristă.

Şi tăcerea fu, într-adevăr, intolerabilă.

Îndată toată voioşia-mi pieri.

Din jilţurile seculare exala miros de mort. Tablourile pereţilor priveau cu o fixitate inumană. Perdelele se clătinau la trecere; încuietorile scrîşneau strident; o uşă de dulap se deschise singură şi atît de brusc cînd am ajuns în faţă, încît am tresărit.

Cu luare-aminte încordată, ţineam socoteală de fie- care coridor, ca şi cum s-ar fi putut să mă rătăcesc în cine ştie ce vast labirint. Şi m-am surprins trăgînd cu ochiul îndărăt, ca şi cum s-ar fi putut să-mi păşească pe urme cine ştie ce duşman perfid.

Umezeala de hrubă, desigur, şi nimic altceva mi-a strecurat de-a lungul spinării un fior.

Dar în clipa aceea m-am dispreţuit.

Ca să mă birui, am păşit îndată mai apăsat, fluierînd cu o falsă nepăsare, cum fac toţi fricoşii, şi aplecîndu-mă cu o silită atenţie, să cercetez de aproape ornamentele sculptate ale sipetelor şi scrinelor, vasele fine de faianţă, panopliile de vînătoare, stofele vechi.

Nici o culoare vie. Totul, opac şi mat.

Totul atît de străvechi şi de minat de jilăveală, încît s-ar fi spus că un singur pumn izbit într-o masă, ar preface-o într-o movilă de fărîmituri roşcate, cum se macină inima putredă a butucilor mucezi în pădure.

Dar mai ales mirosul acesta, care sufocă, şi tăcerea aceasta intolerabilă.

Abia în biblioteca dreptunghiulară, între zidurile răf-tuite de cărți, m-am simțit într-un adăpost prietenos. Nu m-am temut de prezența duhului nevăzut: bătrînul ma- niac care zăvora uşa să vorbească în inofensiva lui ne-bunie cu spiritul contesei Ana şi să îmbrace costumul reincarnatului cavaler Ştefan Koloman Andrei Kemény. Aici îmi era pasiunea mai tare! Lacom am deschis dulapurile m-am cățărat pe scaune să citesc titlurile cu aurul verde, am răscolit rafturile. Mă aşteptă dintru-ntîi o dezamăgire. Nu se afla ce căutasem. Cărți indice şi cărți oculte. Reincarnații, revelații, magie, magnetism: William Crookes, Leon Denis, Maxwel, Rousel Wallace.

Numai în fundul rafturilor, şi numai după ce-am dat la o parte evangheliile spiritiste, am descoperit, înăbuşite de această invazie mai recentă, tomurile vechi care făcuseră faima odinioară a bibliotecii Kemény. Infoliile bătrîne de două şi trei şi patru veacuri: edițiile după care alergi o viață de om. Mi se curmă respirația de emoție, ca vînă-torului care-a descoperit, unicul în lume, magica floare de feregă.

Înfrigurat, coboram cu un vraf în brațe, şi fără să-mi mai scutur colbul înecăcios de pe haine, deşertam cărțile pe masa imensă din mijlocul sălii, răsfoiam filele, căutam gravurile despre care se ştiuse pînă acum că există într-un singur exemplar şi cărora le găseam perechea încă necunoscută. Ce lăcomie de avar! Încă şi încă... Un ***Plutarh*** din 1509 cu semnătura lui Rabelais. ***Introducere în viața smerită*** cu o scrisoare autografă şi ignorată, a Sfîntului Francisc din Sales. Cărți cu armele principilor Ungariei. ***Principele*** lui Machiavel, cu adnotații de mîna autorului. O comoară prețuind tot atît, măcar cît întreg acest castel cu cele patru mii de jugăre de bălți, smîrcuri şi țînțari.

Mă bucuram că în nevinovata sa ignoranță, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran va trăda fără voie interesele clienților, risipindu-le pe un preț de nimic. Îmi pregăteam figura nepăsătoare cu care să cîntăresc fiecare tom, pre-făcîndu-mă că îl voi cumpăra în silă. Şi cu aceste gînduri

infame, întorceam cu pioasă luare-aminte foile late ale unei ***Biblii*** din veacul al şaptesprezecelea în legătura lui Nicolas Eve şi cu gravurile fin tăiate de un maestru ne-cunoscut, cînd paşi m-au făcut să ridic ochii cu o tresă-rire, încît îmi lunecă tomul greu din mîini.

— Stupid! m-am mustrat singur, înciudat pe această tresărire de spaimă. Cine altcineva ar fi putut să fie?

Căci nu era decît Micloş, moşneagul, şi o băbuşcă tot atît de gîrbovă şi scundă ca el.

Înaintaseră amîndoi, şi se opriseră ca două mizerabile cioturi omeneşti, supraviețuind din alt veac, ca tot ce ne înconjura aici, în hainele lor largi, uzate şi fără culoare; cu brațele lor lungi, spînzurînd pînă aproape de duşume- le; cu obrazurile lor zbîrcite, uscate şi pergamentate care semănau leit, cum sfîrşesc prin a se asemăna între dînşii toți bătrînii după ce-au trăit o jumătate de veac împreună.

Înaintaseră şi se ploconeau. Întrebau ceva şi n-am înțeles.

Moşneagul rosti o duzină de cuvinte, din care n-am prins decît un lanț de sunete enigmatice, cam ca acestea:

— ***Ouszolgákböröndjeiketlefogjákrakniklserjeelazura-tist?***

Femeia îl întrerupse, ca să spună cu glasul ei fonf, ceva care s-ar apropia de:

— ***Podgyászukrolgondoskodnifolok!***

— Ce dracu vreți, stimabililor, de la mine? am întrebat cu aerul cel mai amabil din lume.

— ***Kérem!*** rostiră amîndoi într-un glas.

— ***Kérem*** — ***nekérem***, sînteți tîmpiți de nu mă lăsați în pace? Nu vedeți că nu înțeleg nimic?

Moşneagul se ploconi cu foarte mare bunăvoință, începînd iarăşi, cu ***gakboroc*** şi ***krakuik*** şi ***zolgoborok***.

Baba nu se lăsa mai prejos şi fonfăi repede, un fel de:

— ***Mivelszolgálhatokönnek?***

— Sînteți nebuni! am strigat, scos din sărite. Duceți-vă dracului!

— ***Orömest!*** îmi părură că au căzut amîndoi de acord.

Dar nu se mişcă nici unul.

Dimpotrivă. Începură să discute ceva foarte aprins între dînşii, vîrîndu-şi degetele prelungi în ochi, privind din cînd în cînd la mine ca la un obiect neînsuflețit, încrucindu-şi

palmele pe piept, cu ochii ridicați în plafon, cum s-ar descărca de orice răspundere şi din nou întă-rîtîndu-se în controversa fără sfîrşit.

Era, se vede, la mijloc, ceva foarte grav, dar care mă lăsa cu desăvîrşire indiferent, de vreme ce nu înțelegeam despre ce e vorba. Nu-mi puteam desprinde ochii în schimb de la figurile lor în care orice umanitate era uscată. Fără buze, cu pielea vînătă cenuşie, cu gingiile

violete, dezgustătoare, boțiți de atîtea crețuri cîte n-aş fi crezut vreodată că pot să încapă pe-o atît de redusă suprafață de piele, cu ochi sticloşi de huhurez şi cu tot scheletul împuținat, păreau doi vrăjitori din cei care fierb băuturi blestemate din labe de mort, piele de broască şi inimă de motan negru, dezbrăcîndu-se la piele în miezul nopții, ca să joace dansurile lor deşănțate, atunci cînd lumina cretoasă a lunii face cîinii să urle de groază.

Femeia îşi trăgea din cînd în cînd tulpanul negru pe ochii uzați; bărbatul îşi scărmăna favoriții alb-gălbui, aşa cum se văd pe portretele cunoscute ale lui Frantz Josef. De lămurit era, că împotriva înfățişării lor de prepuşi vrăjitori, nu-mi purtau nici un gînd duşmănos; ci veniseră numai pentru a mă convinge să fac ori să nu fac un lucru care le sta pe inimă. Ce? Numai Dumnezeu îi putea înțelege.

În mijlocul unei fraze am auzit un ***„nem”*** — şi mi-am adus aminte că e singurul cuvînt din graiul lui Petöfi, al cărui înțeles îl cunoşteam cu precizie.

— ***Nem!*** Nu! ***Nem!*** am strigat energic, foarte satis-făcut că-mi pot afirma o voință pe înțelesul lor.

Amîndoi tăcură brusc şi întinseră brațele în lături. Semn că întrucît îi priveşte, şi-au făcut datoria şi că de acum, totul rămîne în voia mea şi pe răspunderea mea.

Micloş îmi făcu semn să-i urmez.

Am trecut dintr-o sală în alta, pînă într-o încăpere luminoasă şi tinerească, adevărată oază neaşteptată şi surîzătoare, în acest sumbru castel. Totul, fu deodată viu, colorat şi fragil.

Nedefinit, în orînduiala lucrurilor, sau mai degrabă în încîntătoarea neorînduială, se desprindea nu ştiu ce capricioasă mînă şi ce vivace prezență, străină cu totul de

muceda atmosferă a celorlalte odăi, vaste cît catedra-lele şi întunecoase ca temnițele.

Pereții erau spoiți alb; albă blana de urs de sub pi-cioare; albe perdelele; totul alb şi printr-un miracol, nemucegăit, necoclit, neînverzit de invazia umezelii.

Moşneagul strîmb, cu picioarele scurte şi arcuite, călcă respectuos în vîrful cizmelor. Îmi arătă un pat alb — pat de pension — şi cu semne de mut, întrebă dacă acolo într-adevăr doream să-mi facă aşternutul, cum de-sigur poruncise avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Am dat din cap afirmativ. Conversația noastră, după neizbu-titele tentative, se afla astfel redusă la pantomimă.

Am dat din cap, şi Micloş mă privi cu dezaprobare. Îşi mormăi nemulțumirea şi, luînd o plapomă şi o pernă imaginară, se îndreptă cu acest bagaj invizibil spre uşă, vrînd să-mi arate prin aceste semne că-mi poate găsi aiurea un culcuş măcar tot atît de mulțumitor.

— ***Nem!*** am poruncit energic, arătînd patul. ***Nem!***

Aici vrut dormit eu! am strigat cu acea inevitabilă imbecilitate a omului care se crede mai uşor înțeles de un străin, dacă răcneşte din răsputeri cuvintele ca pentru surzi şi dacă-şi scîlciază graiul matern. ***Nem!*** Aici vreau dormit!

Moşneagul înclină supus fruntea pleaşă.

Vorbisem cu fața întoarsă spre cele două ferestre, fiindcă patul cu pricina îşi avea căpătîiul chiar între perdele.

Şi m-am întors brusc, simțindu-mă privit de la spate, cum în cea mai compactă şi lărmuitoare mulțime, ştii deodată că te-a fixat insistent o privire. Am ridicat capul.

Dintr-un portret alb, mă priveau doi ochi verzi. Iar în aceeaşi clipă cînd îi văzusem verzi, mi-am şi spus că nu sînt într-adevăr verzi, ci aurii şi negri şi viorii în acelaşi timp, schimbători, profunzi, şi hipnotici cum sînt ochii de leopard.

Portretul era recent după factură şi după puritatea culorii; veşmîntul alb era al surorilor de caritate. Am înțeles îndată.

— Aranka? am întrebat.

— Aranka! vorbi încet femeia bătrînă.

Şi cu mîna uscată la gura ei de vrăjitoare, îşi clătină capul, cu sughiț de tînguire puerilă.

M-am uitat surprins la obrazul tăbăcit de mumie, la ochii uzați, atît de uzați încît de mult îşi vor fi secă- tuit izvorul uşurător al plînsului; bieți ochi decolorați şi înfundați în văgăunele orbitelor, ca drojdia palidă de lumină pe fundul sleit de fîntîni.

Era atîta jale concentrată şi neputincioasă, atîta ado-rație înduioşătoare în această gîrbovă şi dezgustătoare făptură, din care crezusem orice simțire omenească us-cată, încît odată cu mila, mi s-a strecurat şi o mare mustrare pentru nevrednica-mi nesimțire cu care mai înainte mă răstisem şi le batjocorisem statornica lor fi-delitate de slugi. Baba nu-şi desprindea ochii de la por-tretul din perete, clătinînd capul ca o grosolană păpuşă deşurubată din jocul vasilachilor şi îşi ridică poalele şor-țului negru spre colțul pleoapelor crețe de gutapercă: gest femeiesc de plîns, rămas din vremea cînd va fi avut încă lacrimi.

Moşneagul căută în altă parte.

Spuse ceva în limba lor necunoscută. Vorbiră ceva, în limba lor necunoscută.

Nu-i mai găseam odioşi şi dezgustători. Nu mai aflam nimic în ei, din brutele atît de sumar şi aspru judecate, de avocat dr. juridic Silvestru Hotăran.

Erau nişte slugi bătrîne şi credincioase, peste care trecuseră toate întîmplările şi care mîine vor fi alungate de stăpînii cei noi. Ei numai ştiau, ei numai simțiseră şi trăiseră viața ciudată a solemnilor seniori de aici, cu toate nebuniile şi inexplicabilele lor capricii.

Eu eram un simplu intrus. Un cumpărător. Un com-plice al devastării.

Eram duşmanul.

M-am apropiat de o fereastră, ca să nu le înfrunt pri-virea. Fereastra răspundea în cealaltă fațadă, spre parcul inundat de ape. Încă nu-l văzusem. Era doar prelungirea smîrcurilor nemărginite pe unde-am venit, cu aceleaşi ochiuri de apă stătută, cu acelaşi humus negru şi ve- ninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de cîteva ori seculari înălțau cioturi scrofuloase, brațe ciunge, crăci aşchiate. Iar cei căzuți de-a curmezişul po-tecilor năvălite de apă, arcuind punți scorburoase şi di-forme, măreau dezordinea şi desăvîrşita paragină. Unii erau surpați numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbu-şire de crengile

celorlalți. Era în plin august şi aproape toți nu mai purtau frunze: negri şi morți, devastau pei-sajul.

Soarele, oblic în asfințit, turna găleți de sînge purulent peste bălțile ruginite. Un stol de corbi descinse în roată de funingine, cum îi ştiam năpustindu-se pe cîmpurile de cadavre.

Irezistibil, chemarea smîrcurilor înmiasmate mă îndeamnă să cobor.

Slugile dispăruseră din încăpere, fără să-i aud plecînd. Portretul mă fixa cu ochii impasibili: verzi şi negri şi viorii. Pe buze, pictorul izbutise fericit să surprindă un început de zîmbet care încă nu se hotărîse să fie zîmbet, şi lucea făgăduindu-se numai în adîncul privirii. În orice caz, un mare maestru, un subtil şi mare maestru! — îmi spuneam, coborînd scările sonore şi late, din sala cu armuri. Am trîntit uşa grea, am înconjurat zidul din față, pe patul moale de muşchi şi de ierburi tîrîtoare.

Guşatul în zdrențe cafenii, răsări de după o scorbură, rîse tîmp, gîlgîindu-şi traista lucioasă de la gît, fugi după alt copac. De acolo, se ivi să vadă încotro apuc. Am vrut să-l chem, biruindu-mi scîrbă. I-am întins palma, cum încerci să îmblînzeşti un cîine... Guşatul prinse curaj, părăsi ascunzătoarea, se apropie ocolit cu rîsul oribil care-i dezvelea dinții galbeni şi tociți, cu pieptul dezgolit care-i arăta smocurile de păr, roşcate şi grețoase. Venea şi se hlizea fricos, trăgînd din cînd în cînd cu coada ochilor îndărăt.

Apoi, deodată, fără motiv, din cine ştie ce năzărire, începu să se vaiete cu un fel de schelălăială animalică şi o rupse la fugă printre tufişuri.

L-am lăsat ascuns, pîndindu-mă.

Păşind din piatră în piatră, pe potecile dospite de apă, am fost de la început izbit în față, de duhoarea germinațiilor, ca de-un răsuflet înveninat.

Glodul cleios fermenta cu bulbuci. Am trecut pe pun-țile putrede de trunchiuri răsturnate, am sărit peste gro- pile pline pînă la gură, speriind broscoi rîioşi care zvîc-neau neaşteptat ca pietroaie aruncate de o mînă nevăzută, am păşit peste scînduri muiate de umezeală, care se sfărî-mau sub greutate, fără nici un sunet.

Nu aveam ce vedea mai departe: aceeaşi apă băloasă, aceleaşi plante grase şi apoase, aceleaşi liane fleşcăite de putrezeală, aceeaşi hidoasă palpitaţie de animale moi, de păianjeni fugind spasmodic pe luciul imobil, de rîme, de viermi, de larve, aceleaşi ciuperci obscene care se sfă-rîmau fragile la cea mai mică atingere, aceleaşi movile de ţărînă neagră, ieşite din mătreaţa buboasă ca abcesele şi în care piciorul înşelat, nu găsea rezistenţă şi se scu-funda pînă la glezne, lăsîndu-te să simţi sub talpă zvîr-colirea scîrboasă a unei vietăţi pe care ai strivit-o şi se smulge; toate le-am cunoscut îndată şi totuşi ceva mai puternic mă atrăgea mai departe, să văd, încă. Încă, ce?

Am ocolit un bazin negru şi neclintit, din care se prelungea canalul cu apă tot atît de mocnită şi neagră pe sub o boltă a împrejmuirii, pînă în miezul lacurilor adînci, de departe.

O barcă îşi scufundase botul surpat, pe jumătate. Stîlpi de fier, cu verigi ruginite şi noduri de funie pu- tredă, arătau că aici se aflase popasul bărcilor, de unde mai demult contele Armin, mai încoace Aranka, porneau spre iazurile fără capăt.

Acum nu mai rămăseseră decît scînduri curbe, îngro-pate în nămol. Şi lopeţile frînte.

Am pus mîna pe-o asemenea vîslă. Lemnul muced se îndoi moale ca aluatul. Iar în palmă, fugiră gîngănii roşcate şi negre, cu o sută de deşănţate picioare. Le-am scuturat, cutremurat de scîrbă.

Pe muchia canalului, cu pietrele parapetelor prăbu- şite, am trecut pe sub bolta împrejmuirii, afară, de unde se desfăcea nemărginirea smîrcurilor.

În asfinţitul deodată stins, nesfîrşitul movilelor spon-gioase, brăzdate de canaluri stătute şi presărate cu ochiu-rile păcurii, mă împresură într-o vastitate sinistră. Cît cuprindeau ochii, aceeaşi chifteală de apă, aceleaşi ier- buri încîlcite, aceeaşi răsuflare pestilenţială. Zburau flu-turi grei cu aripile de vată neagră, cu trupurile groase cît omizile. Şi bîzîiau mărunt ţînţarii — „anofelii avo-catului dr. Silvestru Hotăran!" — am gîndit, vrînd să-mi aduc o înveselire care nu veni.

Pe luciul de smoală al petelor de apă mai adînci, nuferi albi şi galbeni pluteau pe micile lor bărci ovale de

frunze; dar nu aveau nimic din gingaşa candoare cîn-tată în stihuri.

Cărnoşi şi putrezi; păreau tot atîtea răni ulcerate.

Am să înnoptez aici! — m-a cuprins deodată îngrijorarea şi m-am întors să privesc îndărăt. Zidul împrejmuirii rămăsese departe de tot: vîrful întunecat al castelului, în negura bruscă a înnoptării, îmi păru că se cufundă în mlaştini, inaccesibil, la capătul lumii.

Şi am văzut că nu eram singur. Cineva mă urmărise tăcut şi gesticula acum, nătîng, de cealaltă parte a şan- ţului cu apă, hohotind cu rîsul lui de nebun.

M-am răstit la el.

Guşatul gîrîi din cimpoiul lucios de carne. Se strîmbă bezmetic, rîzîndu-şi de neputinţa mea. M-am plecat, prefăcîndu-mă că ridic o piatră de jos, cum sperii cîinii cînd n-ai altă apărare.

Guşatul chelălăi:

— Uuuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Chelălăi, fugi mai departe, bălăngănindu-şi braţele lungi de gorilă cu care s-ar fi spus că se ajuta la mers: pe urmă se opri şi mă aşteptă rînjind.

Hidoasa făptură mărea sinistrul acestui crepuscul li- vid care se întindea repede, ca o altfel de zi, murdară şi veştedă, peste smîrcurile pustii. Ceaţa creştea groasă ca vata din ape. M-am trezit deodată mergînd repede, încă mai repede, fugind. Strîngîndu-mi haina la piept şi fu-gind, cu un singur gînd înfipt în creier: numai să nu mă apuce noaptea aici!

Călcam peste bălţi, îmi smulgeam piciorul scufundat în nămolul vîscos, mă împiedicam în cioatele putrede, în movilele moi care mă sugeau, mă împleticeam o clipă cu un început de deznădejde şi iar porneam. De cealaltă parte a şanţului cu apa de smoală, guşatul fugea şi el, întovărăşindu-mă cu chelălăiala animalică:

— Uuuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Eram scîrbit de mine însumi că fug, şi fugeam. Într-o dedublare ciudată, mă vedeam gonind, măsurăm ridicolul, îmi dădeam socoteală cu ce hohot ar asista cunoscuţii care mă ştiau plimbîndu-mă întotdeauna paşnic şi corect pe trotuarele oraşului, şi mă bucuram că nu se poate afla aici nici un martor să povestească vreodată.

Guşatul mă însoţea, ajutîndu-se la fugă cu braţele lungi de paing.

— Uuuu-uu! Ululului! Uuu-Ululu!

Gîfîind, am urcat treptele. Am trîntit uşa grea care detună toate încăperile, cu un ecou de catastrofă. Am tras zăvorul după mine, în sala cu cele douăsprezece ar-muri ale celor doisprezece Kemény, solemni, tăcuţi şi ameninţători în întuneric.

Am aprins un chibrit, altul, altele, pînă ce am ajuns din încăpere în încăpere, bîjbîind şi rătăcindu-mă de-a lungul coridoarelor nesfîrşite, în odaia albă.

— De mi-ar fi pus o lampă ori o lumînare! — gîn- deam şi nu îndrăzneam să-mi închipui ce s-ar întîmpla, dacă slugile ar fi uitat să-mi lase o lampă ori o lumînare.

Lumînarea era înfiptă într-un sfeşnic coclit, ca o gheară de pasăre. Am aprins-o arzîndu-mi degetele, stri-cînd alte chibrituri şi abia nimerind fitilul neînceput, care refuza flacăra.

Cînd lumina fu în sfîrşit caldă, prietenoasă şi sigură, mi-am dat drumul pe marginea patului, privindu-mi cu dezgust de mine însumi hainele mînjite de glod şi în-călţămintele grele de pămînt gras şi vîscos. Mi-am şters fruntea brobonită de sudoare, cu palma murdară. Bravo! Admirabil debut! — mă felicitam singur, scîrbit de laşi-tatea pe care mi-o ignorasem pînă acum.

De sus, portretul mă privea curios în lumina jucăuşă a flăcării, cu ochii negri şi verzi şi viorii, în începutul de surîs care nu se hotărîse încă să fie surîs.

Valiza de drum se afla aşezată la îndemînă, pe braţele unui jilţ. Prezenţa aceasta familiară, îmi ajută să mă regăsesc întru totul.

Am deschis încuietorile şi am răscolit cu adevărată voluptate, nimicurile care mă reintegrau în viaţa veacului meu de confort şi de pacte de neagresiune. Eram din nou contemporanul lui Ford, al radiofoniei şi al Ligii Naţiuni-lor. Cu delicată luare-aminte de îndrăgostit, mînuiam dosul de fildeş al periilor, flacoanele de cristal, pilele de unghii, oglinda ovală în care m-am văzut zburlit şi glodos, cu dîrele degetelor murdare pe obraz, cu şuviţele asudate de păr, încolăcite viermi pe fruntea brobonită. Tot aşa, convalescenţii, după ce au scăpat dintr-o criză de moarte, se

bucură copilăreşte, de tot ce înainte le păruse neînsem-nat şi banal, ca să devină deodată nepreţuit ca însăşi viaţa.

Mă întorceam de departe, cu înfăţişarea sălbatică şi cutremurată încă, aşa cum arăta oglinda, revenit din hrubele altor vîrste ale umanităţii: omul lacustru înfricoşat de superstiţii şi de vedeniile smîrcurilor înmiasmate.

— Ha-ha! — am rîs tare, iar rîsul răsună bizar, în tăcerea care ţiuia în urechi.

De afară, de sub fereastră, ca un prompt ecou, răspunse gîrîitul nevolnic al guşatului:

— Uuu! Ululu! Uuu-Ulululu!...

Dar nu-mi mai răscolea nici o nelinişte. Un biet idiot, fără nici o mijire de conştiinţă — şi alt nimic!

Pe urmă, am căutat să-mi pregătesc noaptea, cu toate tabieturile unui călător deprins să-şi organizeze singur confortul în adăposturi de întîmplare, la orice hotel ***Terminus*** de lîngă gară. Mi-am înşirat prosoapele pe spătarul jilţului, pijamaua, plasa de păr, săpunul, apa de dinţi. Mi-am spălat obrazul de stigmatele umilitoare ale înfri-coşării, care mă gonise de-a curmezişul mlaştinilor.

Mă supravegheam în toate aceste îndeletniciri minuţioase, de maniac, cu o vanitoasă mulţumire de sine, fiindcă atît de repede ştiusem să-mi regăsesc calmul.

Instalat la biroul mic, de trandafir — desigur biroul domniţei Aranka — cu picioarele răşchirate şi cu ceafa sprijinită în rezemătoarea scaunului de piele, îmi surî-deam cu dispreţ şi compătimire, recapitulînd ruşinoasa cursă de viteză şi de obstacole, din norocire, rămasă fără spectatori.

Nu cunoscusem pînă acum frica. Şi toată întîmplarea făcuse irupţie neaşteptat, răscolind nevrednice slăbiciuni ignorate în cel mai întunecat adînc al fiinţei mele, aşa cum cutremurele din fundul oceanului azvîrl la supra- faţă peşti necunoscuţi şi monstruoşi, orbiţi de lumină şi îndată plesnind cu burta în sus, cînd nu-i mai comprimă apăsarea abisurilor de apă.

„Dar acum nu mai merge!" — am vorbit tare, iar în aceeaşi clipă, mi-am spus că vorbesc tare numai ca să-mi dau curaj.

Nemulţumit de această descoperire, am mutat lumîna-rea cu flacăra jucăuşă, dintr-o parte a biroului, în cealaltă.

Cum de nu observasem? Brav servitor bătrîn, dresat să prevină toate poftele stăpînilor, chiar cînd sînt numai trecători de-o zi! Micloş pregătise din bunul lui gînd, fără nici o poruncă, o sticlă de vin cu paharul alături. Şi am înţeles îndată, după nisipul nescuturat şi după pă-ienjeniş, că nu era o butelie din cele cărate de avocat dr. Silvestru Hotăran, marfă de rînd şi de prăvălie, ci o bău-tură străveche, din hrubele subpămîntene ale castelului. Minunată tovarăşă de singurătate şi încă mai minunat elixir pentru curajele şovăielnice!

Abia acum m-am simţit destul de viteaz într-adevăr, să înfrunt noaptea.

Am desfundat sticla cu băgare de seamă, ca să nu turbur licoarea de chihlimbar. Cînd am turnat în pahar, încăperea s-a parfumat cu aroma frunzei de nuc. Tokay! Frate mai mare şi încă de o străveche noblețe al Cotnaru-lui nostru de pe Dealul lui Vodă, Dealul Cătălinului şi Paraclis...

Prinzînd piciorul înalt şi subțire al cupei, am ridicat să închin pentru gazda primitoare şi absentă, cu fața în-toarsă spre portretul domniței Aranka. Cerîndu-i fireşte, iertare, pentru plebeele mele apucături.

Portretul îmi răspunse, viu, cu începutul îngăduitor de surîs care nu se hotărîse încă să fie surîs.

Am spus: ***viu!*** Era într-adevăr viu.

Pictorul care concentrase tot fluidul vieții în ochii verzi şi negri şi aurii şi viorii, ca ochii schimbători de leopard, dezlegase toate dificultățile modelului plin de neastîmpăr, aruncînd o plasă transparentă, abia văzută de umbra verde-albăstrie, deasupra obrazului şi veşmîn-tului alb. Ghiceai că lumina a fost căutată înadins, să cadă prin desenul unui vitraliu ori să se răsfrîngă din frunzele late şi lucioase ale unei exotice plante de seră. Iar vicleşugul acesta de neîntrecut meşter, dădea o halu-cinantă viață imaginii de pe pînză. S-ar fi spus că dacă din cadră chipul s-ar mişca, vor începe îndată să joace toate umbrele străvezii, ca pe-o făptură care se mişcă aievea.

Numai ochii mă urmăreau neclintiți, cu luare-aminte ironică şi cu începutul acela de surîs, mai neliniştitor şi viu, ca un surîs deplin.

Am deşertat a doua cupă, a treia... Sorbind pe înde- lete aroma, filtrată de cine ştie cîte decenii. Şi la fiecare pocal,

am închinat cu domnița Aranka. Apropiindu-mă chiar şi ridicîndu-i paharul sub nări, cu o cutezanță de care nu era străină licoarea celebrelor podgorii de Tokay.

Surîsul indecis, îmi părea provocator ca o ofensă. Vulgar, în închinările cu glas tare, am somat-o să-mi destăinuie secretul plecării fără întoarcere şi al stafiei, în care numai proştii mai pot crede.

Ochii mă țînteau enigmatici, reci şi disprețuitori. Cu o răceală arzătoare, cum sînt acele picături de lichide ghețoase care topesc placa de plumb mai lată ca latul de palmă.

Ca să-mi desprind privirea, i-am întors spatele şi m-am aşezat din nou, la biroul de trandafir, strămutîn- du-mi sticla golită pe jumătate, mai aproape.

Am împins mapa de marochin, cu aurite inscripții englezeşti — desigur mapa domniței Aranka, adusă prin-tre nimicurile ei de pension. Degetele au jucat între fi- lele poroase de sugativă... O scrisoare! O scrisoare ne-isprăvită, numai cîteva rînduri întrerupte. Şi încă o scri-soare românească! La flacăra tremurătoare a lumînării, am citit:

Dragă Mioara,

„Îți scriu prin ordonanță. Peste cinci zile regimentul pleacă spre Budapesta, cu toată divizia. Fii fără grijă. Sînt sănătos, voios şi mă pregătesc mai mult pentru o plimbare plăcută decît pentru război. Acum mă aflu în-cartiruit cu batalionul, într-un castel faimos de grof. Un castel cu stafii. Cînd mi-a spus ieri tălmaciul această po-veste, am rîs şi am strîns din umeri. Dar astă-noapte, în camera de unde-ți scriu, o întîmplare ciudată m-a silit să rîd mai puțin. Imaginează-ți...”

Scrisoarea se întrerupea aici. Desigur era epistola ofițerului care după prima noapte a renunțat să mai doarmă în castel şi s-a dus să se culce cu soldații în cort.

Turnînd alt pahar, mă întrebam ce întîmplare ciudată l-a silit să-şi curme rîsul, pe acest brav necunoscut care se pregătea atît de voios pentru război, ca pentru o plim-bare plăcută? Ce l-a înfricoşat să fugă din această încă-pere alături cu soldații de rînd? Şi ce l-a întrerupt din scris?

Cu ultimul pahar plin, m-am ridicat clătinîndu-mă, să închin încă o dată pentru stăpîna acestor locuri şi să-i

izbucnesc impertinent în nas, asigurînd-o că pe mine nu mă mai puteau atinge aceste înfricoşări copilăreşti.

I-am hohotit, şi am ridicat cupa într-un lung monolog.

Cuprins de subit patriotism, am gratulat-o, că atît de simplu şi fără prejudecăţi, şi-a ascultat glasul sîngelui — ea, nepoata ţăranului Gheorghe Porumbacu şi fiica Anei Porumbacu, din Racoviţa, de lîngă Sibiu. Complice, m-am bucurat că împotriva blazonului şi împotriva aristocraticelor mofturi, de la pensionul din Cambridge, n-a rămas odrasla degenerată a unui maniac cu statură de pitic şi frunte exagerată de gnom, ci a ştiut să fie numai nepoata şi strănepoata unui neam, simplu şi brav, de ţărani. De la dînşii moştenise dragostea de hoinăreală, în vînturi aspre şi încropeala arşiţei. Pentru dînşii răs-punsese la nebiruita chemare a apelor... Ea singură, cu de la sine îndemn, înţelese că tot ce-o înconjura şi toate strictele orînduieli la care o constrîngeau tradiţia acestui solemn şi funerar castel, fuseseră deşarte minciuni.

Era predestinată să fie copilă a munţilor în satul ei lîngă Sibiu; devenise copilă a apelor; atît şi nimic mai mult!

Ce bine îi presimţeam romanul ei; cum participam la toate peripeţiile, lămurite deodată din uscatele date de dosar, ale avocatului dr. Silvestru Hotăran! O sufocase mocnita viaţă, lîngă moşneagul stăpînit de sminteala re-încorporărilor. O dezgustase viaţa sclivisită şi muieratică a capitalei binecuvîntate de crucea Sfîntului Gellert! Ea, care nu-şi trăia viaţa adevărată, decît atunci cînd pescuia şi vîna haiduceşte, ca o autentică şi rustică fiică a na-turii!...

Şi iarăşi, o înţelegeam prea bine, dezrădăcinată şi născută dintr-un amestec de sînge încă nereconciliat, că ostenită de acest strîmt şi monoton decor, evadase din existenţa încarcerată aici, să plece oriunde în lume, unde soarele e mai luminos şi văzduhul mai puţin înmiasmat...

N-aveam de ce mă teme. Ce rău mi-ar putea dori, mie, care o presimt abia acum, aşa cum nimeni n-a pri-ceput-o desigur vreodată, şi pentru care atît de senin, închin?

Clătinîndu-mă, cu mîna rezemată de spătarul scaunu-lui, am gîlgîit paharul peste cap. Amintindu-mi tradiţia magnaţilor la asemenea toasturi, am aruncat viteaz cupa deşertată, să se sfarme în ţăndări. La izbucnirea cristalu- lui

spart în sute de aşchii, mi s-a părut că privirea dom-niței Ankara tresare ofensată şi că se încruntă.

Ceea ce îndată m-a indignat.

Cu o mobilitate, de la care nici de astă dată nu era străină butelia de Tokay, am trecut brusc, de la înduio-şarea şi admirația de adineaori, la cel mai amar rînjet.

— Vă dezgustă purtările mele plebee, nobilă domni- ță? — am întrebat cu obrăznicie. S-a deşteptat în vinele voastre corcite sîngele grofilor cruciați? Surîdeți, cu scîrbă şi cu milă?... Haha! Poate credeți că vinul numai a vorbit şi vorbeşte?... Cum vă înşelați, prea nobilă con-tesă, de pînză şi de vopsea. Sînt lucid!... Nu mă impre-sionează nici castelul acesta populat cu armuri ruginite şi cu stafii! Nici surîsul vostru, care vrea să fie enig- matic şi de care nu-mi pasă! Şi ca să dovedesc că nu-mi pasă, uite, voi alege o carte din biblioteca maniacului vostru părinte şi voi citi calm, pînă la adormire, ca în orice hotel banal, de oriunde!... Surîzi?... Poți surîde cît vrei, cromolitografie care vei fi vîndută mîine la dara-bană...

Acestea spunînd, gesticulam cu ochii împăienjeniți de aburii vinului, în fața portretului alb şi neclintit. Pri-virea domniței Aranka, răspunse nepăsătoare, cu sclipirea ghețos-arzătoare a ochilor verzi şi negri şi aurii şi viorii — şi cu acelaşi început de surîs care tot nu se hotărîse, încă, să fie surîs deplin.

Am luat sfeşnicul şi silindu-mă să-mi păstrez verticala, am păşit din încăpere în încăpere, pînă în bibliotecă, să-mi țin cuvîntul. Am ales o carte, două, trei... Tăce- rea neagră şi mucedă din cavoul acesta al cărților unde-şi slujea liturghiile ocultiste groful cuprins de sminteală, mă lăsa indiferent cu desăvîrşire, acum. Ca să-mi pro- bez mai vîrtos sîngele rece, am început să fluier cu o voluptate rea şi sacrilejă, un refren de cabaret.

Cu teancul subsuoară m-am întors, izbindu-mă în uşori şi împiedicîndu-mă în praguri. Uaha! Să poftească toate stafiile din lume, să horească în jurul meu cel mai dezmățat al lor sabat şi să le rîd în nas la toate; da, la toate...

Am aruncat hainele răvăşite pe spătarul scaunelor şi pe covoare: am aşezat lumînarea la căpătîi şi cele trei cărți cu scoarțele tari. În urechi îmi hăuia tăcerea, tîm-plele îmi erau încinse de fierbințeală. Am deschis fereas-tra să dau drumul

răcorii nocturne şi numai după aceea, tacticos, m-am vîrît în aşternut. Cu o fluturare de degete, ironică şi arogantă, mi-am luat noapte bună de la por- tretul domniței Aranka.

Ochii m-au privit cu mila lor rece şi disprețuitoare.

Şi de la primele file, am vrut să mă ştiu prins numai de carte, în lumea ei veche de veacuri şi veacuri, căci cartea era al treilea tom, din spovedaniile Sfîntului Au-gustin: ***„Je tombai donc, chez des hommes orgueilleuse-ment délirants, et charnels excessivement et grands par-leurs, dans la bouche de qui étaient les lacs du diable et une glu composée d'un mélange des sillabes de ton nom et du Seigneur Jésus-Crist et du Paraclet notre conso-lateur l'Espirit saint. Ces mots ne quittaient pas leur bouche, mais seulement le son et le bruit de la langue: et d'ailleurs un coeur vide du vrai. Et ils disaient: Vé-rite, et Vérite!"...***

Întorcînd foaia, fără voie ridicam ochii la ochii dom-niței Aranka, fiindcă îi simțeam urmărindu-mă neclintit.

Rîndurile jucau, deşirîndu-se şi împletindu-se; înțelesul cuvintelor se risipea, lunecîndu-mi din minte. Stăruitoarea prezență îmi atrăgea ochii hipnotic.

Iar începutul acela de surîs, se lămurea din ce în ce mai usturător; demonică provocare.

— Ce vrei? m-am răstit, întorcîndu-mă într-un cot, să nu-i mai văd fața şi ochii, plecat numai pe foile cărții. Nu sînt nici Tivadar Vágo, ofițerul dezertor şi revolu-ționar, nici locotenentul român, laş, care a fugit ca să nu te înfrunte, nici rîndaşul imbecil, care s-a înecat. Nu mă tem de stafii, cum nu mă ademeneşte surîsul acesta infam, de fecioară bezmetică...

Spuneam — dar nu-mi ridicam ochii, s-o văd dacă a tresărit sub insultă.

I-am ridicat mai tîrziu, cînd o ceață s-a pus între privire şi carte. Toată încăperea era năvălită de negură.

Miasma lăptoasă a mlaştinilor, intrată pe nesimțite prin fereastra deschisă. Flacăra lumînării se împuținase abu-rită. Lucrurile se estompau vag, îndepărtate, imaterial — numai ochii portretului scînteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinelor, în tufişuri, noaptea.

— Aşadar, toată miza în scenă! am hotărît tare, toate vicleşugurile unui film misterios! Ce proşti ai putut amăgi pînă acum, ca să crezi că tot aşa...?...

Ochii luceau fosforic, sfredelind ceaţa opacă, batjocoritori şi nepămînteni.

— Ce vrei? am repetat nestăpînindu-mă, ridicat în capul oaselor şi ridicînd cartea cu scoarţele tari.

Am ridicat-o şi am lovit, aruncînd-o din toate puterile.

Flacăra luminării sfîrîi şi se stinse.

Întunericul mă înghiţi; un întuneric murdar şi lăptos, aderent, de ceaţă. Dar lovisem bine; ochii fosforici nu mai sclipeau sus, erau acum la înălţimea, mea, aprin-zîndu-se şi stingîndu-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte.

Era la înălţimea mea: portretul, aşadar, căzuse.

Calmat, am pipăit cutia de chibrituri, la căpătîi, lîngă sfeşnic, unde o ştiam aşezată. Am frecat un chibrit, mai multe. Hîrtia umedă şi vîrful umed al chibriturilor nu dădeau nici o scînteie. Le-am tras pînă la cel din urmă, şi am zvîrlit cutia deşartă, blestemînd.

Cînd am ridicat privirea, ochii fosforici nu mai erau acolo; scînteiau lîngă uşă.

M-am repezit în întunericul vînăt să pipăi tabloul pe care îl ştiam căzut: rama era intactă şi neclintită în perete, dar mîna n-a dat peste pînză — înlăuntrul ramei a pipăit numai peretele gol şi aspru.

— Ce înseamnă nebuniile acestea? am răcnit, întorcîndu-mă.

Fosforicele pupile, verzui şi aurii, clipeau acum în altă parte; în faţa ferestrei cu lumina lăptoasă. Am sărit să prind drăceştile lumini, şi luminile au săltat alături. Ochii, deprinşi acum cu întunericul, desluşeau şi-un veşmînt alb, lipindu-se de zid, făcîndu-mi faţă. Încă o dată m-am repezit, şi încă o dată mi-a scăpat.

— Cu mine nu merg nebuniile acestea! am gîfîit cu încăpăţînare, izbindu-mă prin întuneric de scaune şi de alte mobile, împiedicîndu-mă în haine şi întinzînd braţele, ca într-un joc de-a baba-oarba, să încleşt arătarea jucăuşă.

Şi cea mai nebunească goană începu.

Ochii scînteiau pretutindeni, iar mîinile întinse nu-i puteau captura nicăieri.

Lîngă uşă, de cealaltă parte a biroului, între pat şi mine, aproape de tot şi scăpîndu-mi, cînd strîngeam braţele să cuprind fantasma albă şi nu încleştam decît vidul.

Gîfîiam în întuneric, mă opream să calculez o săritură; fantasma cu ochi de fosfor se oprea şi ea cu lucirile neclintite, şi cînd mă aruncam, îmi zdreleam degetele în zid, palmele în colţuri de fier, tîmplele în uşori.

O dată am prins mîna şi mîna s-a topit în strînsoare, fără nici o smuncitură, ca ochii să-mi rîdă în faţă, cu arzătoarea lor lumină, rece şi nepămînteană.

Poate a durat numai cinci minute, bezmeticul joc; poate un ceas.

Toată îndărătnicia îmi era să dovedesc — să dovedesc cui? — că n-am nici o frică şi că nu voi conteni, pînă ce nu voi avea aici, în mîini capturată, dezlegarea absurdei arătări.

M-am oprit să-mi şterg cu dosul palmei, fruntea udă şi înfierbîntată; ochii cu recea dogoare s-au oprit şi ei, în dreptul uşii. M-am aruncat, zvîcnind cu mîinile de taur orbit de năvala sîngelui în creier; arătarea albă s-a strecurat în coridor, deşirîndu-se, şi oprindu-se să mă aştepte la capătul cel mai întunecos. Am căzut, m-am ridicat, am înaintat bîjbîind în umbra de beznă, condus numai de scînteierea ochilor.

Pe urmă, în altă încăpere şi în alta şi încă în alta, jos pe scări, în sala cu armuri.

Se oprea, cînd întîrziam. O rupea înainte, cînd eram aproape.

Tălpile goale se contractau pe lespezile reci ca gheaţa: o clipă am avut nălucirea deşănţatei mele înfăţişări, dezbrăcat, cutreierînd coridoarele negre, după o arătare, după stafia de care-mi rîdeam cu atîta siguranţă, ieri, şi aseară, şi adineaori şi care acum îşi rîdea dînsa de mine... Dar nimic pe lume nu m-ar fi oprit. Voiam să văd, să ştiu cum are să sfîrşească, să-mi dovedesc... Să-mi dovedesc, ce?

S-a rezemat de-o armură. M-am aruncat să o cuprind în braţe, la un loc cu armura. Omul de fier s-a prăbuşit pe lespezi, cu o detunare care a răscolit ecoul în toate sălile castelului pustiu şi sonor; dar arătarea, neatinsă, mă aştepta în uşă. Încă o dată m-am năpustit, după ea.

Ce lună putredă, între nori bolnavi şi ce lumină lăptoasă!

Dintr-o singură aruncare a ochilor am întrevăzut-o, sus pe cer, şi îndată, privirea a coborît să regăsească fan-tasma cu ochi de fosfor, ca să nu-mi scape cumva. Mă aştepta la colțul zidului; a ocolit spre cealaltă față, în parcul cu mlaştini.

Luna îşi trase un nor vînăt peste față; întunericul de sus, fu deodată dens şi opac.

Dar numai întunericul de sus. Căci jos, toată întin- derea parcului, cu scheletele strîmbe şi prăbuşite ale copa-cilor, era luminată straniu de mucedă irizație a miasmelor.

O pîclă verzuie, în care dănțuiau sîmburi de flăcări, înfăşurate în vată.

Numai o clipă am avut răgaz să mă opresc, vrăjit de fantastica iluminație. Fiindcă îndată, arătarea mi-a jucat în față, aproape de tot, ca şi cum ar fi vrut să mă cheme la

la hotărîrea mea şi să mă sustragă de la vreo şovăială. Nu mă aflam doar aici, ca să admir un spectacol! Aveam altă datorie... Şi am alergat după sprintena arătare, albă şi jucăuşă, printre luminițele care se aprindeau şi se stingeau suflate de vînt, alergau alături de noi, ne în-treceau şi-şi transmiteau lumina de la una la alta, o mie de mii de candele gălbui, albastre, verzi şi roşii şi de toate culorile curcubeului.

Fantasma poposea, se răsucea să mă aştepte. Atunci, cele două lumini fosforice şi neclintite, păreau luceferii suverani ai constelațiilor dănțuitoare de jos.

Numai ochii aceştia rămîneau reci, în neclintire; iar toată puzderia luminilor nestatornice din smîrcuri aler- gau din flacără în flacără să se apropie şi să-i facă un covor de licurici împrejur.

Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chif- tit şi mă repezeam. Arătarea se deşira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărăşită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi.

Am ajuns la zid; înainte de a trece dincolo, am privit o dată îndărăt.

Toate luminile din urmă erau stinse.

Numai castelul Kemény, în întunericul aspru ca un postav, se vedea îmbăiat într-o lucire gălbuie şi sulfu-roasă; lumina care nu venea de nicăieri şi s-ar fi spus că e o

sudoare satanică a zidurilor dospite de umezeală şi de mucegai.

Umbra albă îmi juca înainte, ochii cu arzătoarea răceală, mă îndemnau impacient:

— „Haide! Ce aştepți? Unde te uiți?”... Iar şerpuit, se strecură dincolo de zid, unde nemărginirea smîrcu- rilor se întinse iluminată de zvîrcolirea clipirilor gazoase.

Sub tălpi, în golul dezgustător, simțeam vietățile băloase încovrigîndu-se în jurul degetelor, îmi scuturam scîrbit piciorul din fugă şi goneam încă, încă, sărind peste ochiuri păcurii de apă, călcînd în flăcări care se stingeau brusc, împletîcindu-mă în rădăcini înnodate, care mă atrăgeau îndărăt.

Şi deodată, răsuflarea mi s-a gîtuit de spaimă.

În urmă, mai alerga cineva.

— Uuuu! Ululu! Uuuu! Ululu!

Guşatul, cu mîinile lungi, cu paşi răşchirați, venea şuierîndu-şi răsuflarea din cimpoiul de carne, urlînd...

— Uuu! Ululu! Uuuu-Ululu!

Cu toate puterile adunate, am început să gonesc mai deznădăjduit; înainte, fugărind arătarea albă, în urmă, fugărit de jivina omenească, pe care nu o ştiam ce vrea şi de ce aleargă.

— Uuu! Ululu! Uuuu-Ululu!

Este contagioasă sălbăticirea? Ceva din strămoşii lacustri s-a deşteptat în mine? Nu ştiu; dar m-am trezit în goana nebunească, urlînd şi eu pe întrecutele, cu gu-şatul tîmp şi nevolnic.

— Uuu! Ululu! Uuuu-Ululu!

Ne îngînam şi ne întreceam: din fugă întorceam capul pe jumătate fiindcă îi simțeam răsuflarea gîfîită în spate: zvîcneam mai încordat şi urlam mai bestial:

— Uuuuu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Nici un obstacol nu mă oprea. Nici un dezgust. Une- ori piciorul intra pînă la gleznă, stropi de abces mă împroşcau în obraz şi în ochi, simțeam în gură gustul leşiatic şi spurcat al putreziciunilor fermentate, pielea mă ustura de tăieturile săbiilor de papură şi poate de muşcăturile animalelor băloase; dar nimic nu mă oprea, ca o fiară slobozită din mijeala veacurilor. Eram doi care goneam

după arătarea lacurilor, şi dintre amîndoi, nu guşatul era cel mai aproape de animalitate.

— Uuu! Ulu-lu! urlă, la spate, rotind labele uriaşe de gorilă.

— Uuuuu! Ululu! Uuuu-Ululu-urlu! răspundeam mai îndîrjit, cu glas pe care nu mi-l cunoşteam şi tot nu mi se părea destul de fioros.

Cînd deodată alba fantomă s-a oprit. A fost atît de neaşteptat, încît nu mi-am putut curma goana şi am trecut prin imaterialul veşmînt.

Am vrut să mă întorc, să văd unde s-a topit, s-o caut îndărăt jucînd în altă parte, chemîndu-mă, cum fă-cuse pînă atunci. Ceva s-a prăbuşit în creştet, trosnin- du-mi țeasta; toate luminile dănțuind pe lacuri s-au stins brusc şi am căzut cu fața în glodul vîscos.

Într-atît mi-am adunat ultimele puteri: să-mi întorc obrazul, nările şi gura din mîlul acru şi dospit, ca să-mi feresc răsuflarea liberă. Şi să văd, păşind peste mine şi fugind mai departe, cu mîinile vînturate roată, guşatul, cu răcnetul lui triumfal şi acum rămas singur, stăpîn:

— Uuuu! Ululu! Uuuu-Ululu-uuu!

Fundul oceanului era abia luminat de un crepuscul livid. Madrepori, cu brațe de sfeşnic înflorite întindeau o feerică pădure în adîncul înăbuşitor al apelor. Săge- tau peşti lungi ca sulițele, se opreau peşti lați cît tăvile cu ochii bulbucați şi ficşi. Stelele mării, gigante, îşi ro- teau cele cinci brațe ca roza vînturilor. Vietăți străvezii coborau încet, balansînd clopotele fără de sunet. Şi raci uriaşi şi mustăcioşi, necunoscute animale de toate culo-rile, peşti torpilă descărcînd baterii care cutremurau apa, caracatițe cu brațe înnodîndu-se dezgustător, înaintînd zvîcnind din pomparea cu bulbuci a lichidului, viermi, crabi, moluşte şi toate jivinele monstruoase şi fantastice ale profunzimilor; unele mai divine ca păsările şi flo- rile paradisului, altele mai scîrboase şi hîde ca arătările de vis rău, treceau în nesfîrşită procesiune pe dinaintea ochilor, vînîndu-se, ascunzîndu-se, gonindu-se şi îmbrăți-şîndu-se în oribile spasmuri.

Aerul țevii din îmbrăcămintea de scafandru se împuțina înăbuşindu-mi răsuflarea.

Numai aceasta m-a făcut să clatin semnalul care avea să mă tragă în sus, despărțindu-mă cu părere de rău de magica lume a adîncurilor. Reflectorul puternic al lămpii electrice tăia brazde luminoase scormonind un-ghere de stînci, unde se ascundeau sub alge alte vietăți necunoscute — îmi făgăduiam mîine să mă întorc, odih-nit, pentru altă explorare.

Acum funia mă ridica legănat, cu greutățile de plumb atîrnate de picioare, lăsînd dedesubt mişuneala multi-coloră din pădurea vrăjită de madrepori.

Apa era mai subțire şi mai luminoasă.

Sprinten jucau numai suveicile peştilor.

Mai repede!

Am scuturat semnalul de sonerie, să mă smucească mai repede, fiindcă îmi vîjîiau tîmplele şi în îmbrăcă-mintea de oțel deschideam gura sufocat, ca puii de şoarec sub clopotul aparatelor de făcut vidul în laborator.

Ce-a fost aceasta?

Ascensiunea s-a oprit. Toată lumina s-a înceţoşat aco-perită de o caracatiță enormă, care-şi întinde multiplele brațe cu ventuze în capăt, să mă cuprindă; mă strînge încolăcit de-mi trosneşte îmbrăcămintea articulată de metal; mă priveşte cu ochii holbați din capul fără frunte şi cu o smucitură mi-a smuls țeava, prin care aerul a fugit, lăsînd să gîlgîie apa ucigaşă: Uuuu-Ululu, Uuuu-Ululu!

Mă zvîrcolesc fără putere, cu vinele plesnind şi cu răsuflarea retezată; ochii imenşi şi neclintiți, aproape de tot deasupra ochilor mei, mă privesc atent, cu o crudă şi satisfăcută curiozitate — şi caracatița rîde, rîde cu glas omenesc.

Cu o ultimă deznădejde încerc să resping vîscoasa îmbrățişare. Tentaculele se desprind; au rămas numai ochii plecați pe fruntea mea, bulbucați şi sticloşi. Le im-plor îndurare. N-am venit cu nici un gînd rău. Nu voi mai tulbura niciodată împărăția apelor. O nevinovată şi omenească curiozitate... Dar niciodată nu mai revin; jur!

Ochii se îmbunează aplecați cu aceeaşi atenție să-mi sondeze privirea, de astă dată fără cruda răutate. Tot mai aproape, mai atent şi mai îndelung, pînă ce se pre- fac în ochii gălbui, de după ochelarii cu lentilă bombată şi cu

ramă de bagà, ai avocat-doctorului juridic Silvestru Hotăran.

— Uff! Bine că dădu Sfîntul şi te-am văzut întors la viață! suspină uşurat avocat dr. juridic Silvestru Ho-tăran, îndreptîndu-se greoi de şale şi strîngîndu-mi mîna întinsă neînsufleţit pe cearceaful alb.

Încerc să surîd încă nedumerit unde mă aflu.

Rotesc ochii: pereți albi ripolinați, fereastră înaltă fără perdele, patul de fier, şi peste cap, la căpătîi, foaia de observație.

Aşadar, o cameră de sanatoriu!

Ce blîndă şi bună e lumina caldă, năvălind val, prin fereastra deschisă! Şi garoafele de pe măsuța de metal, cu miros dumnezeiesc!

Vreau să mă mişc între pernele mari. Nici brațele, nici trupul nu se supun.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă contemplă cu o maternă încîntare, frecîndu-şi mîinile bunduce şi păroase.

— O! Bată-te că mi-ai şi făcut o istorie, cum ai rămas singur! mă mustră cu bunătate, clătinînd a amenințare inofensivă, arătătorul scurt şi gros, ca un franc-furter.

— Cine şi-ar fi imaginat?... Prostii... Nici eu nu ştiu!... am îngăimat, dezvinovățindu-mă şi încă o dată, încercînd să mă întorc pe o coastă.

— Acum stai liniştit! îmi porunceşte, aşezîndu-se alături, pe marginea patului. Totul e bine dacă sfîrşeşte cu bine... Şi totul s-a sfîrşit mai bine decît îmi închipuiam. Singurul necaz, l-ai tras dumneata... Dar acum, că te văd trecut de criză, pot spune că mi-ai fost un noroc. L-ai plătit scump, erai să-l plăteşti cu viața; dar, dragă domnule, ai dezlegat o taină... Ai limpezit o con-troversă juridică, de la care puteam să mai aştept încurcături...

— Nu înțeleg! am spus.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îmi puse pe umăr palma lată ca o broască țestoasă, în chip de prietenească solicitudine:

— Ai să mai ai răbdare şi am să-ți povestesc. Acum nu trebuie să te osteneşti... Medicul ți-a recomandat linişte...

— Şi dumneata crezi că o să am linişte dacă nu-mi spui acum?... Tot timpul am să mă gîndesc... Am să fac tot soiul de supoziții! m-am îndărătnicit, abia întors la viață şi din

nou stăpînit de demonul curiozității. În loc să dorm sau să nu cuget la nimic, am să-mi frămînt mintea să aflu... Dumneata numeşti aceasta linişte? am stăruit, înțelegînd că fermitatea doctorului juridic Sil-vestru Hotăran începe să se clatine.

Se ridică în picioare, măsurînd cu paşi apăsați de cîteva ori camera în lung şi în lat, cu mîinile la spate; privi pe fereastră, se întoarse.

— Dealtfel, poate e mai bine! spuse, oprindu-se şi trăgîndu-şi un scaun în fața mea. Toată istoria e scurtă... Acum două săptămîni cînd te-am găsit...

— Acum două săptămîni?... am întrebat, şi îndată am căutat cu ochii la calendarul din perete.

Într-adevăr: 29 august... Sînt două săptămîni de cînd zac fără cunoştință...

— Acum două săptămîni, reluă avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, cînd te-am găsit căzut în mlaştina aia ticăloasă, după ce te-am adus aci, la Cluj, să te predau în seama medicilor, ne-am întors să procedăm la o an-chetă mai amănunțită... Cu autoritățile, bineînțeles. Şi n-am greşit. Am descoperit la cîțiva paşi de unde căzu-seşi, în nămol îngropat şi în descompunere, trupul con-tesei Aranka Kemény... Ne-a fost uşor să stabilim iden-titatea... După inelul din deget, după carabina de alături, după ce s-a mai putut cunoaşte din îmbrăcămintea pu-tredă... Mai greu este de stabilit cum de a ajuns acolo. Părerea judelui e că s-a înecat şi că trupul s-a scufun- dat singur cu timpul, în mlaştină. S-a înecat din acci- dent, sinucidere, asasinat?... Aceasta, dragă domnule, n-are s-o ştie niciodată, nimeni. Ca măsură de precauție a fost arestat Gyula guşatul... Dar e nevolnic; nu-i poți scoate un cuvînt, e mai dobitoc decît dobitoacele din curte... L-am arestat, fiindcă e frate cu fostul locote- nent Tivadar Vágo şi fiindcă după spusele slugilor, îşi adora cu simțirea lui de guşat stăpîna... Mi-am spus că, poate gelos de cele cîteva plimbări nevinovate ale con-tesei Aranka în tovărăşia lui Tivadar Vágo, în cugetul lui de nerod şi de nebun va fi mijit ideea crimei... Dar acestea sînt numai presupuneri. Fapt este că descoperi- rea a înlăturat cea din urmă complicație. Înțeleg bine, că în materie de succesiune, data morții e de cea mai mare însemnătate. Dacă se dovedea că Aranka a murit după

contele Andor, atunci asupra averii puteau să ridice pretenţii succesorii ei ascendenţi, adică neamurile Anei Porumbacu, Gheorghe Porumbacu şi aşa mai departe. Cu alte cuvinte tot felul de complicaţii. Acum lucrul e simplificat: ultimul decedat în ordinea cronologică, e con- tele Andor, şi cum a murit fără testament, averea merge după lege succesorilor de drept, în speţă clienţilor mei... După cum vezi, datorită peripeţiilor dumitale au fost înlăturate şi cele din urmă dificultăţi juridice. Pot spune că îţi datorăm recunoştinţă.

— Mersi! am întrerupt sec, fără entuziasm, aflînd prozaicul deznodămînt al peripeţiilor pe care nu le va şti niciodată, nimeni.

Şi am tăcut un timp, cu ochii închişi, revăzînd fan-tasma albă şi sprintenă a domniţei Aranka, despre care acum înţelegeam că-şi căuta odihna unui mormînt creşti-nesc şi de-aceea chema trecătorii s-o izbăvească din pu-treziciunea smîrcurilor.

Pe urmă, într-un tîrziu, mai mult de politeţe, decît de curiozitate, am întrebat:

— Dar castelul? Biblioteca? Licitaţia a fost?

— O! da! răspunse, frecîndu-şi mîinile cu stăpînită satisfacţie avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Au mers lucrurile mai fain decît mă aşteptam.

Plecîndu-se să-mi destăinuie cu glas mai scăzut:

— Am pus să liciteze pentru două mii de jugăre de bălţi, un om al meu... Le-am luat pe nimic. Nici nu se prezenta să le liciteze nimeni. Cine, ce să facă, cu două mii de jugăre de bălţi, papură şi smîrcuri?... Cuibar de ţînţari şi de friguri palustre. Eu, o iau sistematic. Irigaţii, canalizări... În cinci ani de muncă, scot aur... Şi sînt şi cu conştiinţa curată: m-am ofertat, decît fiindcă nu se prezenta nimeni. Nu-i drept, dragă domnule?

În loc de răspuns, ochii mei s-au oprit stăruitor la paharul deşert de la căpătîi, cu urme grase şi opace de degete. „Exact, limpede ca acest cristal!” — am gîndit, amintindu-mi episodul de acum două săptămîni, cînd avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, urmărindu-mi pri-virea, înţelese cu toate acestea la ce-am cugetat, fiindcă roşi, dovedind o subtilitate în citirea gîndurilor ascunse, la care nu m-aş fi aşteptat, nicicînd.

— Şi cărţile? Biblioteca? am întrebat, numai ca să risipesc jena acestei osînde fără cuvinte.

— A! cărţile! vorbi cu însufleţire, avocatul dr. Ju- ridic. Închipuieşte-ţi, dragă domnule, că am avut cea mai mare surpriză!... Mă temeam că n-are să se pre- zinte nimeni. Şi a venit un ovrei tocmai de la Pesta, un anticar, care cunoştea dinainte biblioteca. A oferit, cît nu mă aşteptam: zece mii de pengö... Dar am avut grijă şi de dumneata, dragă domnule, m-am înţeles cu el să aleg întîi măcar o sută de volume pentru dumneata...

Şi m-a ajutat el, foarte de treabă şi serviabil. Uite! îmi spuse, arătîndu-mi înşirate pe duşumea, lîngă perete, un şir de cărţi, cu fericirea unui om care a pregătit o mare şi plăcută surpriză.

Am vrut să mă ridic într-un cot, să privesc lacom.

— Te rog, stai liniştit! mă îndesă la locul meu avo- cat dr. juridic Silvestru Hotăran, cu palma lată cît broasca ţestoasă. Ţi le aduc, eu, să le vezi, pe rînd...

Şi îmi cără pe rînd, cărţile, ştergîndu-le praful de pe legăturile de piele, cu batista despăturită şi aşteptînd exclamaţiile mele de surpriză şi de recunoştinţă, cu se- nînătatea bună a unui bunic care a pus la cale cel mai neaşteptat dar nepotului.

Erau numai cărţi ocultiste, de magie, de spiritism şi de reîncarnaţii, toate noi, de trei şi de patru decenii alese după cît se înfăţişau mai arătoase, legăturile proaspete şi aurite. Toate preţuind, pentru mine, mai puţin decît greutatea lor la cîntar. Nici una din celelalte rare şi preţioase, rătăcite măcar din întîmplare. Anticarul „ser- viabil" de la Pesta nu se oferise degeaba, să adauge pri- ceperea lui la nepriceperea avocatului procurist! Dr. Ju-ridic Silvestru Hotăran aştepta încîntat şi oarecum mirat, de prea searbădul meu entuziasm.

— Zici că pentru toată biblioteca a oferit zece mii de pengö?... Cît fac zece mii de pengö în monedă româ- nească? am întrebat, privind în tavan, unde se topea tot furgonul meu himeric de cărţi: o avere.

— Aproape trei sute de mii de lei! răspunse prompt şi triumfal, dr. juridic Silvestru Hotăran. Aş fi fost în-cîntat, după evaluarea mea să luăm cincizeci de mii de lei; şi a

dat trei sute de mii... Un nebun!... Nu m-aş mira să aflu că a ajuns la faliment în scurtă vreme...

— Doctore, doctore! am rostit amar... Biblioteca contelui Kemény prețuia cu ochii închişi, cinci-şase mili-oane... Erau cărți acolo care au să fie plătite, una singură, cu zece mii de pengö şi mai mult.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă privi cu neîncredere prin ochelarii lui bombați. Pe urmă dădu din cap, şi se apropie să-mi aşeze mai bine, sub bărbie, cear-ceaful alb:

— Nu trebuia să te ostenesc... A spus bine medicul. Ai încă febră! Să-ți pun termometrul...

POSTFAȚA

ÎN APROPIEREA FANTASTICULUI

Prozator cu o subliniată propensiune spre realitățile sociale, romancier dar şi autor de nuvele — alert, prolific, deschis problemelor la ordinea zilei — Cezar Petrescu, adept al unei retorici consacrate, s-a orientat, nu de puține ori, spre fantastic. Cinci volume, grupate în categoria Fantasticul interior ***şi făcînd parte din*** Cronica românească a veacului XX***, o demonstrează. Privit mai atent, fantasticul lui Cezar Petrescu vrea să spună că irealul e o excrescență neaşteptată a realului, lunecare lentă în super- stițios şi oniric, de unde succesiunea de forme combinatorii fri- zînd o iraționalitate frapantă sau discretă. Oamenii, pare a sus- ține autorul*** Întunecării***, îşi manifestă veritabila individualitate (cea interioară) în momentele de criză psihică şi etică, la între-tăierea realului cu imaginarul, mai exact la interferența concre-tului din experiență diurnă cu spectralul şi misterul orelor de noapte. Nu romanele*** Simfonia fantastică ***sau*** Baletul mecanic ***recomandă îndeajuns filonul fantastic, ci prozele de dimensiuni mai restrînse, povestiri şi nuvele de cincizeci-şaizeci de pagini —*** Omul din vis, Aranca, ştima lacurilor, Omul care şi-a găsit umbra, Adevărata moarte a lui Guynemer ***— ilustrînd formula, de altfel improprie, de „***fantastic interior***". În toate acestea — relatînd experiențe la persoana întîi sau experiențe raportate de martori — cîte o ființă discontinuă se împarte între convențiile vieții exterioare şi solitudinea celei interioare; se produce, inevitabil, o ruptură între durata normală şi timpul ascuns, inaccesibil celorlalți, în-cifrat, criptic, deformator al noimelor. Cum accesul în interiorul labirintic, cețos şi insolit, e barat, cum resorturile faptelor se refuză cunoaşterii, nonsensurile, situațiile derutante, neverosimile, se afiliază fantasticului. Intrusiunea acestuia devine uneori atît de naturală, încît realul şi imaginarul dau impresia de simul-taneism.***

Se vede lesne că fantezia excepțională a prozatorului e nu- tită cu lecturi despre ocultism şi para-psihologie, cu scrieri sfi- dînd ordinea cotidianului trăit; fantome, demoni, practici secrete, coşmare, tulburări fiziologice, magie şi esoterism, acestea impulsionează propriile demersuri de creator. Între bunurile moş-

*tenite de moşierul decrepit Iorgu Ordeanu (*Omul din vis*), figu- reazã „manuscrise deasupra cãrora au migãlit, la luminã de opaiţ, cãlugări în chilii de mănăstiri, cărturari arşi pe rug, slujitori ai cabalei, vraci ai magiei negre, alhimişti căutători ai pietrei filozofale şi a izvorului de tinereţe veşnică...” Prin inter-mediul altui personaj (delegat al autorului), lectorului i se vor- beşte, în* Aranca, ştima lacurilor*, de interesul contelui Andor Kemény pentru „ştiinţele oculte, reîncarnare, spiritism, magne- tism” şi magie, de cărţi de acest gen redactate de Allan Kardek, de Swedenborg, Denis Areopagitul, Ruysbroeck şi alţii. Autorul* Arancăi *a trecut, de bună seamă, prin reprezentanţii faimoşi ai fantasticului, prin E.T.A. Hoffmann, Théophile Gautier, Villiers de l'Isle-Adam, Barbey d'Aurévilly, Edgar Poe, Guy de Mau-passant, Gérard de Nerval, însă în cazul său miraculosul supra-naturalul şi magicul ocupă funcţii precare; lipsesc diversele dis-locări şi răsturnări stupefiante, forţele fascinatorii şi exorcizante din romantismul german, scenele crispante, situaţiile imaginate ulterior de un Mircea Eliade. Chiar dacă livrescul şi lecturile au partea lor de contribuţie, tipul de fantastic practicat de prozator stă, pe mare întindere, în dependenţa unor rezonanţe folclorice avînd ca nucleu germinativ nu atît ilogicul absolut cît nemaivăzutul.*

Atîta timp cît obsesia e semnul unei rupturi în echilibrul dintre experienţa colectivă şi cea individuală, ea ţine de dome- niul psihopatologicului. Curiozitatea cuiva care se apropie de Omul din vis *— piesă titulară dintr-un volum cu subtitlul* Trei povestiri cu morţi *— e întreţinută, de la un anumit nivel, de repetate coincidenţe de natură onirică. Obsesia se rezolvă în senzaţional: preocupat încă din anii de liceu de omul care-i apărea în vis — un vis anticipativ —, naratorul îl descoperă în realitate sub înfăţişarea „unui domn cu haine cenuşii; un bătrîn cu mustăţile cărunte, tunse scurt, cu o figură foarte tristă şi obosită, cu o cravată îngustă şi neagră, strînsă pe un guler tare, din care se vede vîrful de metal al butonului...” Straniul personaj, salvatorul din vis, revine benefic, misterios, de cîte ori naratorul se găseşte în dificultate; şi totdeauna însoţit de un căţel cafeniu „cu picioarele scurte şi răsucite în afară, ca labele de crocodil.” Aici, nelipsitul cîine Soliman e un analog al umbrei dintr-o vii- toare nuvelă,* Omul care şi-a găsit umbra*. Urmaş ruinat al unei vechi familii de latifundiari, Iorgu Ordeanu,* omul din vis *a pier- dut la cărţi o avere imensă; el e concomitent vedenie şi adevăr, de unde senzaţia bizară de halucinant, de nelinişte şi tensiune, toate implicate într-o ţesătură de stări confuze, lunecoase şi tul-burătoare. Întrebările pe care naratorul (el însuşi cartofor im-penitent) şi le adresează sieşi, aerul enigmatic al lui Ordeanu la prima întîlnire la ţară (în momentul lichidării ultimei proprie-tăţi), revederea lui la Bucureşti în spaţiul mizer al unei camere închiriate (decor balzacian), apoi la clubul jucătorilor de cărţi, unde naratorul cîştigă cei din urmă bani ai „strigoiului”, toate au acea nuanţă de* flou*, de* sfumato*, caracteristică zonelor miste-rioase ale existenţei. În semi-întunericul camerei închiriate la Bucureşti zac teancuri de*

rarități bibliofile moștenite, volume prăfuite, nedeschise vreodată de omul din vis. Tot în penumbră, la flacăra unei luminări, se vede un Ordeanu „împuținat", istovit, cu „fața străvezie", cu „părul cenușiu și putred", mască imobilă cu „privire înghețată de mort". Descripția excelează în reverberații semantice traducînd răcirea, întunecarea progresivă, agonia; vocea narativă ascunde mereu ceva sau simulează taina.

Detalii ce se sustrag determinismului logic se suprapun tablourilor franc realiste privite de aproape, între care, clubul, mesele de joc, crupierii, nopțile de toamnă, străzile orașului; îndărătul naratorului stă autorul, atent, ispitit de investigații psi-hologice, totodată moralist indirect despre puterea banului. Ju-cătorul *lui Dostoievski a fost, nici vorbă, punctul de plecare. Două individualități complementare — Ordeanu și Naratorul — se con-stituie în actori, într-o dramă despre patima care devastează de-finitiv. Un personaj de prim-plan, altul de planul al doilea, ambii comportînd funcții referențiale, în vederea conturării unei tipologii. În mister rămîne profilul unei tinere Agata, „de o frumusețe fină și firavă" (cum o arată o fotografie din camera bătrînului cartofor), figură trecută în moarte, enigmatic legată de biografia celor doi: ermetic închisă în existența lui Ordeanu; aeriană și patetic pro-tectoare în amintirea piezișă a naratorului. „Ce rețea nevăzută de întîmplări risipite în viața mea, fără nici o legătură aparentă — se întreabă acesta — își lămureau apropieri tainice, se strîngeau acum tot mai aproape, ca sforile unei curse pentru sălbăticiunile pădurii, în jurul meu și al acestui om; strigoi din visurile copilăriei? Și pentru care sfîrșit aceasta?" Un revolver „mic, negru, ca o jucărie", marchează sfîrșitul* omului din vis*. Rămîne însă cîinele Soliman, ataşat de narator, trăsătură de unire cu dispărutul.*

*Vechi castele bîntuite de fantomele proprietarilor de odinioară abundă în proza engleză de la Horace Walpole (*Castelul din Otranto, 1765*) și Anne Radcliffe (*Castelele lui Athlin și Dunbayne, 1789*) pînă astăzi. Afinități la nivelul structurii, nu la cel al vocii narative, pot fi stabilite între respectiva proză și* Aranca, ştima lacurilor*, una din creațiile reprezentative ale fantasticului românesc. Într-un ținut „blăstămat și stricat de ape", tărîm de bălți și friguri palustre, veghează sumbru, imprevizibil, castelul grofilor Kemény, despre care circulă întîmplări de groază cu stafii și dispariții bizare. Un ultim Kemény, „capricios și despotic", urmaș istovit a douăzeci de generații de oameni de arme, claustrat între cărți oculte, are certitu-dinea că el e spiritul reîncarnat al unui cavaler din neamul său, turcit cu secole înainte. Amestecul de sînge continuă prin însoțirea contelui Andor Kemény cu Ana Porumbacu (aceasta cu patruzeci de ani mai tînără), fiica unui țăran din Racovița, lîngă Sibiu. Fapt care tulbură lucrurile, femeia, un „medium excepțional", se îneacă în canalul din parcul castelului, după care groful comunică cu spiritul răposatei, fostă reîncarnare a nepoatei unui sultan. Coincidențele, straniul reiterează: nu după mulți ani dispare și Aranka (în titlu:* Aranca*),*

fiica lor — instruită într-un pension din Cambridge — pasionată de pescuit şi vînat, de plimbări cu barca pe lac. Slugile, apariţii ciudate, consonante cadrului, jură că noaptea, prin parc, prin încăperile castelului, umblă neauzită stafia contesei Aranka; moarta fără mormînt cere loc de odihnă după datină. Întîmplările, vorbele se succed între realităţi verificabile şi aproximaţii, atenţia mergînd prioritar spre nelămurit, ezitînd între străveziu şi ocult. O astfel de ezitare continuă între „o explicaţie naturală şi una supranaturală" defineşte, în fond, fantasticul (Tzvetan Todorov). Hotărît, Aranca, ştima lacurilor *e cea mai „muzicală" din toate prozele lui Cezar Petrescu de aspect fantastic: bălţile în tonuri „ruginite" de crepuscul, chemarea „smîrcurilor înmiasmate", oglin-zile de apă „băloasă", petele de „mătreaţă buboasă", foirea vietăţilor acvatice — iată elemente de orchestraţie, refrene reactualizînd ritmic senzaţia de uimire.*

Focalizare dublă şi chiar triplă ducînd cinematografic la clătinarea perspectivelor, la schimbarea centrilor de interes şi, în cele din urmă, la o nelinişte ce emană nu numai dinspre indivizi — con-tele Andor Kemény, Aranka — dar din întreg spaţiul cu „stafii" şi duhuri, cu oameni puţini şi ostili. În „zarea aburită de umezeală", lucrurile iau „înfăţişări spectrale de spaimă": arbori negri, pe jumătate prăbuşiţi în apă, sălcii „moarte", crengi „carbonizate", o barcă aproape scufundată, un „bazin negru", un canal cu apă „tot atît de mocnită şi neagră" configurează o atmosferă de ambiguităţi şi imprevizibil, răscolind straturi adînci ale inconştientului. Asistăm la o ingenioasă potenţare a efectelor narative graţie descripţiei care, nerămînînd la nivelul unui decor, participă la acţiune, imprimă locului o psihologie şi un suflet şi mai ales contribuie la orchestrarea întregului. Penumbre şi întuneric orientează spre vîrste de mult uitate, cu vagi urme în memoria colectivă. Castelul depărtat de lume, suspect, întunecat, „fuliginos şi mut", ascunde cine ştie ce taine. Între a fi şi a părea se instituie cînd raporturi de egalitate, cînd de respingere; tranziţii din real, în ireal, niciodată echilibrate, reînnoiesc sistematic dubiile, incertitudinea, anxietăţile. Umbre şi apariţii fantomatice se plimbă pe coridoare; nişte bătrîni servitori par „doi vrăjitori, din cei care fierb băuturi blestemate din labe de mort, piele de broască şi inimă de motan negru, dezbrăcîndu-se la piele în miezul nopţii, ca să joace dansurile lor deşănţate". Fantezia trimite imediat la ritualuri magice în „lumina cretoasă a lunii", cînd cîinii, neliniştiţi, „urlă de groază."

Un guşat cu braţe lungi de gorilă, monstru respingător, sporeşte sinistrul. În acord cu spaţiul extern, microunivers în care castelul dormitează în lumină „vînătă, bolnavă şi tristă", spaţiul dintre ziduri-le edificiului multisecular, cu ferestre „înguste şi opace", convine scenariului de dramă. Nimeni nu vrea să înnopteze în camera răposatei Aranka. Ochii ei verzi, cum apar într-un portret, fascinează — ca în Portretul lui Dorian Gray *de Oscar Wilde; însă ochii nu sînt „într-adevăr verzi, ci aurii şi negri şi viorii în acelaşi timp, schimbători, profunzi, şi hipnotici cum sînt ochii de leopard..." Întreg „fluidul*

vieții" Arankăi din portret e legat prin mii de fire de zidurile cu „aer rău", cu păianjeni şi lilieci, de porțile zăvorite şi armurile ruginite, de cărțile descriind experiențe singulare, de accesele de delir şi febră ale lui Andor Kemény suferind de insomnii şi prăbuşit în nebunie. Solitarul Kemény n-a ieşit din castel pînă la cincizeci şi unu de ani; structură radical diferită, Aranka, „autentică şi rustică fiică a naturii", priveşte spre larg. Lunecarea din real, digresiunile cu pigmenți exotici despre un Ştefan Koloman Andrei Kemény tre-cut la islamism, învederează o fină artă a nuanțelor, acestea împle-tite cu aluzii despre „efluvii, corp astral, corpul odic, aură, materia-lizări", magnetism şi celelalte. Puterile fascinatorii ale fantomei Arankăi („arătare albă şi jucăuşă"), efectele ei asupra naratorului, dedublarea lui, o băutură străină, prezența unei oglinzi martore, contribuie la globalizarea impresiei de halucinație şi fantasmagorie. Nu e de mirare că sufletul Arankăi, înghițită de ape — poate cu proprie voință, poate din nebăgare de seamă — dirijează paşii naratorului spre mlaştini, exact spre lacul unde corpul ei putrezea neştiut.

Orice dereglare psihică e pentru Cezar Petrescu motiv de curiozitate, de investigații şi ipoteze, dar sedus de „fantastic" nu-l interesează găsirea cheilor explicatoare, ci apropierea de mecanismele abnorme. Dubla existență a lui Ion Burdea-Niculeşti — Omul care şi-a găsit umbra — *e aşadar obiect de observație metodică asupra unui personaj de structură balzaciană, de unde cvasi-absența fantasticului propriu-zis. Experiența-limită a protagonistului, văzută în ramificațiile ei sociale şi etice, relevă fără mare noutate o ascen-siune tenace, meticulos calculată, urmată de prăbuşire. Schema morală e aproape de fabulă. Cu puternicul lui eu posesiv, Ion Burdea-Niculeşti nu acționează în sensul unui* libido *neistovit, ci exclusiv în direcția puterii. Ajuns în punctul cel mai înalt al ambițiilor sale, şef al unui prestigios partid politic, personajul sigur de sine, cinic, „calculat ca o maşină precisă", e — pe alt plan — un anxios, un asediat de temeri, iar propria-i „umbră" multiplică întrebări secrete. Omul diurn „orînduit şi stăpîn", măsurînd totul în cifre, trece impasibil peste cadavre, îşi repudiază copilul — ivit din relațiile cu o colegă — pentru ca printr-o căsătorie profitabilă să intre într-o familie cu blazon. Episodul femeii jertfite, amintirea copilului, dispărut şi el, aparțin reacțiilor glaciale, abominabilului fără fisuri. „Nimeni să nu aştepte nimic de la nimeni"!, nici o credință — conchide omul cu „mască de piatră". Noaptea, în spațiu închis, personajul temut şi „lucid la fiecare pas" din timpul zilei, e răvăşit, torturat, excedat de prezența umbrei: a Adevărului irepre-sibil, adică „Tot ce faci, (umbra) repetă desfigurînd, parodiind, exagerînd, şi totuşi, poate ea numai, dă adevărata proporție a actelor tale (...). Numai ea rămîne nedespărțită întotdeauna şi orice s-ar întîmplă, trup cu trupul tău şi martoră la tot ce-ai săvîrşit tu, neştiut de nimeni"... Noaptea e timpul frămîntărilor reluate, timp în care abstractul se reconverteşte în concret. Narațiunea se sprijină pe tranziții în serie, între ceea ce pare şi ceea ce este; de la nivelul actu-lui consumat la cel al recapitulării*

analitice într-o oglindă memorie căreia nimic nu-i scapă. Ca într-un basm de Andersen, chiar cu titlul Umbra*, acest dublu misterios al existenței terorizează. Nopți făcînd să apară întrebarea „pînă cînd?" confirmă dimensiunea stă-rii-limită, a umbrei (conştiinței) care, „imaterială" şi „enigmatică", obligă pe purtător să-şi amintească.*

Psihologic vorbind, protagonistul e un febril la rece, un excedat, un diabolic fără demonie; fiind greu de precizat unde sfîrşeşte o trăsătură şi unde începe alta, nu se ştie „dacă omul îşi păzea umbra sau umbra îşi păzea omul." Raporturile dintre real şi abstract se tulbură: cînd un automobil îi calcă umbra, el are „senzația fizică absurdă că, într-adevăr, roțile au călcat ceva dureros din el..." Senzație demonstrînd că insul cu „înfățişare sigură şi biruitoare" se abandonează straniului, spaimei de sine, posedat de culpa de a fi sfidat forțele fundamentale ale omenescului. Coerența odată pierdută, obsesia e formă curentă a unui conflict irezolvabil, fără altă ieşire decît moartea. Absorbită de tenebre, în cursul nopții umbra generează coşmare cu note de fantastic, determinînd hotărîrea celui „înfricoşător de singur în universul lui secret" să se spînzure de un arbore. Se desparte, astfel, de „umbra care-i stă jos, căzută, ca o haină lepădată"... La originea povestirii poate fi celebra nuvelă din 1814 a lui Adalbert von Chamisso, Strania istorie a lui Peter Schlemihl *— cunoscută şi azi sub titlul* Omul care şi-a pierdut (vîndut) umbra*.*

Nimic n-ar justifica după primele pagini încorporarea povestirii Adevărata moarte a lui Guynemer *în categoria fantasticului. Personajul autentic cu acest nume, un tînăr aviator francez prăbuşit la 11 septembrie 1917 după ce abătuse cincizeci şi patru de avioane de luptă germane, se proiectează în legendă. Condiția mitizării e de a găsi sprijin reînnoit în ficțiune, de a opune epuizării sensurilor perspective inedite. La Cezar Petrescu, noutatea e de a susține după dispariția reală a faimosului pilot că — asemenea unui viteaz din epopeea medievală — el trăieşte: avionul său, „Vieux Charles", a căzut; pilotul, rănit a fost luat prizonier, apoi transferat din lazaret în lazaret pînă în Silezia. Element senzațional, o infirmieră „din neamul cel mai înalt al vrăjmaşilor", îndrăgostită de Guynemer, fuge cu el, cu un avion care în loc să ajungă peste ocean se opreşte într-un spațiu carpatic deşert, ciclopic, împresurat de înălțimi vinete. Crede oare Guynemer — însoțit de enigmatica femeie — în remode-larea existenței prin întoarcerea la elementar? Gestul lui e utopic. Iubirea nu-i restituie starea de plenitudine, pe care singur văzduhul i-o asigura. Printr-o răsturnare a codurilor naturale, un şoim — rănit, la rîndu-i, ca mai înainte Guynemer şi vindecat prin îngrijirea acestuia — se ataşează sălaşului de piatră al celor doi, acceptînd şi el un fel de semi-captivitate ciudată. Se schițează o rețea de simbo-luri şi analogii, sugerînd că bravura în război a pilotului francez, nu diferă, în substanță, de comportamentul şoimului. „Vieux Charles" (numit astfel în amintirea avionului căzut). Solidaritatea dintre omul înălțimilor şi vultur, „corsar al văzduhului", ține de paradoxul unui*

eroism neeroic, înțeles ca forță devoratoare care-şi creează propriile semnificații: „Nimeni nu-şi poate evita destinul”... În aer, Guynemer era numai „procuristul unei puteri” care-l „depăşea” şi-l „stăpînea”; mai clar încă: „tot ce am săvîrşit curajos, îmi venea de dincolo de mine...”

Iată dar tema dublului, cu alternanțe tranşante între un departe epic (eroul care înfăptuieşte febril, paroxistic, prospectiv) şi un aproape rezervat recapitulărilor, viziune din care acelaşi ins scindat, năruit etic, meditează retrospectiv în solitudini montane, redus la o mizerie absolută. O perpetuă ondulație de planuri deplasează privirile de la narator — şi el fost aviator — la faimosul as al aerului, acum în zdrențe, cu „obraz palid, verzui, misterios pînă la a nu-şi divulga numele. Dacă cel dintîi — naratorul — e tentat să dea precizie irealului, Guynemer, dimpotrivă, dezarticulează sistematic realul, proiectîndu-l în mister şi penumbre. Construit pe antinomii, divergent, distant, taciturn (copleşit de „tortura înfricoşătoare” a muțeniei), relativ locvace apoi, nefericit şi cinic, omul despre care se credea că făcuse „pact cu cerul” pare un „biet nebun” copleşit de gînduri, descărnat, „rece, enigmatic şi absent”. La mijloc e o teribilă criză a identității: Icarul căzut pe pămînt balansează derutat între lumea fenomenală şi cea a esențelor, cu concluzia că „viața depăşeşte mai des decît se crede fantasmagoriile imaginației.” Scos din condiția sa excepțională de erou, retras în singurătate, Guynemer are ceva de martir, interiorizat, refractar normelor comune. Fapt amintind dramele sihaştrilor — cineva „poate evada din lume” nu şi din el însuşi. Purtător de extreme, personajul „mai mort decît morții” ştie că iubirea însăşi nu este decît „singurătate în doi,” că el şi Elsa sînt „două elemente iritate ale naturii, care s-au căutat prin contrast, s-au întîlnit spre nefericire şi vor sfîrşi prin exterminare...” Entități incomunicabile! Zburătorul care — înainte de Antoine de Saint-Exupéry a intrat în istorie, devine, în viziunea lui Cezar Petrescu, obiectul unei biografii fanteziste, fabulație centrală pe ideea că „singura cuminţenie a eroilor e să ştie a muri la vreme”...

Cu pagini dense ca acestea, prozatorul înfruntă timpul mai sigur decît cu unele din romanele sale.

CONSTANTIN CIOPRAGA

JUNIMEA
IAȘI - ROMÂNIA

Lei 8,50